بسم الله الرحمن الرحیم

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 1519
Gençlik Kitapları : 9

Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Yayın Koordinatörü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Editörler
Elif ERDEM
Hale ŞAHİN

Baskı Takip
Muhammed ACAR

Tashih
Sümeyye ÖZGEN
Zeynep ONAR

Grafik & Tasarım
Ali YÜCEER

Baskı
Özgün Matbaacılık
Tel.: (0 312) 419 01 75

3. Baskı, Ankara 2018

ISBN 978-975-19-7016-9
2018-06-Y-0003-1519
Sertifika No: 12931
Eser İnceleme Komisyon Kararı: 17.10.2018/62

İletişim:
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: (0 312) 295 72 93 - 94
Faks: (0 312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış:
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0 312) 295 71 53 - 295 71 56
Faks: (0 312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

PEYGAMBERİMİZ VE GENÇLİK

صلى الله عليه وسلم

محمد

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

DİB YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

PEYGAMBERİMİZ VE GENÇLİK

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

Gençlik; insanın, kendini, Yaratıcı'yı ve evreni anlamlandırma sürecinde, varlık alanında kendini öne çıkararak kâinatı ve hadiseleri yorumlamayı tercih ettiği, bununla birlikte iç dünya-dış dünya dengesinde bazı gelgitleri yaşadığı fırtınalı bir dönemdir. Bu açıdan, çevreyle iletişim kurma sürecinden kimlik inşasına ilk adımların atıldığı gençlik devresi, ömür sermayesinin en önemli kazanımı ve ilerleyen yaşlardaki kemal dönemi için esasında oldukça bereketli bir havzadır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), bu döneme özel bir anlam atfetmiş ve kişinin, ahiret yolculuğunda "gençliğin nerede tüketildiği" sorusuna muhatap olmadan hareket edemeyeceğini bildirmiştir.[1] Diğer taraftan Allah Resulûnün hesap gününde, arşın gölgesinde toplanacak yedi sınıf kimseden birinin, "neşe ve huzuru Rabbine ibadette arayan, O'na kulluk ederek tertemiz bir hayat içinde büyüyen genç"[2] olduğunu haber vermesi, dinimiz İslam'ın kulluğun zirve boyutta yaşandığı gençlik dönemine hangi perspektiften baktığına dair önemli bir referanstır.

Bir düşünce, tutum ve eylemin insanlar ve toplumlar tarafından benimsenip hayata yansıtılmasında nirengi noktaları ve muharrik merkezler vardır. Buna göre, enfüsi boyutta kendini

1 Tirmîzî, Sıfatü'l-kıyâme, 1.

2 Buhârî, Bed'ü'l-ezân, 36; Müslim, Zekât, 30.

arayan, düşünce ve aksiyon planında bağlanma ve aidiyet açısından demir atacağı limanı tayin etme gayretindeki genç için deniz feneri mesabesindeki en önemli merkez; Kur'an'ın; *"Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."*[3] şeklinde tebcil ettiği Resûl-i Ekrem'dir. Bu bağlamda, insanoğlunun tarihî serüveninde mahlükata merhameti, Yaratıcı'ya itaati tüm boyutlarıyla ifade eden hayır, iyilik ve güzelliğin en büyük timsali Hz. Peygamber, bahse konu gençliğin evrensel rehberi olarak üstün ahlakının gereği devamlı surette iyiyi, güzeli, hakkı, hakikati onlara anlatarak rehberlikte bulunmuş ve heyecanlarını iman ve güzel ahlak ile insanlığa hizmete yöneltmiştir.

Allah Resûlü ile genç ashabı arasında çift yönlü hakiki bir sevginin varlığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla, dünya gözüyle görmediği hâlde ona iman eden bugünün gençlerinin de aynı muhabbetle Rahmet Peygamber'ini bütün yönleriyle tanıyıp örnek almaları, onun güzel ahlakını yaşamaları mühim bir idealdir. Zira kötülüğün yeryüzünü kuşattığı bir zamanda, kendini muhafaza eden bir genç olarak yetişen ve vahyin son elçisi seçilerek hayatını Kur'an ahlakına dönüştüren Sevgili Peygamberimiz, çağları aşan örnekliğiyle bugüne de ışık tutan aydınlatıcı bir kandildir.

Peygamberimiz (s.a.s.), gençlerle güven, sevgi, saygı ve samimiyete dayalı bir iletişimi esas almış ve bu muhkem yöntemle, onların kendisini gerçekleştirmesine vesile olmuştur. Nitekim henüz 20 yaşında iken Hilfü'l-Fudûl cemiyetine katılarak Mekke'nin emniyetinin sağlanmasına katkı sunup haksızlığa karşı olduğunu deklare eden Sevgili Peygamberimiz, genç yaşta dünya ve ukba saadetinin biricik vesilesi İslam'la şereflenen birçok sahabiyle, Mekke'den âlemlere yükselen bir değişimin fitilini ateşleyerek ideal bir hayat ve medeniyet inşa etmiştir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, gençleri karşısında konumlandırma-

---

3 Ahzâb, 33/21.

dan, her şart ve durumda onlarla kol kola hareket ederek zihin ve gönül yolculuğuna çıkan Hz. Peygamber'in, yaşanan hayatın tüm alanlarında gençleri istihdam ettiği müşahede edilmektedir. İnanç, teslimiyet ve kahramanlığın sonraki nesillerin belleğindeki mümtaz hatırası Hz. Ali; anlam dünyamızı aydınlatan vahyin kâtipleri arasında yer alan, Tebük Seferi'nin sancaktarı, Hz. Ebû Bekir döneminde Kur'an-ı Kerim'i cem eden komisyonun başkanı Zeyd b. Sâbit; bizzat Hz. Peygamber tarafından Medine'ye öğretmen olarak gönderilen Mus'ab b. Umeyr; Yemen'in dinî hayatını şekillendiren ve olaylara yaklaşım tarzıyla içtihadın alemi olan Muâz b. Cebel; Habeşistan'a İslam'ın mührünü vuran Cafer b. Ebî Tâlib; Allah Rasûlü'nün Suriye'ye sevk ettiği orduya komutan olarak tayin ettiği Üsâme b. Zeyd bu çerçevede zikre değer şahsiyetlerdir. Bununla birlikte, Hz. Peygamber'in gözetiminde yetişen Ashab-ı Suffe'nin; Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Muâz b. Cebel, Enes b. Mâlik, Zeyd b. Hârise, Abdullah b. Mes'ûd, Zübeyr b. Avvâm, Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi gençlik çağını mutluluk asrına dönüştüren seçkin gençlerin İslam medeniyetinin iman, bilgi, hikmet, marifet ve ahlakla neşvünema bulmasındaki doğrudan katkıları yadsınamaz bir gerçekliktir.

Buradan hareketle ifade edelim ki cinsiyet üstü bir kavram olan gençlik, kimlik ve kişilik açısından toplumda var olmaya kapı aralayan belirleyici bir dönem olduğundan, bu özel çağa kadarki süreci besleyen ve Hz. Peygamber'in de üzerinde ihtimamla durduğu aile kurumu, önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Zira ideal aile yaşantısı olmadan ideal bir gençlikten söz etmek mümkün değildir. Bu sebeple bireyin, gençlik dönemine kadar aile içinde toplumun dinî ve kültürel kodlarıyla kolaylıkla irtibat kurmasına imkân sağlayan bir eğitimle buluşması, sonraki yaşantısını ideal boyutta şekillendirmesi açısından hayati önemi haizdir. Aynı zamanda müstakim bir duruşu temin eden bu ana yapı; genci, beden ve ruh sağlığı açısından zararlı olabilecek her türlü menfi kişi, yapı, unsur,

düşünce, akım ve anlayıştan uzaklaştırıp ona huzurlu ve mutlu bir yaşamın anahtarını sunmaktadır. Bu da hayatın tüm şubelerini kuşatan bir ahlak düzeni olan din ve ondan neşet eden değerlerle harmanlanan gence, Hz. Peygamber'in izinde emin adımlarla yürürken yol işareti olacak güvenilir bir dayanaktır.

Bugün gelinen noktada, toplumsal hayatı tüm veçheleriyle etkisi altına alan bireysellik, dünyevileşme, sanal yaşam, popüler kültür pratikleri, yaşam sebebi kulluktan vareste gündelik anlayışlar maalesef gençliği ideal boyuttan oldukça uzaklaştırmıştır. Bu bağlamda, farklı yaklaşım ve hareketleri analize tabi tutmadan kabullenen, nevzuhûr akımlara hemen adapte olan, çağın ilgi ve algılarına karşı edilgen bir tutum sergileyen, bitmeyen enerjisiyle tüketim kültürünün hızına yetişmeye çalışan gençler; bugün popüler kültürün, moda akımların, marjinal yaklaşımların, sapkın ideolojilerin, terör örgütlerinin üzerinde oyun kurgulamak istediği en mülayim kesimdir. Bu meyanda, ailede dinî ve ahlaki değer merkezli bir yaşam kültürü edinme imkânından mahrum olan, eğitim ve ibadet yaşantısında istikamet problemi yaşayan, tecrübeyle henüz tanışmamış gençlerimizin arzu edilmeyen mecralara savrulmalarına tanık olmak, hepimizi derinden yaralamaktadır.

Hâl böyleyken kuşanılması gereken tavır; erdemli, vicdanlı, ideal, sorumluluk ve aksiyon sahibi, haksızlığa asla razı olmayan, mazlumdan ve doğrudan yana tavır alan bir gençliğin inşası için Hz. Peygamber'in nirengi noktası olduğu iman, ibadet ve ahlakla yoğrulmuş bir hayatı onlara sunmaktır. Bu itibarla, gençliğin varlık alanına saygı duyup onları kategorize etmeyen, diyaloğu merkeze alan dil ve üslupla kırmadan, incitmeden, küçük düşürmeden onlara yaşam kılavuzluğu yapan, nasıl ve niçin sorularına cevap vererek onları bilinçlendirip yüreklendiren, mazinin hafızasını muhafaza ederek hâl ve istikbale dair ideal bir perspektif çizip onlara bu dünyanın umudu olduğunu ihsas ettiren bir yaklaşım, nebevi miras olarak bizlerin omuzlarına yüklenmiş, ihmale gelmeyecek önemli bir şuur ve sorumluluk ödevidir.

“Cennet ehline şöyle seslenilecektir...
Sizin için gençlik vardır, ihtiyarlamayacaksınız...”

(Müslim, Cennet, 22)

HER DEM GENÇ KUR'AN'DAN, HER DEM GENÇ KALMAK İSTEYENLERE...

Prof. Dr. Asiye ŞENAT
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Kur'an insanın varlık sahnesine çıkmadan önceki durumunu bir çeşit yokluk olarak değerlendirir ve bu dönemi "ölüm" olarak adlandırır.[1] Buna göre Allah "ölü" durumdaki insanın bu dünya hayatına gelmesini diler ve ona can bahşeder. "Bir şey bilmeden"[2] geldiği bu hayatın başlangıcında insan zayıf ve bağımlıdır. Normal koşullarda hayatın sonunda da başlangıcında olduğu gibi insanı yine güçsüzlük bekler. İnsanın bilirken bilemez, yaparken yapamaz olduğu yaşlılık döneminde, ömrün bu "en zor" çağında[3] bebek çaresizliğinin doğal cazibesi ve sevimliliği de yoktur artık. Böylece bir anlamda insan zayıflık döngüsünü tamamlar bu dünyada. Kur'an'ın *"Sizi zayıf (bir hâlde) yaratan, zayıflığınızdan sonra (size) güç veren ve güçten (Gücünüzü gösterdiğiniz bir dönem) sonra (yaşlılığın getirdiği) zayıflığa sizi duçar eden ve saçlarınıza aklar düşüren O'dur!..."*[4] diyerek özetlediği bu döngüde gençlik, iki zaaf dönemi arasındaki güç ve kudret; bilme ve yapabilme vaktidir. İş, eş, aş, edinme telaşının kıymetli çalışmaları yanında, adı konsun ya da konmasın, hayatın anlamını sorgulama, kendini arama, tanıma, bulma

1 Bakara, 2/28.
2 Nahl, 16/78.
3 Nahl, 16/70; Hac, 22/5.
4 Rûm, 30/54.

sürecinin adıdır gençlik. Psikolojik, coğrafi, sosyal, ekonomik şartlara göre bazı detaylar değişiklik gösterse[5] de özü itibarıyla "Böyle gelmiş ama böyle gitmez." demenin vakti... İnce ince hesabı tutulan çıkar ilişkilerinin, gelecek telaşının olgunluk dönemine nazaran daha az yaşandığı bu dönemde "delikanlı" enerji, hatalarla mücadele etme, doğrulara sahip çıkma için gereken güce sahiptir.[6] Sosyal, siyasi dönüşüm vadeden hareketlerin hedef kitlesinin gençlik olması bu nedenle tesadüf değildir. Tam da bu yönüyle, yani yanlışa karşı, doğrunun ardında durma gücünü barındırması sebebiyle gençlik, sadece yaş değişkeniyle ölçülemeyecek bir değerdir. Buna göre yaşı ne olursa olsun, değişme/değiştirme kudretine sahip, yanlışın karşısında, doğrunun ardında olan herkes gençliğini koruyabilmiş demektir. Akli, bedenî gelişmeyi, sosyal olgunluğu gerektiren[7] gençlik döneminin yaşla ölçülememesi, insan ömrünün uzamasına paralel olarak eskiden orta yaşlılık olarak tanımlanan yaşların gençlik kategorisine dâhil edilmesi tam da bu sebepledir. İnsan hayata "en güzel işleri gerçekleştirme"[8] becerisi açısından sınanma amacıyla gönderildiğine göre, gençlik dönemi kalıcı değerleri inşa etme vakti demektir.

Hazine değerindeki gençlik[9] dönemini hem dünya hem de ahiret hayatını mamur edecek yatırımlarla değerlendirmek elbette emek ister, çaba ister. Hani derler ya, zahmetsiz rahmet olmaz. Temiz bir gönül, temiz bir vicdan, günahlardan uzak temiz bir yaşam, temiz dil... Bütün bunları gerçekleştirmek kolay mıdır?

---

5 Tuncel Yazgan, A. "Değişmeyen Bir Ahlak: Öbürünü Kabulleniş ya da Çocuk Hakları", *Çocuk Hakları*, Çivi Yazıları, İstanbul, 1998, s. 76-78.

6 Onur, B., *Gelişim Psikolojisi*, Verso Yayınları, Ankara, 1991, s. 45 vd.

7 Günay, İ., *Kur'an'da Gençlik ve Gençler*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2016, s. 35 vd.

8 Mülk, 67/1-2.

9 Genç kelimesinin Farsça karşılığı "hazine" demektir. Arapça'da ise hazine "kenz" demektir ki; telaffuzda "genç" kelimesine yakınlığı, iki dil arasındaki geçişi çağrıştırmaktadır.

Hayır, zira ciddi zorlukları vardır kendini aramanın, kendin olmanın, fıtratı bozmadan temiz kalmayı başarmanın… Peki ya çok mu zordur? Hayır. Çünkü gençlik, fıtrat kodlamasından kaynaklanan güce ve imkânlara sahiptir. Hülasa çok başlı, çok uçlu imkânlar ve zorluklar yumağıdır gençlik… Zorluk bazen kendi tabiatından kaynaklanır gencin, bazen ailesinden, bazen arkadaşlarından… İmkânlar ise çoğu kez Allah'ın ahsen-i takvim üzere yaratmasından… Ahsen-i takvimin esfel-i safiline[10] dönüşmemesi, bir başka deyişle imkânların zorluklara teslim olmaması için vahyin rehberliğine ihtiyaç vardır. Bu noktada gelin, özellikle genç karakterleri üzerinden Kur'an neler ifade ediyor, birlikte okuyalım. Merhamete, hayra, güzelliğe yatkın temiz gönülleri bu hâliyle korumanın, genç enerjiyi ebedî hayatın inşasında kullanmanın imkânını beraber keşfetmeye çalışalım.

Gerçeğin İzinde, Yanlışın Karşısında Bir Genç: Hz. İbrahim

Belki de Hz. Peygamber hürmet ifadesi olarak "Dedem İbrahim" diye bahsettiği için Hz. İbrahim denince gözümüzün önüne ak saçlı bir ihtiyar geliyor. Ama o da bir zamanlar gençti, hem de ne genç… İçine doğduğu putperest toplumun, ailenin geleneklerine karşı duran… "Onlardan iyi mi bileceğim, babam puta taptığına göre vardır bir bildiği." demeyen… Tabiatının sesini dinleyen… Gerçeği arayan… Yıldız, ay ve güneşte vehmedilen tanrısallığı arayan… Ama daha ilk adımda "Yıldız benim Rabbimdir." cümlesini söylediğinde ve ardından yıldız batıverdiğinde… Fıtratının kulağına fısıldadığını haykıran, böylece her an her yerde hazır, nazır bir İlah'a muhtaç olan insan gönlünün sesini "Ben batan/giden/terk eden ilah sevmem, istemem." diyerek anlatıveren…[11] Nihayet bu arayışı tevhitle sonlandıran İbrahim…[12]

---

10 Tîn, 95/4-5.

11 En'âm, 6/76.

12 En'âm, 6/77-79.

Doğrunun peşine düşen, bulduğunda da yanlışa tahammülü azalan, toplumun hâkim değeri olan putlara tapınmaya karşı içinden bir savaş başlatan genç İbrahim… Nihayet bu durum onu, bir bayram günü putları parçalayıp atmaya sevk eder. O güne kadar putlara düşmanlığı, putperestliğe muhalefeti toplum tarafından fark edilmiş olmalıdır ki "Onları diline dolayan İbrahim adında bir genç var." derler. Ekâbir takımının önüne getirilip sorguya çekildiğinde verdiği cevap duyanların aklını karıştırır: "Şu büyüğü yapmıştır belki. Konuşuyorlarsa kendilerine sorsanıza..."[13] Tekrar edile edile gerçek yerine geçen kabulleri sorgulamaya davet eden bu cevap, ellerini başlarının arasına aldırıp inançlarını, hayat tasavvurlarını sorgulatır muhataplara. Hz. İbrahim'in bu çıkışı, tam da gence yakışan tutumdur, hatalarla mücadele eden, zarif çıkışlarla hakikati sorgulayan, sorgulatan…

"Böyle gelmiş böyle gitsin"ciler hakikat gözlerinin önünde bütün yalınlığıyla canlanmasına rağmen sistemlerini değiştirmeye cesaret edemezler, İbrahim'i yakarak ondan da dipdiri hakikatten de kurtulmaya kalkarlar.[14] Ateşe atılırken "Allah bana yeter." diyecek kadar davasına sadıktır İbrahim.[15] Genç olmak gözü kara olmaktır ya biraz da… Ama Allah'a güvenerek, ama yerli yerince tutumlar eşliğinde… İçinde yaşadığı toplumun ümit beslediği bir gençken[16] sırf Allah'a inandı ve O'nun yoluna çağırdı diye tehdit edilen Salih Peygamber gibi İbrahim (a.s.) de diğer bütün peygamber kardeşleri gibi iman uğrunda mücadelenin bayraktarlığını yapmış gençler hanesine kaydedilmiştir. Gençliğin yaşla doğrudan alakalı bir değer olmadığını hatırlatan, hakikati sorgulama ve sorgulatma, bulduğunda ardında durma gücüne sahip herkesin yaşı ne olursa olsun genç kalacağına dair kuvvetli bir ikazdır bu. Ak sakallı, nur yüzlü

---

13 Enbiyâ, 21/51-67.

14 Enbiyâ, 21/68-70.

15 Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân,* I – XXVI, (Thk.: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki), Dâru Hicr, Kahire, 2001, XVI/306.

16 Hûd, 11/62.

dede gibi gelse de gözümüzün önüne, değerleri dipdiri, kendisi de çakı gibi delikanlıdır bu yüzden koca İbrahim.

Kur'an, içinde yaşadığı topluma karşı güçlü bir mücadele veren İbrahim Peygamber'in babası Azer'le yaşadığı tecrübeden de bahseder. Şefkatin, destek olmanın destanını yazmak en çok ana babaya yaraşırken, peygamber olan oğluna destek olamayan Azer… "Defol git, yoksa seni öldürürüm." diyebilen Azer. Babasından görmesi gereken şefkati ona gösteren baba gönüllü İbrahim, nasıl da anlatır değerlerini "babacığım, babacığım" diye diye…[17] Kovulunca kalbi çok kırılsa da kırıcı bir şey söylemez, şefkatin ana menbaına, Mevla'sına sığınır, döner gider.[18] Yine de dilinde dualar vardır babacığı için, Allah "artık yeter" diyene kadar babası adına tevbe etmeye devam eder.[19] Ebeveyninden görmesi gereken şefkati, değeri, desteği, sevgiyi bulamayan bütün gençlere örnek bir evlattır İbrahim. Çok sonra baba olduğunda oğluna kibarca meram anlatan, fikrini soran yani gencin dilinden anlayan İbrahim…[20]

İşte bütün bu özellikleriyle her dem delikanlıdır Hz. İbrahim…

Sabır Burcunda Bir Taze Can: Yusuf Peygamber

Bütün hikâye bir rüyayla başlamıştı onun için. Tam da gence yakışan bir şey yaptı, babasına çıtlattı içine dert olan rüyayı. İçinden çıkılamayan bir mevzu olduğunda genç, akıl almalıydı kendisine yol haritası çizmek için. Öyle ya, ebeveyn gençten daha fazla yol yürümüştü hayatta, daha çok şey görmüştü. Babası Yakub, tam tamına şöyle söyledi Yusuf'una: "Rüyanı

---

17 Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâik Gavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl,* I-IV, (Thk: Muhammed Abdusselâm Şahin), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995, III/18.

18 Meryem, 19/41-48.

19 Tevbe, 9/114.

20 Sâffât, 37/102.

kardeşlerine anlatma." Böyle bir rüya ne anlama gelirdi anlamış ama anlatamamıştı baba. Öyle de yaptı Yusuf (a.s.), anlatmadı kimseye.[21] Bu da öğüt almanın, fikir sormanın ahlakındandı. Konuyu bilen ne derse öyle davranılırdı.

İnsanlığın eski yarası, kardeş kıskançlığı bir sel olup kanadı Yusuf'un hayatında. Önde sürüklenen Yusuf'tu ama asıl boğulan Yakub Peygamber oldu bu selde. Yusuf bambaşka bir hayata yelken açtı kuyudan çıkartılıp köle gibi satıldığında. Başka bir ev, başka bir hayat, analık makamındaki kadının zehirli ilgisi, ardından iftirası… Bize "en güzel" diye tanıtılan bu kıssanın[22] bütün merhalelerinde tek bir tutum vardı, akıllıca şekillendirilen bir tutum: Sabır. Babadan, kardeşten, memleketinden ayrı kalmaya sabır. Okumak, çalışmak vb. sebeplerle ailesinden ayrılan her bir gence örnek, "Ailenden aldığın terbiye seninle her yere gelir." diyen bir tutum. Pazarda bir eşya gibi satılırken sabır, bu işlerin günün birinde hayra dönüşeceği konusunda Allah'a duyulan güven.[23] Az daha serpilip Aziz'in karısının gözüne görünür hâle geldiğinde harama bulaşmamak için sabır… Kadının arzusu malum da Kur'an, Yusuf Peygamber'in de ona meylettiğini bildirir.[24] Kısaca geçkin, pek de cazip olmayan bir kadının iltifatı değildir Yusuf Peygamber'in hayır dediği… İçinde yaşadığımız zaman diliminde "karşı konulamaz, zaten konmasın da" diye sürekli gündemde tutulan; nezahati, nezaketi mümkün mertebe heder edilen, "haydi uçalım, kaçalım" denen dürtülere karşı sabır. O duyguların gaza basması ne kadar doğalsa, harama bulaşmak söz konusu olduğunda, frene basmanın da o kadar doğal ve mümkün olduğunu gösteren bir sabır... Tam o anda, iffeti, değerleri, Rabbinin doğru ve yanlışa dair öğretileri gelir bulur Yusuf'un gönlünü. Emir demiri keser, kadının hamlesiyle yırtılan göm-

---

21 Yûsuf, 12/4-5.

22 Yûsuf, 12/3.

23 Yûsuf, 12/8-21.

24 Yûsuf, 12/24.

leğinin içinde kapıya yani günahtan kaçışa yönelir.[25] Hz. Peygamber'in yarın mahşer gününde Arş'ın gölgesinde rahat edecek gruplar arasında tam da bu durumu; hoşlandığı birinin harama götüren teklifini sırf Allah yasakladı diye reddeden gençleri zikretmesi tesadüf değildir elbette. İffet, vahyin muhafazasına en çok özen gösterdiği değerlerden biri olagelmiştir zira. Ama Yusuf Peygamber'in sabır imtihanı bununla biter mi? Hayır.

Dedikodular ayyuka çıkıp da kadın, gönlünün öyle böyle birine değil, olağanüstü yakışıklı bir delikanlıya aktığını göstermek için eşraftan kadınları eve çağırdığında… Kadınlar gördükleri güzelliğin etkisiyle, "Bu insan olamaz, olsa olsa melektir." deyip ellerini doğradıklarında sabır… Güzelliğinin/yakışıklılığının mağruru olmamayı başarmış gençler gibi, böbürlenmez Yusuf Peygamber parmak doğratan güzelliğiyle. Asıl güzelliğin yüzde, bedende değil gönülde olduğunun terbiyesini çoktan almıştır o. Bu yüzden, gönlü yüzünden güzeldir ya!

Kendisine hayır denmesini hazmedemeyen kadının iftirasıyla haksız yere zindana atılınca sabır… "İnsan olanın başına her şey gelir." sözünü haklı çıkarırcasına hayatın yokuşunda da düzünde de Rabbe bağlılık konusunda sabır…[26] Kendisine bahşedilen rüya yorumlama yeteneği sayesinde koca bir milleti kıtlıktan kurtarınca mağrur olmama konusunda yine sabır… Komşu milletler açlıktan kırılma riskiyle karşı karşıya kaldığında çarnaçar yardım talebiyle gelen abilere sitem etmeme konusunda sabır… Oysa neler neler söylenebilirdi onlara, hem de çoktan hak etmişlerken: "Nasıl geldiniz ama… Nasıl muhtaç oldunuz elime… Bana, kör kuyularda merdivensiz bıraktığınız Yusuf'a…" demedi, "Bugün burada size kınama yok!" deyip çıktı işin içinden…[27] Vurup kıracak, intikam alabilecek delikanlı enerji, vahiyle terbiye görmüştü de ondan… Ve final… Rüyası gerçek olduğun-

---

25 Yûsuf, 12/24-25.

26 Yûsuf, 12/31-35.

27 Yûsuf, 12/88-92.

da enerjisini didişmeye, dalaşmaya, böbürlenmeye değil, duaya harcayan Yusuf… Onun nefsi yok muydu? Vardı ama muktedir bir kral gibi tahta kurulmaktansa Rabbe niyazda bulunmayı seçti.[28] Ne de iyi etti… Başarının nasıl karşılanacağını öğretti bütün gençlere, genç kalanlara… Ve hepsinden önemlisi, hayatının bir aşamasında "kuyuya düşen ya da atılan" her bir Allah kuluna, sabırla atılan doğru adımlara Rabbin ihsan edeceği bereket sayesinde o kuyudan bir gün çıkılacağını, kara günün kararıp kalmayacağını en derin boyutuyla yaşayarak öğretti.

Hayatı Macera Bir Genç: Hz. Musa

Onun hikâyesi de bir rüyayla başladı derler.[29] Adı zulümle özdeşleşen "Firavun, saltanatını İsrailoğulları'nın içinden çıkacak bir oğlan yüzünden kaybedeceğini rüyasında görünce…" diye devam eder. Gerisi malum. Aldığı bütün tedbirlere rağmen o korktuğu çocuğu kendi sarayında ailesinden biri gibi yetiştirir Firavun.[30] Hz. Musa'ya hikmet ve ilim verilme yaşı, erginliğe ulaşma ve istikrar bulma yaşı olarak bildirilir Kur'an'da.[31] 18'den başlayıp şimdilerde geç gençlik dönemi olarak tanımlanan 30, 33 ya da 40'lara ulaşan yaşlardır bunlar…[32] Derken adı bir cinayete karışır, Medyen'e gider.[33] Orada o çaresizliğin içinde, yol yorgunluğu, endişe hepsi birbirine karışmışken… Rabbinden gelecek en ufak bir hayra muhtaç olduğunu mırıldanırken… Çeşme başında hayvanlarını sulamak için diğer bütün çobanların yanında bekleyen iki kıza ilişir gözü. Durumdan vazife çıkarır kendine, bütün çobanlar işlerini bitirip gidene kadar beklemelerine razı olmaz,

---

28 Yûsuf, 12/100-101.

29 Taberî, *Câmiu'l-Beyân,* XVIII/151.

30 Kasas, 28/8-9.

31 Kasas, 28/14.

32 Taberî, *Câmiu'l-Beyân,* XVIII/180-182; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, I-X, (Yay. Haz: Mektebu Tahkîk Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî), Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1997, VIII/583.

33 Kasas, 28/15-22.

sıraya onlar adına girer de hayvanları sulayıverir.[34] Hem nazik, hem düşünceli: Tam delikanlıya yaraşır tutum işte. Delikanlı hoyrat değil, düşünceli, nazik olur diyen uygulamalı örneklik.

Kızların babası teşekkür etmek üzere delikanlı Musa'yı yanına çağırtmak için yollar kızlardan birini. Kız meramını anlatır güzelce, ama edebiyle… Hayâ genç kıza da genç adama da çok yaraşır lakin Kur'an onu genç bir kıza atfetmiştir. Tam da kıvamında bir hayâ bu ama, onu işinden gücünden, fikrini ifade etmekten geri bırakmayan… Bu genç kız babasına der ki: "Babacığım, sen bu delikanlıyı işe al!"[35] Baba da onu böylece yetiştirmiştir anlaşılan, hem edepli hem akıllı, öz güvenli… "Sen elinin hamuruyla işime karışma." da dememiştir. Hâlâ bu baba modellerini yetiştiremedik fazlaca, öyle mi gençler? Ne diyelim, bu kıvamı tutturmak size düştü…

İmanları Uğruna Hayatlarından Vazgeçen Gençler: Ashab-ı Kehf

Onların mağaraya sığınmadan önceki hayatlarıyla ilgili Kur'an çerçevesinde net bir bilgimiz yok. Ne iş yaparlardı, evliler miydi, çocukları, anne babaları var mıydı? Bilemiyoruz. Tefsirlerin verdiği bilgiler ışığında toplumun elit tabakasından olduklarını düşünebiliyoruz ancak.[36] Bir de o meşhur, herkesin kendi toprağında gerçekleşmiş olmasını arzu ettiği[37] büyük mucize gerçekleştikten sonraki sözlerinden; toplumu da bireyi de perişan eden şirkten[38] uzak kalıp sadece Allah'a kul olmak istedikleri için toplumları tarafından büyük baskılara maruz kaldıklarını… Onlar ise Allah'a değil de kuluna kulluk etmeyi ölümden beter bir zül görmüş olmalılar, her şeyi arkalarında

34 Kasas, 28/23-24.

35 Kasas, 28/25-27.

36 Taberî, *Câmiu'l-Beyân,* XV/164-165; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, VII/ 442.

37 Ersöz, İ., "Ashâb-ı Kehf". *DİA*. III, 465-467, TDV Yayınları, İstanbul, 1991, III/465,467.

38 Yazır, M.H., *Hak Dini Kur'an Dili.* I-X. İstanbul, 1992, X/235.

bırakarak bir mağarada köpekleriyle birlikte neredeyse ölüme yattıklarına göre. Peygamberleri, müminleri vuran çile onları da gelip bulmuştur, doğup büyüdükleri şehri iman ve can korkusuyla bırakıp çıkmışlardır. Gençtirler ama efelik yapacak kadar ucuz değildir davaları, canları.

Uzun uykularından uyandıktan sonraki sözlerinden gençlerin körü körüne bir ret hâli içinde olmadıkları, bir ergenlik krizinde, itiraz etmiş olmak için itiraz etmedikleri anlaşılmaktadır. Onlar gençliklerini bu kutlu çileyi çekmeye adamışlardı. Onlar hakkında Yüce Rabbimizin değerlendirmesi şu şekilde tecelli etmiştir: *"Onlar Rablerine inanmış gençlerdi."* Bu hükmün tabii neticesi Allah'ın destek ve yardımıdır, nitekim bu bir avuç genci insanlık tarihine mal eden yaşantı da bu desteğin bir sonucu olarak ortaya çıkar. *"Biz de onların doğru yola bağlılıklarını arttırdık."*[39] diye buyuran Yüce Allah, onları bir mağarada asırlar boyu korumaya almış ve dinlendirmiştir. Böylece peygamberlerin hayatında görülegelen mucize geleneği, "sıradan" insanların hayatında da ortaya çıkmış olmaktadır.[40] Genç gönüllerin Rabbe adanmış ömürleri, böylece bereketlenmiş, onları hiç tanımayan nesiller boyu anlatılan bir destana dönüşmüştür.

Her Daim Genç İki Kuzen: Hz. Yahya İle Hz. İsa

Daha dünyaya gelmeden onlar için bol bol dua eden birinin anası, hatta anneannesi, diğerinin de babası vardı.[41] O dualar yerini buldu, biri Kelimetullah diye anıldı,[42] diğerine henüz çocukluk çağlarında hikmet bahşedildi, "Ben oyun için yaratılmadım."[43] diyecek kadar sebat, Allah katından merhametlilik

---

39 Kehf,18/13.

40 Şenat, F.A., "Gençliğin Değişme/Değiştirme Gücü: Ashab-ı Kehf Örneği", Uluslararası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu, 505-513, Kahramanmaraş, 2013, s.512.

41 Âl-i İmrân, 3/36, 38; Meryem, 19/5-6.

42 Nisâ, 4/171.

43 Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XV/475.

hâli de...[44] Doğdukları, öldükleri ve yeniden diriltildikleri gün selamlanan bu iki genç peygamber[45] hep genç kaldılar zira henüz yaşlanamadan kavuştular Rablerine, vadolunan o selama eriştiler...[46] Hak dava ardında olmanın bedeliydi gençken gelen ve onları her dem taze eyleyen ecelleri... Hz. İsa için ecel de denemez, bu dünyadaki son zamanları diyelim, üzerindeki ihtilaf bitmek tükenmek bilmeyen son.[47] Selam olsun canlarına...

Sonuç

Bu dünyanın diğer pek çok hazinesi gibi gençlik de değeri ancak elden çıkınca anlaşılan nimetlerdendir. Gençken kişinin öylesine tapulu malı gibidir ki bu hazine, hiç elden çıkmayacak gibi gelir, hatta sırf bu sebepten değeri de büyük bir nimet olduğu da anlaşılamaz. Ancak göz görmemeye, el tutmamaya başlayınca anlaşılır yavaş yavaş elden çıkanın ne denli ikram olduğu... İşte o vakit gelmeden, hemen şimdi, Kur'an rehberliğinde gençliğin sefasını sürmek için onun daimi gençlik bahşeden ilkelerine kulak kabartalım, gönül verelim. Verelim ki cennetin ölümsüz gençleriyle[48] dost olabilelim.

---

44 Meryem, 19/12-13.

45 Meryem, 19/15, 23.

46 Aydın, M., "Yahyâ", *DİA*, XXXXIII, 232-234, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, XXXXIII/233.

47 Harman, Ö.F., "Îsâ", *DİA*, XXII, 465-472, TDV Yayınları, İstanbul, 2000, XXII/470.

48 Vâkıa, 56/17.

(Hz. Lokman'ın oğluna tavsiyeleri:)

"... Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür... Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır. Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir. Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez. Yürüyüşünde tabii ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir."

(Lokmân, 31/13-19)

İDEAL BİR GENÇLİK İÇİN KUR'ANÎ REFERANSLAR

Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

Son ilahî çağrı olan Kur'an-ı Kerim,[1] müminler için birey ve toplum hayatını tanzim eden en büyük rehber ve yegâne değerler kaynağıdır. Kur'an'ın hayata yansımış bir pratiği olan sünnet de müminler için diğer bir vazgeçilmez ölçüdür. Kur'an-ı Kerim bunu "Allah'a ve Resulü'ne itaat" şeklinde formüle eder.[2] İnsanların dünya ve ahiret saadeti Kur'an'a tabi olmalarıyla orantılıdır. Kur'an'a sımsıkı sarılanlar doğru yolu bulup kurtuluşa erebilirler.[3] Ondan yüz çevirenler ise karanlık içinde bocalamaya mahkûmdurlar.[4] O hâlde bir mümine yakışan tavır, hayatının her safhasını Kur'an'dan ilham alarak düzenlemektir.

İslam'a göre bireyin sorumluluğu ergenlikle başlasa da gerçek anlamda sorumluluk sahibi olma yaşı daha yüksektir. Fiziksel güç gerektiren bazı toplumsal sorumlulukları yerine getirebilmek için en ideal zaman, yetişkinliğin ilk evresi olan gençlik çağıdır. İnsanın bireysel hayatında çok önemli bir dönüm noktası olan gençlik çağı, mensup olduğu toplum/millet

1 İbrâhîm, 14/52; Sebe, 34/28.
2 Âl-i İmrân, 3/32, 132; Nisâ, 4/13, 69; Mâide, 5/92.
3 Âl-i İmrân, 3/103.
4 En'âm, 6/39; Nûr, 24/40.

için de hayati önem taşımaktadır. Medeniyetlerin inşasında tecrübeli/bilge insanların düşünceleri, gençlerin gücü ile hayat bulur. Kimi milletleri tarih sahnesinden silen, kimilerini de hükümran kılan güçte, gençlerin payı vardır.

Yönlendirmenin niteliğine bağlı olarak gençler, insanlık için çok yararlı projelere imza atabilecekleri gibi kimlik bunalımına girmeleri veya şer odaklarının etkisinde kalmaları hâlinde büyük felaketlere de sebep olabilirler.[5] Gençlerin dinî yönelimlerinde, değişen toplumsal şartlara göre bazı değişikliklerin olması kaçınılmazdır. Fakat temelde gençlik ruhu dine çok yakın ve dinle birçok yönden ilgili ve ilişkilidir. Hayatın anlamı, kimliğin tanımı, insani görev ve sorumlulukların sınırı gibi başta entelektüel konular olmak üzere, duygusal ve sosyal birçok arzunun tatmini, gençlerin dinî güdülenmelerinde etkili rol oynamaktadır.[6] Gençliğin bu özelliğinin farkında olan kötü niyetli oluşumlar tarih boyunca türlü oyunlarla onları kendi saflarına çekme gayretine girişmişlerdir. Görülmektedir ki gençliğin Kur'anî referanslar ışığında yetişmesi/yetiştirilmesi son derece önemlidir.

Genel olarak Müslümanları ilgilendiren davranış ilkeleri gençler için de geçerlidir. Ancak bazen aynı nitelikteki bir davranış, zaman, mekân ve kişiye göre farklı bir anlam kazanabilmektedir. Zengin bir insanın sadaka vermesi elbette güzeldir. Fakat kıt imkânlarla geçinen bir insanın, -maddi anlamda ufak bile olsa- sadaka vermesi daha güzeldir. Kur'an-ı Kerim'de güzel ahlakından söz edilen gençleri de toplumun kadın erkek bütün fertlerine rol model olarak sunmak mümkündür. Bu modellerle gençlerde ahlak bilinci, din duygusu ve dinî davranışlar daha iyi oluşturulabilir.

---

5 Bkz. Bilgi, Levent, "Kimliksizlik Çağına Alternatif Duruşlar", *Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Y.18, S.30, Temmuz-Aralık, 2013, s.162-169.

6 Hökelekli, Hayati, *Gençlik*, *Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2002, s.15.

1. Dinde Samimiyet ve Tutarlılık

Kur'an-ı Kerim'e göre insanın yaratılış gayesi sadece Allah'a kulluktur.[7] Bu yüzdendir ki okuduğumuz Fâtiha suresinde kulluğumuzu sadece O'na tahsis ettiğimizi, günde onlarca defa ikrar ederiz. Büyük müfessir Mâtürîdî (ö. 333/944), ayette kastedilen kulluğun öncelikle tevhit olduğunu, Allah'a kulluk etmeye vesile olan her itaatin de bu kapsamda bulunduğunu belirtir.[8] Dinin bir bütün olduğunu belirten M. Akif'e göre Müslüman kimliğini taşıyan birisinin "Ben Müslümanım." diyebilmesi için İslam'ın ne kadar şartları, farzları varsa, hepsini birden eda etmesi gerektiğini hatırından çıkarmaması gerekir.[9] Yahudilere yöneltilen *"Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?"*[10] eleştirisi dinî pratikler açısından Müslümanlar için de geçerlidir.[11]

Kur'an, Müslümanları "orta yolu tutan bir ümmet" olarak niteler. Bunun anlamı Müslümanların her konuda dengeli ve tutarlı bir yol takip etmesidir. Kur'an-ı Kerim temel inanç esaslarında, iktisat alanında, ibadetlerde, insan ilişkilerinde, mal kazanmada ve infakta orta yolu tavsiye eder. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken en önemli husus, inanç esasları yönünde dengeli davranmaktır. Hristiyanlar ve Yahudiler aşırıya kaçarak peygamberlerini tanrılaştırmışlardır. Günümüzde de bazı Müslümanların samimi duygularla bağlandıkları kişileri eleştirilemez ve sorgulanamaz görmeleri sevgide aşırılığın neticesidir.[12]

7 Zâriyât, 51/56.

8 Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-Azim (Te'vilâtu ehli's-sünne),* Darü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2005, c.1, s. 363.

9 Düzdağ, M. Ertuğrul, *Mehmet Akif Ersoy, Tefsir Yazıları ve Vaazlar,* Ankara, 2013, s. 286.

10 Bakara, 2/85.

11 Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa, *et-Tefsirü'l-münir, Darü'l-Fikri'l-Muasır*, Dımaşk, 1997, c.1, s. 215.

12 Öz, Ahmet, *Kur'an'ın Önerdiği Vasat Ümmet*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2011, s. 79-142, 294.

Samimi bir Müslüman için hiçbir düşünce İslam akidesinin önüne geçemez. İslam'ın birlikte çalışma ilkesi, İslam'ın ana gövdesinden kopma, ondan ayrı, müstakil bir cemaat oluşturma şeklinde yorumlanamaz.

2. Disiplin Sahibi Olmak

Başarı tesadüf üzerine inşa edilemez. *"İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder."*[13] ayeti çalışmayı başarının ön şartı saymaktadır. Çalışmanın önemini dile getiren ayetin hedefi tahmin edildiği gibi plansız bir çalışma değil, özverili ve disiplinli bir çalışmadır. Disiplin her şeyden önce azim ve fedakârlık gerektirir. Allah Teâlâ bu iki hususa işaret etmek üzere Hz. Peygamber'e *"Azim ve kararlılık sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret."*[14] tavsiyesinde bulunmuştur. Mâtürîdî, sıkıntılara göğüs germe, ibadetleri aksatmama ve nefsin hoşuna giden oyun ve eğlencelerden uzak durma hususlarında diğer Müslümanların da bu tavsiyenin muhatapları olduklarını belirtmiştir.[15] Bir mümin "*İşlerin en hayırlısı az da olsa devamlı olanıdır.*" hadis-i şerifini düstur edinerek çalışmasına ara vermeden ancak bedenini ve zihnini de fazla yormadan çalışmalıdır.[16]

"Hayırlı işlerin muzır manileri çok olur." diye bir söz vardır. Mümin bu engellere takılmadan ve çevresindekilerin olumsuz telkinlerine aldırmadan çalışmalarını sürdürmelidir.[17] Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, Kur'an'ın ifadesiyle yararsız

---

13 Necm, 53/39.

14 Ahkâf, 46/35.

15 Mâtürîdî, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 9, s. 260.

16 Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahîh-i Buhârî*, el-Kutubu's-Sitte, (Mevsûatu'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdülazîz), Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000, Rikâk, 18; Muslim, Ebu'l-Huseyin el-Kuşeyri en-Nisâbûrî, *Sahîh-i Muslim*, el-Kutubu's-Sitte, (Mevsûatu'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdülazîz), Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000, Salat, 30.

17 A'râf, 7/199.

bilgilerin peşine düşmemektir.[18] Hz. Peygamber de faydasız ve gereksiz işleri terk etmesini kişinin iyi Müslüman olmasının bir işareti saymaktadır.[19]

Hz. Nuh, yıllar öncesinden, kopacak olan tufan için düzenli ve planlı bir şekilde önce ağaç dikmiş, kendisini alaya alanlara aldırış etmeden gemi inşası tamamlanıncaya kadar sabırla çalışmasını sürdürmüştür.[20] İsrailoğulları'ndan oluşan ordunun kumandanı Tâlût, askerlerinin itaat ve sadakatini sınamak için, susuzluk çektiklerinde uğradıkları bir nehirden sadece avuçlarıyla su içmelerini emretmiştir. Disiplini elden bırakmayıp nefsine hâkim olan ve sudan ölçülü içenler suya kanıp düşmanı karşılayabilecek hâle gelirken onun emrine uymayanlar aniden saldıran düşman atlılarının ayakları altında ezilmişlerdir.[21]

3. Zamanı Etkin Kullanmak

Allah Teâlâ zaman denilen sermayeden insanlara her gün eşit miktarda pay vermektedir. Geceyi dinlenme, gündüzü ise çalışıp kazanma zamanı[22] olarak belirleyen Yüce Allah, ibadetlerin vaktinde eda edilmesi şartıyla geriye kalan zamanın nasıl değerlendirileceğini kullarına bırakmıştır. Kimi paha biçilmez bir kaynak olan zamanın kıymetini bilmeyip onu hor kullanarak israf ederken kimi de zamanı doğru yöneterek vakitlerini salih amellerle bereketlendirir.

O hâlde Müslüman bir genç, çağın genel kabul görmüş ilkelerini göz önünde bulundurarak zamanını yönetmelidir. "Erken kalkan yol alır." sözü, vaktinde başlanan işlerin daha verimli olacağını vurgulamaktadır. "Ağaç yaş iken eğilir." sözü de

18 İsrâ, 17/36.

19 Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sulemî, Sünen-i Tirmizî, el-Kutubu's-Sitte, (Mevsûatu'l-Hadîs eş-Şerîf içinde, Haz. Sâlih b. Abdulazîz), Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000, Zühd, 11.

20 Hûd, 11/32-44.

21 Bakara, 2/24.

22 Nebe, 78/9-11.

eğitimde zamanlamanın önemine işaret etmektedir. Özellikle sanat, spor ve musiki gibi beceriye dayalı eğitimlerin erken yaşlarda başlaması büyük önem arz etmektedir. Bu gibi uğraşların daha önemli işlere ayrılması gereken zamandan çaldığı düşüncesi bir yanılsamadan ibarettir. Aksine bu gibi etkinlikler boşa akıp gitmekte olan zamanın sağını solunu bentlerle çevreleyip onu yönlendirme işlevi görmektedir. Günlük, haftalık ve yılın belli zamanlarında eda edilen ibadetler de aynı işleve sahiptir.

Zamansızlıktan yakınanların birçoğu zamanı iyi kullanmasını bilmeyenlerdir. Boş zamanlarla din arasındaki ilişkinin ele alındığı bir çalışmada, dinin boş zamanları değerlendirmede önemli fonksiyonlar icra ettiği tespit edilmiştir. İslam'ın boş zaman anlayışının, anlamsız ve hedefsiz tüketilecek bir boş zamana geçit vermediği, boş zamanın bir amaç uğruna değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.[23] Peygamber Efendimizin "*İki nimet vardır ki insanların çoğu onları değerlendirme hususunda aldanmıştır: Sağlık ve boş vakit.*"[24] sözü İslam'ın öngördüğü hayat sisteminde israf edilecek bir zaman diliminden söz etmenin imkânsız olduğunu göstermektedir.

Nitekim İnşirâh suresinde hayırlı işlerde ara vermemek gerektiği belirtilmiştir: *"O hâlde önemli bir işi bitirince hemen diğerine koyul."*[25] Çağdaş müfessirlerden İbn Âşûr, ayette zikredilen işi önceki müfessirlerin yaptığı gibi belli ibadetlerle sınırlı tutmaz. Ona göre bu emir önemli ve hayırlı bütün işler için geçerlidir ki, Müslüman bütün vaktini önemli işlerle değerlendirmiş olsun.[26] "Bu yoruma göre ayette Resûlullah'a ve onun şahsında Müslümanlara bütün vakitlerini hayırlı ve yararlı faaliyetlerle

23 Okumuş, Ejder, "Boş Zamanlar ve Din – II", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 2002, cilt,4, sayı: 1, ss. 35-53, s. 53.

24 Buhârî, *Rikâk*, 1.

25 İnşirâh, 94/7.

26 İbn Âşûr, Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tûnusi, *Tefsirü't-tahrîr ve't-tenvîr*, ed-Dârü't-Tûnisiyye, Tunus 1984, c.30, s. 416-417.

değerlendirmeleri; ibadet, dua, tebliğ ve irşat gibi dinî faaliyetlerin de; çalışma, üretme, öğrenme-öğretme, yardımlaşma ve dayanışma gibi dünyevi faaliyetlerin de hakkını vermeleri emredilmiştir."[27]

Vefatı üzerinden asırlar geçmesine rağmen hâlâ adından söz ettiren şahsiyetlerin hayatı incelendiğinde onların zamanı çok etkin bir şekilde kullandıkları görülür. Süyûtî'nin eserlerinin listesini yapanlar en az 295 eserden söz etmektedirler.[28] Bunu bir ömre sığdırmak için hayatı bütün gereksiz şeylerden/zaman tuzaklarından arındırmak gerektiği açıktır. Yeme ve uykuyu abartmak, düzensiz çalışmak, aynı anda çok işle uğraşmak, telefon ve televizyona fazladan zaman ayırmak gibi hususları zaman tuzakları arasında sayabiliriz. Nasihatname ve pendname olarak bilinen öğüt verici kitaplarda da okuyuculara gençliğin kıymetini bilmeleri ve zamanı güzel değerlendirmeleri tavsiye edilmiştir.[29]

4. Pozitif Düşünce ve Müspet Hareket

Kur'an-ı Kerim öngördüğü sosyal düzen içerisinde Müslümanı konumlandırırken asla ötekileştiren bir dil kullanmaz. O, insanlara farklı yaratılışlarda olduğu ön kabulü ile yaklaşır.[30] İnanç boyutunda da bunu göz ardı etmediği için insanların zorla Müslümanlaştırılması diye bir gündemi de bulunmaz.[31] Sırdaş edinmemek şartı ile Müslümanların başka dinden olanlarla, sosyal ilişkilerde bulunmasına müsaade eder.[32]

---

27 Karaman, Hayreddin ve diğerleri, *Kur'an Yolu,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2017, c. 5, s. 644.

28 Özkan, Halit, "Süyûtî", *DİA*, TDVY, İstanbul, 2010, c. 38, s. 191.

29 Yeğin Hüseyin İbrahim, "Nâbi'nin Hayriyyesinde Çocuk Eğitimi", *Şair Nabi Sempozyumu*, Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Şanlıurfa, 2009, s. 438.

30 İsrâ, 17/84.

31 Yûnus, 10/99-100; Kehf, 18/29.

32 Âl-i İmrân, 3/118.

Hayatını Kur'anî referanslarla şekillendiren bir Müslüman, din, akıl ve vicdanın emrettiklerini yerine getirmek ve yasakladıklarından kaçınmak için gayret eder.[33] Daima iyiliği emreder ve kötülükten sakındırır.[34] Eleştirileri hakaret boyutuna geçmez ve başka inanç sistemlerinin değerlerine sövmez.[35] Bir Müslüman çevresindekileri hor göremez. Onları gıyabında hoşlanmayacakları şekilde anmaz ve ön yargıdan kaçınır.[36] Sözünde durur ve güvenilirliğini zedeleyen davranışlar sergilemez.[37] İnsanlara kaba davranmaktan kaçınır[38] ve zorba insanlara bile yumuşak bir dille hitap etmeye özen gösterir.[39] Müslüman kardeşi ile ilgili kendisine ulaşan olumsuz haberleri hemen doğrulamak yerine gerçeği araştırır.[40] Doğruyu söyler, doğru olanı tavsiye eder.[41] Öfkesine hâkim olur.[42] Sosyal sorumluluğunu yerine getirip toplumun dezavantajlı bireylerine el uzatır.[43] Yakın çevresindekileri ekonomik açıdan kollar. Emri altında çalışanları ezmez.[44]

Kur'an'da bu pozitif hareket tarzına verilebilecek daha çok örnek bulunmaktadır. Özetle söylemek gerekirse Kur'an ahlakıyla ahlaklanan bir müminden sadece erdemli davranışlar zuhur edebilir. Hz. Peygamber'in ifadesiyle Müslüman, insanların, elinden ve dilinden emin olduğu kişidir."[45]

---

33 Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu*, c.5, s. 683.

34 Lokmân, 31/17; Tirmizî, Birr, 15.

35 Lokmân, 31/18;.

36 Hucurât, 49/11, 12; Müslim, Birr, 9.

37 Mü'minûn, 23/8.

38 Âl-i İmrân, 3/159.

39 Tâhâ, 20/48.

40 Nûr, 24/12; Tirmizî, Birr, 56.

41 Asr, 103/3.

42 Âl-i İmrân, 3/134; Müslim, Birr, 30.

43 Âl-i İmrân, 3/134; Nisâ, 4/1, 36.

44 Nisâ, 4/1, 36.

45 Buhârî, İmân, 3.

5. Büyük Şahsiyetleri Örnek Almak

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen kıssalar müminlere örnek olabilecek pek çok şahsiyetten söz eder. Bu şahsiyetler çoğunlukla, karakterlerindeki güzellikleri gün yüzüne çıkartan türlü imtihanlarla yüzleşen, sergiledikleri tavırlarla Allah'ın övgüsüne mazhar olan peygamberlerden oluşmaktadır. Bazı peygamberler Hz. Muhammed'e (s.a.s.) örnek olarak gösterilirken, Hz. Muhammed de (s.a.s.) İslam ümmeti için izinden gidilmesi gereken en güzel örnek olarak takdim edilmektedir.[46] Bireysel hayatında, aile ilişkilerinde ve beşerî münasebetlerde ondan daha güzel bir örnek tahayyül etmek mümkün değildir.

Peygamberlere gelince, onların Kur'an-ı Kerim'de zikredilen hayat hikâyeleri, pek çok alanda örnek alınabilecek güzel davranışlar içermektedir. Herkes kendisini ilgilendiren yönleriyle bu kıssalardan ders alabilir ve bir davranış geliştirebilir. Hz. Muhammed (s.a.s.) bir öğretmen için mükemmel bir modeldir. Keza, problemli bir grupla ilgilenmek zorunda kalan birisi için Hz. Yakub'un sabrı iyi bir örnek olabilir.

Kur'an'da tek başına bir ümmet olarak zikredilen Hz. İbrahim[47] kimseden ders almadan aklını kullanarak tevhit inancına ulaşabilmiştir. Bu hakikatleri güzel bir dil kullanarak çevresindekilere anlatmış, zor zamanlarında Allah'tan başka hiç kimseye bel bağlamamıştır.[48] Hz. İbrahim'e inanan sınırlı sayıdaki kişiden birisi olan Hz. Lut, doğru zamanda doğru yerde bulunmuş, Allah tarafından nübüvvetle mükâfatlandırılmıştır.[49] Kehf suresinde kıssaları anlatılan gençler, zalim yöneticilere karşı korkmadan iman hakikatlerini haykırmış, ihtiyaç duyduklarında Allah'ın yardımıyla düşmanların tasallutundan

46 Ahzâb, 33/21.

47 Nahl, 16/120.

48 Nisâ, 4/125.

49 Ankebût, 29/26.

kurtulabilmişlerdir.[50] Bütün bu örnekler hakiki imanı elde eden bir kişinin Allah'tan başka hiç kimseden korkmaması ve sadece O'na güvenmesi gerektiğini çok güzel açıklamaktadır.

Ayrıca, Hz. Yusuf'tan iffetini korumanın erdemini ve affetmenin yüce gönüllülüğünü,[51] Tâlût'un ordusunda genç bir asker olan ve savaş meydanında herkesin kendisinden çekindiği Câlût'u öldürerek savaşın kaderini değiştiren Hz. Davud'dan cesaretin kodlarını öğrenmek mümkündür .[52]

Rol-model bağlamında genç sahabe efendilerimizden de çok şey öğrenilebilir. Hicret esnasında suikast teşebbüsüne rağmen korkusuzca Hz. Peygamber'in yatağına yatan Hz. Ali, müşriklere karşı cesaretle ilk defa Kâbe'de açıktan Kur'an okuyan Abdullah b. Mes'ûd, Taif Seferi'nde Hz. Peygamber'e atılan taşlara karşı kendini siper eden Zeyd b. Hârise, hicret esnasında Hz. Peygamber için istihbarat görevi yürüten Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma, Hz. Peygamber'in emriyle iki haftada İbraniceyi öğrenen Zeyd b. Sâbit, gençliğinin baharında babasının yaşında sahabilerin bulunduğu bir orduya Hz. Peygamber tarafından komutan olarak tayin edilen Üsâme b. Zeyd[53] de bu vazifeleri gördüklerinde gönüllerini Allah'ın yoluna ram etmiş birer genç idiler.

Kur'an-ı Kerim'de doğrudan veya dolaylı olarak bahsi geçen Hz. Sare, Hz. Hacer, Hz. Asiye, Hz. Meryem, Hz. Lut ve Hz. Şuayb peygamberlerin kızları da sitayişle hatırlanacak şahsiyetlerdendir. Hz. Peygamber'in ilk eşi olan sevgili annemiz Hz. Hatice'nin nasıl fedakâr ve itaatkâr bir hanımefendi olduğunu da unutmamak gerekir.[54] Keza, Hz. Peygamber'den

---

50 Kehf, 18/10-19.

51 Yûsuf, 12/33.

52 Bakara, 2/251.

53 Bakkal, Ali, *Komutan Peygamber ve Yetiştirdiği Komutan Sahâbîler*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2015, s. 72-73.

54 Bkz. Sabuncu Ömer, *Son Peygambere İlk İnanan İnsan Müminlerin Annesi Hz. Hatice,* Semerkand, İstanbul, 2011.

rivayet edilen pek çok hadise kaynaklık ederek Müslümanların aile hayatının tanzim edilmesine büyük katkı sağlayan Hz. Âişe validemiz de mesaisini hep ilme tahsis eden genç bir hanımefendi idi.[55]

Sonuç

Gençlik Allah tarafından insana bahşedilen en büyük nimetlerden birisidir. Bu dönemde elde edilecek kazanımlar bir gencin bütün hayatını yönlendirebilir. Müslüman bir gencin bu dönemde kendisine verilen imkân ve nimetlerin geçici olduğunu hesaba katarak zamanında kendisini yetiştirmesi önemlidir.

Müslüman genç için en sağlıklı tercih, Kur'an'ın yol göstericiliğinde hayatını bütün yönleriyle şekillendirmesidir. Kur'an'ın önerdiği güzel ahlak, disiplinli çalışma, zamanını değerlendirme, doğru bilgi kaynaklarına ulaşma, söz ve eylemlerinde aşırılıktan kaçınma gibi hasletler, bir mümin için yoldaki işaretler mesabesindedir.

Kur'an-ı Kerim'de başta Peygamber Efendimiz olmak üzere, diğer peygamberlerin hayatından ders alınabilecek örnek davranışlar zikredilmiştir. Sabır, sebat, tevekkül, bağışlama, hayâ, cesaret, disiplin, iyilik, ilim merakı bunlardan bazılarıdır. Sahabe efendilerimizin hayatı da hayatımıza ışık tutacak güzellikte tablolarla doludur. Kur'an'ın eleştirdiği davranışları da bunlardan uzak durarak yine bir kazanıma dönüştürmek mümkündür.

Bir Müslümanın dünya ve ahiret saadeti, her türlü aşırılıktan uzak, dini tamamen Allah rızasına hasreden bir yaşamda yatmaktadır. Aşırılıklar heyecandan ve nefsi tatmin etmekten kaynaklanmaktadır. İradesini nefsinin arzularına ram eden bir kişinin sahil-i selamete ulaşması güçtür.

---

55 Bkz. Sabuncu, Ömer, "Aişe bt. Ebû Bekir" *Müminlerin Anneleri*, Editör: Adnan Demircan, Ömer Sabuncu, Siyer Yayınları, İstanbul, 2017, 139-246.

Hz. Peygamber'in Abdullah b. Abbas'a tavsiyesi:

"... Allah'ı gözet ki Allah da seni gözetsin. Allah'ı gözet ki Allah'ı (daima) yanında bulasın. Bir şey istediğinde Allah'tan iste! Yardıma muhtaç olduğunda Allah'tan yardım dile! Şunu bil ki bütün insanlar sana fayda vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana fayda veremezler. Ve yine bütün insanlar sana zarar vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana hiçbir şeyde zarar veremezler. Bu konuda kalemler kaldırılmış (karar verilmiş), sayfalar kurumuştur (hüküm kesinleşmiştir)."

(İbn Hanbel, I, 293; Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 59)

RAHMET PEYGAMBERİ'NİN GENÇLERLE İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Bünyamin ERUL
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Hayatı boyunca çevresindeki insanlarla iyi ilişkiler içerisinde olan Allah Resûlü, çocuklarla, gençlerle, kadınlarla, engellilerle ve yaşlılarla daima samimi bir iletişim kurmuştur. Toplumun tüm kesimini önemseyen Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gençlerle olan diyaloğunun diğerlerinden daha fazla olduğu rahatlıkla söylenebilir. Zira toplumun en dinamik tabakası olan gençler, gelecek demekti ve onun hedeflediği İslam toplumu, ağırlıklı olarak gençler üzerinden tesis edilecekti.

Hz. Peygamber (s.a.s.) İslam'ı tebliğ ederken, toplumun yeniliğe açık, idealist ve enerjik kesimini oluşturan gençlerden büyük ölçüde destek almıştır. Nitekim ilk sahabe nesline bakıldığında, onlardan çoğunun gençler olduğu görülür. İlk Müslümanlardan birkaç kişi 50 yaş civarında, birkaç kişi 35 yaşın üzerinde, geri kalan çoğunluk ise 30 yaşın altında bulunuyordu. Mesela genç yaşta İslam'ı kabul edenlerden Hz. Ali 10, Abdullah b. Ömer ve Ubeyde b. Cerrâh 13, Ukbe b. Âmir 14, Câbir b. Abdullah ve Zeyd b. Hârise 15, Abdullah b. Mes'ûd, Habbâb b. Eret ve Zübeyr b. Avvâm 16, Talha b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf, Erkam b. Ebü'l-Erkam, Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Esmâ bint Ebû Bekir 17, Muâz b. Cebel ve Mus'ab b. Umeyr 18, Ebû Mûsâ el-Eş'arî 19, Cafer b. Ebû Tâlib 22, Osman b. Huveyris, Osman b. Affân, Ebû Ubeyde, Ebû

Hureyre ve Hz. Ömer 25-31 yaşlarında idiler.[1] Başlangıçtan itibaren Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında bulunan bu gençler, nübüvvetin ilk yıllarında ona en güçlü desteği vermişlerdi. Medine yıllarında da onunla birlikte bir medeniyet inşa eden ve müşriklere karşı savaşanların çoğu yine gençlerdi.

Eğitim metodunun gereği olarak her muhatabına değer veren, onlara değerli olduklarını hissettiren Resûlullah, geleceğin teminatı olan gençlerle özel olarak ilgilenir, onların eğitimine ayrı önem verirdi. Mescidinin yanı başındaki "suffe" denilen bölümde kendini ilme adamış gençlere dini öğretir, onların ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenirdi. Bunun yanı sıra bayan olsun erkek olsun tüm gençlere tavsiyelerde bulunur, onların iyi yetişerek nezih bir toplum oluşturmaları için gayret sarf ederdi. *"İnsanoğlu kıyamet günü Rabbi katında beş şeyden hesaba çekilmedikçe ayakları hiçbir yere hareket edemeyecektir; ömrünü ne yolda tükettiğinden, gençliğini ne uğurda yıprattığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından ve öğrendiği bilgilerle nasıl amel ettiğinden."*[2] diyen Allah Resûlü, gençliğin en kıymetli nimetlerden biri olduğuna dikkat çeker ve bu verimli çağı Allah yolunda güzel amellerle süslemenin önemine işaret ederdi. Yine onun haber verdiğine göre Allah'ın arşının gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde Allah'ın gölgesinde gölgelenecek yedi sınıf insandan ikincisi, Rabbine ibadetle yetişen gençti.[3]

Allah Resûlü'nün hedefi, inançlı, dindar, ahlaklı ve iffetli bir gençlik oluşturabilmekti ve tüm gayreti bu yöndeydi. Bunun için her fırsatı değerlendirir; kimi zaman çarşıda pazarda, kimi zaman evlerde veya mescitte, bazen yolda giderken kısacası uygun bulduğu her ortamda ve her vakitte İslam'ın aydınlığında yürümeleri için gençlere yol gösterirdi. Bir seferinde

1 İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2001, s. 304-305.

2 Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 1.

3 Buhârî, Ezân, 36.

aynı binek üzerinde yolculuk yaptıkları sırada arkasında oturan genç yeğeni Abdullah b. Abbas'a şunları söylemişti: *"Delikanlı! Sana bazı* şeyler öğreteceğim. *Allah'ı gözet ki Allah da seni gözetsin. Allah'ı gözet ki Allah'ı daima yanında bulasın. Bir şey istediğinde Allah'tan iste! Yardıma muhtaç olduğunda Allah'tan yardım dile! Şunu bil ki bütün insanlar sana fayda vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana faydalı olamazlar. Ayrıca bütün insanlar sana zarar vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana hiçbir şeyde zarar veremezler. Bu konuda kalemler kaldırılmış, sayfalar(daki yazılar) kurumuştur."*[4]

Hayatın tabii akışı içerisinde nebevi eğitim süreci de tabii bir şekilde devam ediyordu. Allah Resûlü, nerede olursa olsun dini öğretmekten vazgeçmiyor, genç dimağlara İslam mesajını yerleştirmeye özen gösteriyordu. Benî Mustalik Gazvesi sırasında yaşanan bir olay sonrasında biri ensardan diğeri muhacirlerden iki genç kavgaya tutuşmuş, her iki taraf da "Yetişin ey muhacirler!" ve "Yetişin ey ensar!" nidalarıyla kendi kabilesinden yardım talep etmişti. Allah Resûlü, olaydan haberdar olunca "Bu cahiliye çağrıları da nedir?" dedi ve bu ayrılıkçı hareketlerin doğru olmadığını belirterek kabile taassubunu değil de İslam kardeşliğini tavsiye eden şu sözleri söyledi: *"Kişi zalim de olsa, mazlum da olsa din kardeşine yardım etsin. Eğer kardeşi zalimse, onu engellesin. Çünkü zalimi yaptığı işten döndürmek ona yapılacak bir yardımdır. Eğer mazlum ise ona yardım etsin!"*[5]

Gençlerin tertemiz hayatlar kurarak sağlıklı nesiller yetiştirebilmesi oldukça önemliydi. Genç olmanın belki de en zor taraflarından birinin, karşı cinse duyulan ilgi ve arzu olduğunu bilen Peygamberimiz, onlara evlenmelerini tavsiye ederdi. Abdullah b. Mes'ûd'un anlattığına göre Allah Resûlü, bir gün çevresindeki gençlere şöyle buyurmuştu: *"Ey gençler topluluğu! Evlenme imkânı bulanınız evlensin. Çünkü evlenmek, gözü*

4 İbn Hanbel, I, 293; Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 59.

5 Müslim, Birr, 62; Tirmizî, Tefsîr, 63.

haramdan çevirmek ve iffeti korumak için en iyi yoldur. Evlenme imkânı bulamayan da oruç tutsun. Çünkü orucun, kişi için şehveti kesme özelliği vardır."[6] Sevgili Peygamberimiz, gençleri evliliğe teşvik etmekle kalmaz, onlara bu hususta maddi ve manevi destekte de bulunurdu. Aile kurumunun sağlıklı kurulması kadar sağlıklı devam edebilmesi de önemliydi. Bu süreçte eşlerin birbirlerinin haklarını gözetmesi, çocuklarını sevgi ve saygının hakim olduğu sıcacık yuvalarda yetiştirebilmeleri mühimdi. Allah Resûlü bu konular üzerinde ısrarla durur, gençlerin hiçbir surette aile huzurunu aksatacak fiillerde bulunmamalarını isterdi. Risalet öncesinde Mekke'nin ahlaklı, dürüst ve içki içmeyen gençlerinden biri olan Osman b. Maz'ûn, Havle bint Hakîm ile evlenmiş, bu genç çift birlikte ilk Müslümanlar arasına girme şerefine ermişlerdi. Fakat bir süre sonra Osman b. Maz'ûn, Rabbinin razı olacağı bir kul olma ümidiyle tüm hayatını O'na ibadetle geçirmeye karar verdi. Allah Resûlü bile, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmış bir kul olmasına rağmen gündüzle yetinmeyip gecelerini ibadetle geçiriyorsa onun hiç boş durmaması, bütün ömrünü ibadetlerle doldurması gerekirdi. Gündüzleri hep oruç tutuyor, geceleri namaz kılıyor, dünya hayatından yüz çevirmiş bir hâlde yaşıyordu. Ne evle ilgileniyor ne de eşinin yüzüne bakıyordu. Onun bu durumundan şikayetçi olan eşi Havle, durumu Peygamberimize anlatınca Rahmet Elçisi, Osman'a: *"Ey Osman! Bizde ruhbanlık yoktur. Ben senin için güzel bir örnek değil miyim?"* buyurarak onu ölçülü olmaya davet etti. [7] Öyle ya o en güzel rehber yeri geldiğinde kişisel ihtiyaçlarını gideriyor, yeri geldiğinde başkalarının ihtiyaçlarıyla alakadar oluyor, Rabbine karşı görevlerini de ihmal etmiyordu. Aslında diğer her şeyi de O'nun rızasını umarak, O'nun dilediği şekilde yapıyordu ki böylece tüm yaptıklarını ibadete çeviriyordu. "*Allah'tan kork Ey Osman! Çünkü senin üzerinde ailenin de hakkı vardır. Senin üzerinde misafirinin de hakkı vardır. Senin*

---

6 Buhârî, Nikâh, 3.

7 Abdürrezzak, Musannef, VII, 150; İbn Hanbel, VI, 226.

üzerinde nefsinin de hakkı vardır. Bundan dolayı bazen oruç tut, bazen de tutma. Bazı geceler namaz kıl, bazı geceler de uyu."[8] sözleriyle Osman'ın şahsında tüm inananları bu konuda uyarmıştı.

Gençleri zinadan sakındıran Allah Resûlü, bu uyarıyı dikkate aldıkları takdirde mükâfatlarının cennet olduğunu bildirmişti.[9] İffetini koruyan, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ve istikamet üzere olan gençleri, ilahî azabın karşısındaki engellerden biri olarak tanıtmış ve "*…Huşu duyan gençler, (namaz kılarak) rükû eden yaşlılar, emzikli bebekler ve otlayan hayvanlar olmasaydı başınıza muhakkak azap yağardı.*" buyurmuştu.[10] Bir gün huzuruna genç bir sahabi gelerek, "Ey Allah'ın elçisi! Zina etmeme müsaade et." dedi. Gencin bu isteği karşısında oradakilerden bazıları onu azarlarken, bazıları da müdahale etmek için üzerine yürüdüler. Onların aksine Allah Resûlü (s.a.s.), engin şefkatiyle önce susup genci dinledi ve "Sen annenle zina edilmesini ister misin?" dedi. Genç "Anam babam sana feda olsun, ey Allah'ın Elçisi! Elbette istemem." diye karşılık verdi. Hz. Peygamber (s.a.s.) sırasıyla kızını, halasını, teyzesini ve kız kardeşini de hatırlatarak, hiç kimsenin kendisi ve yakınlarıyla zina edilmesine rıza göstermeyeceğini bu gence anlattı. Sonra ona eliyle dokunarak "*Allah'ım, bu gencin günahlarını bağışla, kalbini temizle ve iffetini koru!*" diye dua etti. Genç sahabi, bu duadan sonra ne böyle bir istekte bulundu ne de böyle bir işe yöneldi.[11] Genç, şehevi arzularının yoğun baskısı altında kalarak Allah Resûlü'nden zina izni istemişti. Onun psikolojik durumunu anlayan Efendimiz onu kınamadan, kırmadan yanına oturtmuş ve empati kurmasını sağlayacak şekilde sorular sorarak kendi yakınlarına yapılmasını istemediği bir fiili, başkalarına yapmasının ne kadar yanlış olacağını kavratmıştı. Kime, nasıl davranacağını gayet iyi bilen

8 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 27.

9 Hâkim, Müstedrek, VIII, 2865 (4/358).

10 Ebû Ya'lâ, Müsned, XI, 287.

11 İbn Hanbel, V, 256-257.

Hz. Peygamber (s.a.s.), yakın ilgi ve diyalog sayesinde bu genç ile güzel bir iletişim kurmuş ve onun, büyük günahlardan birisi olan zinayı işlemesine engel olmuştu.

Gençlerin yoğun bir duygu değişimi yaşadıklarını bilen Rahmet Peygamberi, onlarla ilişkilerinde bu durumu dikkate alır; onlara karşı son derece makul ve mutedil davranırdı. Onun ne derece ince ruhlu ve anlayışlı olduğunu gören gençlerin, Allah Resûlü'ne muhabbetleri bir kat daha artardı. Leysoğulları'ndan Mâlik b. Huveyris ve arkadaşlarından oluşan bir grup genç, İslam'ı kabul ettikten sonra İslam hükümlerini öğrenmek maksadıyla memleketlerinden yola çıkarak Medine'ye, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) ziyarete gelmişlerdi. Yaklaşık yirmi gün onun yanında kalmışlar ve artık geride kalanları özlemeye başlamışlardı. Resûlullah bu durumu sezmiş, anlayışla karşılamış ve duygularını dile getirmelerine gerek kalmadan "*(Memleketinize) dönün onların yanında bulunun ve onlara da (burada öğrendiklerinizi) öğretin...*" tavsiyesiyle onları geri göndermişti.[12] Bir defasında da iman ettikleri dinin gereklerini öğrenmek için Medine'ye gelen ve birkaç gün kalan Yemenli bir heyet, memleketlerine geri dönmek için izin istemişti. Peygamberimiz bu özel heyete daha önce hiçbir heyete vermediği hediyeler vererek ihtiyaçlarını karşıladı. Son olarak heyetten hediyesini almayan kimsenin olup olmadığını sorunca, heyetin bineklerinin yanında bekleyen ve yaşça onların en küçüğü olan bir delikanlının daha olduğunu söylediler. Peygamberimiz "Onu da bize gönderin." buyurdu. Heyettekiler gence haber verdiler. Çağrıldığını öğrenen delikanlı hemen koşarak Resûlullah'ın huzuruna geldi. "Ey Allah'ın Resûlü! Ben Ebzâoğulları'ndan, biraz önce sana gelen ve ihtiyaçlarını giderdiğin kafiledenim. Benim ihtiyacımı da karşılayıver." dedi. Resûlullah, bu heyecanlı delikanlıya "Pekala, senin ihtiyacın nedir?" diye sordu. Delikanlı şöyle dedi: "Arkadaşlarım her ne kadar İslam'ı arzulayarak geldiler ve zekâtlarını getirdilerse de benim ihtiyacım onlarınki

12 Buhârî, Ezân, 17-18; Müslim, Mesâcid, 292.

gibi değil. Allah'a yemin olsun ki beni memleketimden buralara kadar getiren şey, sadece senin Allah'a benim için dua ederek O'ndan beni bağışlamasını, bana merhamet etmesini ve gönül zenginliği vermesini istemendir." Bu hikmetli talebi işiten Hz. Peygamber (s.a.s.), *"Allah'ım! Sen onu bağışla, ona merhamet eyle ve gönlünü zenginleştir!"* diye gence dua etti. Ardından, arkadaşlarından her birine ne verilmişse, ona da aynısının verilmesini emretti. Ve heyettekiler dönüp ailelerine gittiler. Bir yıl sonra hac mevsiminde Mina'da Ebzâoğulları'ndan bir grup Resûlullah'ın yanına geldiğinde, "Geçen yıl sizinle beraber bana gelen o genç ne yapıyor?" diye sormuş ve gıyabında ona dua etmişti. Bu duanın bereketiyle delikanlı, hayatının geri kalanını kanaatkâr, onurlu ve erdemli bir şekilde geçirecekti…[13]

Kur'anî öğretilerin yanı sıra Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu sıcak ve samimi ilgisi, nebevi eğitim ve öğretimi sayesinde genç sahabiler, canlarını, mallarını, ailelerini, varlarını-yoklarını Allah yolunda feda edecek kıvama gelmişlerdi. Müslüman olur olmaz birçoklarının başta ailesi olmak üzere, Mekkelilerden gördükleri baskılar, eza ve cefalar, korkunç işkenceler, açlık ve abluka yılları asla onları yıldırmamıştı.

Allah Resûlü, çeşitli konularda gençlerle istişare eder ve onların görüşlerine başvurur, bu durumu bilen gençler de açık yüreklilikle ona görüş beyan ederlerdi. Allah Resûlü bu görüşlerden makul olanlara uyar, olmayanlarla ilgili olarak da onlara uygun bir şekilde açıklama yapardı. Bedir Savaşı öncesinde Hz. Peygamber'in orduyu yerleştirdiği yerin su kuyularından uzak olduğunu ve bu sebeple savaş stratejisi açısından pek uygun olmadığını düşünen Hubâb b. Münzir isimli genç sahabi, Allah Resûlü'ne bu kararının kaynağının bir vahiy olup olmadığını sormuş, bunun vahiyle ilgili olmayıp sadece bir taktik/strateji olduğunu öğrenince de düşmanı susuz bırakmak için onlara en yakın su kuyusunun yanına yerleşilerek diğer kuyuların

---

13 İbn Kayyim, *Zâdü'l-meâd*, III, 569.

kapatılmasını teklif etmişti. Resûl-i Ekrem de onun bu görüşünü uygun bulmuş ve orduyu Hubâb'ın teklif ettiği bölgede konuşlandırmıştı.[14]

Kendilerine has bir ruh hâli içerisinde olan gençler, her ne kadar istek, arzu, heyecan, gurur, şiddet gibi duyguları yoğun biçimde yaşasalar da hayat tecrübesinden yoksundurlar. Bunu bilen Rahmet Peygamberi, gençlerle ilişkisinde onurlandırıcı, güven verici, cesaretlendirici, akılcı ve ılımlı bir tarz benimsemişti. Onlara bir iş verdiği zaman muhatabına güven verir ve onu cesaretlendirirdi. Genç yaşta Yemen'e kadı olarak Hz. Ali'yi görevlendirdiği zaman onun tereddütlü hâlini görünce kendisine şu sözlerle destek olmuş ve tavsiyede bulunmuştu: *"Allah senin kalbini doğruya iletecek ve dilini (doğru üzerine) güçlendirecektir. İki hasım gelip önüne oturduğunda, birincisini dinlediğin gibi diğerini de dinleyinceye kadar hüküm verme. Bu, (vereceğin) hükmün ortaya çıkması için daha uygundur."*[15]

Resûlullah, gençlerin öz güven eksikliklerini gidermekle kalmamış, aynı zamanda çevrenin gençlere karşı güvensizliğini de ortadan kaldırmaya çalışmıştı. Genç yaştaki azatlı kölesi Zeyd b. Hârise'yi aralarında ileri yaşta sahabilerin de olduğu bir gruba komutan tayin etmişti. Ashabdan bazıları, onun komutanlığı hakkında tereddüt göstermişlerse de Resûlullah'ın emrine karşı çıkamamışlardı. Aynı şekilde Peygamber Efendimiz, dadısı Ümmü Eymen ile Zeyd'in evliliğinden dünyaya gelen Üsâme'yi de Rumlar üzerine gönderilecek bir orduya komutan tayin etmişti.[16]

Bütün bu örneklerden anlaşılacağı üzere Rahmet Peygamberi, genç dostlarına oldukça değer vermiş, onları en iyi şekilde yetiştirmiş, onların iman, ibadet, amel, eğitim ve evlilikleriyle çok yakından ilgilenmiş, onlarla istişare etmiş, onların

---

14 İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 15.

15 Ebû Dâvûd, Kadâ (Akdiye), 6; Tirmizî, Ahkâm ,5.

16 Buhârî, Megâzî, 88; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 63.

uyarılarına ve itirazlarına kulak vermiş ve onlara güvenerek kendilerini uygun gördüğü görevlerde de istihdam etmiştir. Resûl-i Ekrem'in gençlerle olan bu ideal iletişimi, tüm Müslümanlar için tam bir numune-i imtisaldir. Geleceğin teminatı olan gençlerin söz konusu nebevi öğreti gereğince dikkate alınması ve onlara aynı itinanın gösterilmesi, en öncelikli sünnetlerdendir. Unutulmamalıdır ki gençliğin kazanılması, ideal bir toplumun kazanılması; aksi ise toplumun yitirilmesi demektir. Oldukça genç bir nüfusa sahip olan toplumumuzda gençliğin her türlü olumsuz global tesire karşı korunması ihtiyacı kaçınılmazdır.

Herkesçe beğenilen asıl güzellik, ahlak güzelliğidir.
Çünkü ahlakı güzel insan her yaşta güzeldir.
Başkasının kanaat ve inancına hürmet et.
Ta ki başkası da seninkine hürmet etsin.
Yalan söyleme. Yalan söyleyen, yakalanmak korkusu içinde yaşayan hırsız gibidir.
Çok konuşma. Yerinde ve özlü konuş. Kıymet ve tesir çok sözde değil, yerinde ve özlü sözdedir.
Kişinin kıymeti dilinin altında ve kaleminin ucunda gizlidir.
Onu söz ve yazı açığa vurur.
En yakın arkadaşlarınla bile şakaların zarif olsun.
Hayatta cesur ol. Fakat bil ki cesaret, gözü kapalı tehlikeye atılmak değildir.

(Ali Fuat Başgil)

EN GÜZEL ÖRNEĞİMİZ PEYGAMBERİMİZ "ÖRNEK ALMAK TANIMAKLA BAŞLAR"

Doç. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

"İçinizden Allah'ın lütfuna ve ahirete ümit bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resulullah'ta güzel bir örnek vardır."[1] buyuruyor Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.) Efendimizi âlemlere rahmet olarak gönderen Rabbimiz şu gerçeği bize duyurmasını bildiriyor: *"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."*[2]

Rabbimize hamdolsun ki milletçe büyük çoğunluğumuz, kadını, erkeği, genci, yaşlısıyla kalbinde Allah'a iman ve sevgi taşır. Peygamber Efendimize hürmet ve muhabbet besler. Allah'a inanmak ve O'nu sevmek imanın ilk şartı olmakla birlikte, mealini verdiğimiz ayetlerden de anlıyoruz ki bizzat Rabbimiz tarafından yeterli görülmemektedir. Allah'ı sevmemizin yansıması Peygamberimizi örnek almak ve ona tabi olmakla kendini göstermelidir. Bu, Müslüman olarak kişilik ve kimliğimizin inşasında tartışmasız atacağımız en önemli adımdır. Örnek almak, model olarak benimsemek ve tabi olmak ise tanımakla başlar.

O hâlde hangi yaştan ve eğitim seviyesinden olursak olalım kendimize şu soruları yöneltmenin tam zamanıdır: Hâtemü'n-nebi, Rahmet Peygamberi Efendimizi ne kadar tanıyoruz?

---

1 Ahzâb, 33/21.

2 Âl-i İmrân, 3/31.

Sîretini ve sünnetini ne derece biliyoruz? Onun bize örnek ve rol model olmasından ne anlıyoruz? Evimizde, iş yerimizde, camimizde, okulumuzda, dost/arkadaş meclisimizde, sözümüzde, sohbetimizde Efendimize ne kadar yer veriyor, hayatın koşturmacası içinde onunla ne derece haşır neşir olabiliyoruz? Haydi, daha açık ve net şunu soralım: Peygamber'e iman bizim için ne mana ifade ediyor, hangi gerçekliğe karşılık geliyor?

Her birimiz, bu soruların cevabını kendimiz verebiliriz ancak. Çünkü bizi en iyi yine biz biliriz. Hamuru imanla karılmış, kulluğu ihlasla yoğurulmuş, ibadetle huzura, ahlaki olgunluğa erişmiş mümin olmak istiyorsak, hepimizin Efendimizi tanımaya; onun hayatına yön veren ilkeleri, davranışlarını şekillendiren zihin kodlarını bilmeye, getirdiği tevhit hakikatini anlamaya ihtiyacımız var. "Ben kimim? Niçin yaratıldım? Yeryüzünde bulunuş gayem ne? İnsan olarak yaratılmanın hakkını nasıl verebilirim?" gibi en temel hayati sorularımıza cevap bulabilmek, var oluşumuzu anlamlandırmak, yaratılış gayemizi idrak etmek ve yaşarken karşılaştığımız sorunlarımıza aklıselimin ışığında çözüm üretebilmek için Peygamberimizin rehberliğine ve örnekliğine muhtacız.

Hayat yolculuğumuzda ergenlikle birlikte çocukluktan yetişkinliğe doğru adım attığımız andan itibaren Yüce Allah tarafından muhatap alınan, dinî hükümlerle yükümlü kılınan, yapıp ettiklerinden mesul olan "sorumlu bir birey" oluyoruz. Fizyolojik ve biyolojik olduğu kadar psikolojik ve sosyal yönden de en hassas ve önemli gelişim dönemidir gençlik. Bir taraftan çatışma, sorgulama, kararsızlık ve arayışlarıyla diğer yandan ümitler, hayaller, heyecanlar ve kendini ispat çabalarıyla gelgitlerin yoğun olarak yaşandığı bu evrede sağlam ve sağlıklı bir kişilik inşası için doğru örneklere duyulan ihtiyaç kendini daha çok hissettirir. Şu bir gerçek ki, Peygamber Efendimizden daha inanılır, güvenilir, doğru ve güzel bir örnek bulabilmemiz mümkün değildir. Çünkü o bizzat Rabbimizin şehadetiyle yüce

bir ahlaka sahiptir.[3] Efendimizin ahlakının kemalini ikrar eden bu ayetten bir hakikati daha öğreniyoruz ki, Allah katında insanı yüceltip kıymetini artıran, servet, makam, mevki, kariyer veya unvan sahibi olmak değil, güvenilir, dürüst, merhametli, iffetli, adil, cesur, cömert, sabırlı, vefalı hasılı ahlaklı olmaktır. Tıpkı Hz. Muhammed Mustafa Efendimiz gibi. Hz. Âişe annemizin ifadesiyle ahlakı Kur'an olan[4] bir peygambere iman etmiş bu ümmetin, bu milletin, genç, yaşlı, kadın, erkek hepimizin, iman ettiğimiz Efendimizin ahlakını kuşanmak, her iş ve davranışımızda onu örnek almak, onun sünnetini yaşamak ve yaşatmak başta gelen sorumluluklarımızdandır.

Efendimizin örnek almamız gereken ilk ve en bariz ahlaki özelliğinin ne olduğu sorusuna hiç tereddütsüz "emin ve güvenilir olması" cevabını verebiliriz. Peygamber olarak inanılırlığının, her şeyden önce güvenilirliğinden geldiğinde kuşku yoktur. O, akraba, yabancı, erkek, kadın, çocuk, yetişkin, hür, köle toplumun her kesiminin nezdinde "Muhammedü'l-Emin"dir. Güvenmek, en temel manevi ihtiyaçlarımızdan olduğu gibi, güven vermek, insan ve mümin olarak en önemli sorumluluklarımızın başında gelmektedir. Müslümanlar olarak bugün gerek aile ve akraba çevremizde gerek komşu, arkadaş ve iş ilişkilerimizde güven eksenli yaşanan problemleri aşmada Efendimizin rol modelliği imdadımıza yetişecektir.

Rabbimizin, en büyük lütuf ve ikramlarından biri insanlığa kendi içinden bir kulu, elçi olarak göndermesidir. O, içimizden biri olduğu için[5] bize örnek olabilmekte, model olarak takdim edilmektedir. Peygamberimiz bir beşer değil de melek olsaydı şayet, onunla nasıl özdeşleşecektik? Oysa yaşımız, cinsiyetimiz, eğitim durumumuz, sosyal statümüz, iş ve mesleğimiz ne olursa olsun her birimiz Efendimizin hayatında, söz ve

---

3 Kalem, 68/4.

4 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 26.

5 Âl-i İmrân, 3/164; Tevbe, 9/128.

davranışlarında, "işte benim hikâyem, bu hadis bana söylenmiş, şu tespit beni anlatıyor, tam da bu nasihate ihtiyacım var" diyebileceğimiz pek çok benzerlikler bulacaktır. Sîret-i nebiye vâkıf olup sünnetin aydınlığında yol alabilenlere Efendimizin rehberliği can suyu olacaktır.

Daha dünyaya gözlerini açmadan babasını kaybeden, annesini, dedesini çok küçük yaşlarda yitiren, yetimliği, öksüzlüğü yaşayarak bilendi o. Bugünün yetimlerine, gariplerine, kimsesiz ve çaresizlerine Efendimizin hayat hikâyesi nice teselliler sunacaktır.

Yanında kaldığı ve maddi durumu iyi olmayan amcasının ev bütçesine katkıda bulunmak için erken yaşlarda dağda çobanlık yapan nebiyy-i muhteremin bu hâli, çocuk denecek yaşta ekmek derdine düşmek zorunda kalan nicelerine moral, güç olacaktır.

Geçimini helal yoldan temin edebilmek için Mekke'nin önde gelen tüccarlarından Hz. Hatice validemizin yanında çalışmaya başlayıp, kervanlarla yollara koyulan Resûlümüzün bu mücadelesi, günümüz gençliğine marifetin; hazır yiyici olmak, yorulmadan, emek vermeden kazanmak, hak etmeden elde etmek değil, alın terinin, üretken olmanın ve helal kazancın peşine düşmek olduğunu haykıracaktır.

Kurucu üyelerinden olduğu "Hilfü'l-Fudûl" cemiyetinde, mazlumların, mağdurların haklarını savunup zulme uğramışlara destek olan sevgili Peygamberimizin bu uğraşı, gençliğin enerji ve dinamizminin, mertlik ve çevikliğinin hayır işlerine, sosyal faaliyetlere kanalize edilmesinin, toplumsal sorunlara duyarlılıklarını arttırmasına ve böylece şahsiyetlerinin gelişmesine ne denli olumlu katkı sunacağının örnekliğini teşkil edecektir.

Kırk yaşına gelip de risalet vazifesiyle İslam'ı tebliğe başladığında karşılaştığı şiddetli muhalefete aldırmaksızın yoluna

devam eden, her türlü eziyet ve sindirme politikasına sabırla göğüs geren, müşriklerin, davetten vazgeçme karşılığında para, makam, kadın ne isterse önüne serme tekliflerini bir an bile düşünmeden reddedip *"Bir elime güneşi, öbür elime ayı verseniz bu yoldan dönmem."* diyerek davasına sahip çıkan Fahr-i Kâinat Efendimizin bu kararlılığı, yirmi birinci asrın günübirlik yaşayan, ne istediğini bilmeyen, hiçbir şeyden tatmin ve mutlu olmayan insanına huzurun ve mutluluğun hangi amaç ve çabaların içinde gizli olduğunu duyuracaktır.

Mekke'deki olumsuz şartlar yeni bir beldeye hicreti gerekli kıldığında, Medine'ye doğru yola çıktıkları vakit, içinde doğduğu, toprağından doyduğu, havasını soluyup suyunu içtiği yurduna, Mekke'sine son bir kez daha bakarken, hüznünü gözyaşlarına emanet eden Resulümüzün bu vedasıyla, vatan sevgisinin imandan olduğu hakikatinden her birimizin hissesine nice dersler düşecektir.

Hâtemü'n-nebi Efendimizin iman çağrısına ilk icabet eden Hz. Ali, Zeyd b. Hârise, Ammâr b. Yâsir, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Mus'ab b. Umeyr ve Habeşli Bilal gibi Mekke'nin gençleri olmuştu. Bu gençler, İslam'la şereflendikleri andan itibaren son nefeslerine kadar Allah ve Resûlü'ne itaat etmiş, din-i mübine hizmet yolunda her biri büyük gayret göstermişti. Erkam'ın evinde gizlice yapılan Kur'an derslerinde, Kâbe'nin gölgesinde cemaatle ilk kılınan namazda, hicret yolculuğunda, Mescid-i Nebevi'nin inşasında, "suffe" mektebinde, Bedir'de, Uhud'da, Hendek'te hep bu gençleri görüyoruz Resûlullah'ın yanında. Sadece delikanlıların değil elbet, Âişe, Esma, Zeynep, Ümmü Gülsüm, Rukıyye, Fatıma ve diğer genç sahabi hanımefendilerin iman, teslimiyet ve sadakatleri, ilme ve irfana gönül vermeleri, hayır yarışında ipi göğüslemeleri, sabır, cesaret, azim ve gayretleri günümüz delikanlıları ve genç kızlarına ideal ve şuur aşılayacaktır.

Mekke'de iken bir kısmını vahiy kâtipliği ile görevlendirdiği genç sahabileri, Medine'de kurduğu İslam devletinde, hâkim, diplomat, komutan, vali olarak oldukça stratejik görevlerde istihdam eden Hz. Peygamber'in bu tavrı, gençlere duyduğu sonsuz güveni ortaya koyduğu gibi, günümüz gençlerinin kendi değerlerinin ve potansiyellerinin farkına vararak, toplumun geleceğine imza atacak hedeflere yönelmelerine rehberlik edecektir.

Gönül istiyor ki gençlerimiz, Kur'an'dan ve sünnetten aldığı ruh ve ilhamla, iman ve cesaretle Yüce Mevla'nın; *"…Onlar Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti. Biz de onların hidayetlerini arttırmıştık."*[6] methine mazhar olan, bugünün Ashab-ı Kehf'i, ilim ve irfanıyla Ashab-ı Suffe'si olsunlar. İslam dünyasında işlenen zulümleri gün gelip bitiren, akan masum kanını dindiren, yüreklerde açılan yaraları şefkatleriyle iyileştiren, ümmet-i Muhammed'in yüzünü güldüren onlar olsunlar.

Dua ve dileğimiz odur ki, gençlerimiz, gözünü kıskançlık bürüyen, nefretine yenik düşen ve hiç düşünmeden kardeşini öldüren Kabil değil, *"Andolsun sen beni öldürmek için bana elini uzatsan da ben seni öldürmek için sana elimi uzatacak değilim…"* [7] diyen Habil olsunlar. En büyük cihadın cehalete karşı verilecek savaş ve kişinin kendi nefsiyle mücadelesi olduğunu idrak edip bu yola baş koysunlar.

Gençlerimiz İsmail (a.s.) misali canını tereddütsüz Allah yoluna kurban edecek kadar gözü pek ve teslimiyetli, *"…Babacığım emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın."*[8] duruşuyla sabırlı ve azimli bir kul olsunlar. Dünyanın bütün gayrimeşru arzuları önlerinde arzıendam etse dönüp bakmasın, Yusuf (a.s.) misali *"…Ben Allah'a sığınırım."*[9] diyerek

6 Kehf, 18/13.

7 Mâide, 5/28.

8 Sâffât, 37/102.

9 Yûsuf, 12/23.

haysiyeti, onuru ve iffetine sahip çıkan kimseler olsunlar. Meryem (a.s.) misali, musibet ve imtihanın en ağırından geçseler de iman ve sadakatten geçmeyen, Allah'a güveni ve itimadı sarsılmayan edepli gençler olsunlar.

Her bir delikanlımız ve genç kızımız anne-babasının amel defterini kıyamete dek kapatmayan, arkalarından hayır dualarla yâd ettiren salih evlat olsunlar. Düşmanlıkları dostluk ve kardeşliğe, kin ve nefretleri merhamet ve muhabbete, ayrılık ve tefrikaları birlik ve beraberliğe dönüştürecek gönül köprülerini onlar kursunlar.

İman denizinin yüce dalgalarında kaybolan ve var olan, büyük davalara gönül verip, ulvi sevdalarla sevdalanan gençlerimiz; milletimizin ve alem-i İslam'ın ümidi, Rabbine ibadetle yetişen gençlerin kıyamette Allah'ın arşı altında gölgelenecеklerini[10] bildiren Efendimizin müjdesi olduklarını hiç unutmasınlar.

10 Buhârî, Ezân, 36.

Oğlum,
İnsanlıkla şöhret kazan, kibirden pintilikten uzak dur.
Cömert ol, alçak gönüllülüğe alış ki kalbinin yüzü
parlak ay gibi olsun.

(Feridüddin Attar)

GENÇLİĞİNİ HZ. PEYGAMBER'İN HİMAYESİNDE GEÇİREN SAHABİLER: NÜBÜVVET FEYZİYLE SULANAN ÇINARLAR

Salih ŞENGEZER
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Genç, sözlükte 'yeni gelişmekte olan, ihtiyar karşıtı' diye tarif edilir. Belki de bu tanımlama yüzünden, ileri yaştaki insanlarla gençler arasında bazen fikir ayrılığı görülür. Olgunluğun sükûneti ile gençliğin heyecanı hep tatlı bir müsabaka içindedir. Çünkü gençlik dönemi, insan bedeninin ve zihninin *yükseliş dönemini* yaşadığı süreçtir. Bir başka ifadeyle gençlik, hem fiziki olarak hem de zihnî olarak en parlak zamanıdır insanın. Bu en verimli çağda birey, her şeyi öğrenmeye açık, bütün yeniliklere yakın, tüm zorluklara karşı güçlü ve cesurdur. Gencin sınırları yoktur, hayalleri vardır. Ve bir genç için daima ati/gelecek, maziden/geçmişten büyüktür. Bununla birlikte genç muhtaçtır; bilmediklerini öğretecek, gücünü yönlendirecek, cesaretini körükleyecek ve hayallerini hayatına indirgeyecek rehberlere.

Her konuda olduğu gibi gençlerle iletişim konusunda da bu ümmete en güzel rehber Resûlullah Efendimizdir (s.a.s.). Onun gözetiminde ve rehberliğinde yetişip mümtaz birer şahsiyet olarak hayatlarını tamamlamış sahabilerin sayısı başka bir numune aramaya ihtiyaç bırakmayacak kadar çoktur. Onun himayesinde yetişen hanımlar, mükemmel bir eş, harika birer anne; erkekler de adaletli idareciler, cesaretli kumandanlar ve kendilerini Allah Teâlâ'nın yoluna adayan fertler hâline geldiler. Onun tamama erdirdiği ahlakın yücelikleriyle bezenen ashab

arasından âbidlerin, zahitlerin, sadıkların, âlimlerin, mücahitlerin ve daha nice güzel şahsiyetlerin öncüleri vücut bulmuştur. İşte bu örneklerden birkaçı:

Hz. Ali (r.a.) hicretten yaklaşık yirmi yıl önce doğmuştu. Mekke'de baş gösteren kıtlık zamanında Hz. Peygamber, amcası Ebû Tâlib'in yükünü hafifletmek için onu himayesine aldı. Bu sayede Hz. Ali beş yaşından itibaren hicrete kadar onun yanında büyüdü. Yaklaşık on yaşında olmasına rağmen, İslam dini ile şereflenen ilk birkaç kişiden biriydi. Hz. Ali; Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen hemen bütün savaşlara katılmış, Resûl-i Ekrem'in sancaktarlığını yapmış ve büyük kahramanlıklar göstermişti. Hz. Ali, Hz. Peygamber'e kâtiplik ve vahiy kâtipliği yaptı, Hudeybiye Antlaşması'nı da o yazdı. Ashab-ı kiram arasında Kur'an, hadis ve özellikle fıkıh alanındaki bilgileriyle kendini kabul ettirdi.[1] Hz. Peygamber onu yetiştirip belirli bir yetkinliğe ulaştığı zaman Yemen'e göndermek istedi, fakat o Efendimize (s.a.s.) "Yâ Resûlallah! Beni gönderiyorsunuz, ben de bir genç olarak onlar arasında hüküm vereceğim. Oysa ben hüküm vermeyi bilmem!" diye özür beyan etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber elini onun göğsüne koyarak "*Allahım onun kalbine hidayet, diline de sebat ihsan eyle!*" diye dua etti. Bu duadan sonra, iki kimse arasında hüküm verirken asla tereddüt etmediğini kendi ağzıyla ifade ettiği gibi[2], onun bu mahareti Hz. Ömer tarafından, "En isabetli hüküm verenimiz Ali idi." şeklinde dile getirildi. [3]

İbn Abbâs (r.a.) hicetten yaklaşık üç yıl önce dünyaya geldiği için çocukluğunu ve gençliğinin ilk yıllarını Resûlullah Efendimizin (s.a.s.) gözetiminde geçirdi.

Hz. Peygamber'in fiil ve hareketlerini öğrenmek arzusuyla onun yanında kalmaya çalışır, teyzesi Meymûne, Peygamber'in

---

1 Fığlalı, E. Ruhi, "Ali", *DİA*, II, 375 vd.

2 İbn Mace, Ahkâm, 2, hadis no: 2310.

3 Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'an,* 9, hadis no: 4481.

zevcelerinden olduğu için bazı geceler Peygamber evinde konuk olurdu. Peygamber'e (s.a.s.) karşı sevgisi, bağlılığı ve samimi hizmetleri sebebiyle onun takdirini kazandı. Resûl-i Ekrem'in abdest alacağını sezip, abdest suyunu hazırlama ferasetini gösterdiğinde, Efendimizin (s.a.s.) "*Allahım, ona Kitab'ı öğret ve dinde derin anlayış ver!*"[4] suretindeki duasına nail oldu.[5] Bir başka vakitte ise aralarında şöyle bir sohbet geçti:

Allah Resûlü (s.a.s.):

"Ey oğul! Sana Allah'ın (c.c.) faydalanmanı sağlayacağı bir şey öğreteyim mi?" diye seslendi şefkatli bir baba edasıyla. Aynı bineğin terkisinde bulunan genç sahabi İbn Abbas (r.a.) ise şöyle cevap verdi:

"Evet Yâ Resûlallah!"

"Allah'ı (c.c.) hatırında tut ki Allah (c.c.) seni korusun, Allah'ı (c.c.) hatırında tut ki O'nu önünde bulursun. Allah'ı (c.c.) bolluk zamanında tanı ki, darlıkta Allah (c.c.) seni tanısın. İstediğinde Allah'tan (c.c.) iste, yardım dilediğinde Allah'tan (c.c.) yardım dile. Kıyamet gününde olacakları (yazan) kalem(in yazdıkları) kurudu; bu yüzden yaratılmışlar bir şeyle sana fayda sağlamaya çalışsalar, Allah'ın (c.c.) senin için yazmadığı bir faydaya güç yetiremezler. Yine yaratılmışlar sana bir şeyle zarar vermeye çalışsalar, Allah'ın senin için yazmadığı bir zarar vermeye güç yetiremezler."[6]

İbn Ömer (r.a.), peygamberliğin üçüncü yılında doğdu. Mekke'de daha çocukken babası Hz. Ömer (r.a.) ile birlikte Müslüman oldu. Bedir ve Uhud Muharebeleri'ne yaşı küçük olduğu için iştirak edemedi. Zira daha 14 yaşında olduğundan, Hz. Peygamber (s.a.s.) ona izin vermedi. Ancak daha sonraki seferlerinin hiç birinde Resûlullah Efendimizin yanından

4 Buhârî, Vudû', 10, hadis no: 143.

5 Çakan, İ. Lütfi vd., "Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalip", *DİA*, I, 76.

6 Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr,* XI, 223; hadis no: 11560.

ayrılmadı.[7] Resûl-i Ekrem Efendimizin kayınbiraderi olduğu için, daima onun yakınında bulunan mümtaz kişilerdendi. Bu sebeple ashabın en fakihlerinden oldu ve yaklaşık altmış beş yıl boyunca insanlara fetva verdi.

Bekar bir genç iken bazı geceleri mescitte geçiren İbn Ömer (r.a.) o sıralarda bir rüya görmeyi ve bu rüyasını ashab-ı kiramın yaptığı gibi, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) anlatıp tabir ettirmeyi arzu ediyordu. Bir gün, bir rüya gördü. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ezvac-ı tahiratından olan ablası Hafsa'nın aracılığı ile rüyasını Resûl-i Ekrem'e iletti. Bunun üzerine Peygamber-i Zişan Efendimiz (s.a.s.), *"Abdullah ne iyi insan, bir de gece namazı kılsa!"* buyurdu. O vakitten sonra İbn Ömer hazretleri geceleri çok az bir uyku uyuyup geri kalan kısmını ibadetle geçirmeyi âdet edindi.[8]

Cüveyriye bint Hâris (r.a.) 19 veya 20 yaşlarında Hz. Peygamber (s.a.s.) ile izdivaç şerefine erişti. Bu izdivaç sayesinde kendi kabilesinin esirlerinin de azat edilmesine vesile oldu. Bir gün Cüveyriye annemize uğradığında onu namaz kıldığı yerde gören Peygamberimiz, daha sonra gün ortasında tekrar yanına geldi ve onu aynı şekilde görünce kendisine; üç defa 'yarattıkları sayısınca Allah'ı tespih ederim', üç defa 'zatını razı edecek şekilde Allah'ı tespih ederim' üç defa 'arşının ağırlığınca Allah'ı tespih ederim' üç defa 'kelimeleri miktarınca Allah'ı tesbih ederim' diyerek dua etmeyi öğretti.[9] Resûlullah Efendimizden aldığı terbiyenin ve öğrendiği bu duanın bereketiyle olsa gerek Cüveyriye validemiz ibadete çok düşkün bir hanım olarak tanındı. [10]

Ömer b. Ebî Seleme'nin (r.a.) babası ve annesi ilk Müslümanlardandı. Ömer, hicretten yaklaşık iki yıl önce dünyaya

---

7 Mehmet Zihni Efendi, *Hakâik*, I, 22 vd.

8 Buhârî, Teheccüt, 2; hadis no: 1121-1122.

9 Tirmizî, Deavât, 103, hadis no: 3555.

10 Savaş, Rıza, "Cüveyriye bint Hâris", *DİA*, VIII, 146.

geldi. Hicretin üçüncü yılında babasının vefat etmesi üzerine, annesi Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber'le (s.a.s.) nikâhlandı. Bundan sonra İbn Ebî Seleme (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.s.) gözetiminde hayatını sürdürdü. Gençlik yıllarına dair rivayetleri, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gençlere ve çocuklara eğitim ve terbiye verirken nasıl bir metot izlediğine dair önemli detaylar içermektedir. Ömer b. Ebî Seleme küçüklüğünde yaşadığı bir olayı şöyle anlatır: Ben Resûlullah'ın (s.a.s.) evinde yaşayan bir gençtim. (Onunla yemek yerken) elim sofranın etrafında dolanırdı. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.) "*Ey Oğul! Allah'ın (c.c.) adını an, sağ elinle ye, önünden ye!* " buyurdu.[11] İbn Ebî Seleme (r.a.) Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu ikazından sonra hep bu şekilde yemeğini yediğini bizzat kendisi ifade etmiştir. İbn Ebî Seleme (r.a.) iyi yetişmiş, dirayetli ve çok yetenekli biri olduğu için Hz. Ali (r.a.) ona Bahreyn ve Fars valilikleri gibi önemli görevler verdi. Onun vefatından sonra da İbn Ebî Seleme Medine'ye dönüp ömrünün kalan kısmını orada geçirdi.

Genel bir kaide vardır; zayıfın üzerine kuvvetli bina edilmez. Dolayısıyla gençliğinde kişiliğine, sağlam bir terbiye temeli atılmayan fert, gelecekte sağlıklı bir kişiliğe sahip olmakta zorlanacaktır. Bu sebeple insanlardan beklenen kazanımlar, kendilerine gençlik yıllarında, uygun dozda ve münasip yolla verilmelidir. Zira gençliğin hassas dengelerinin bozulmaması için titiz davranılması gerektiği Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünnetinde görülmektedir.

"*Dünyalıklardan yücelttiği her bir şeyi alçaltması, Allah Teâlâ'nın hakkıdır.*" Bu ilahî kanunu Resûlullah (s.a.s.) dile getirmişti. Bunu ifade etmesinin sebebi de, daha önce hiçbir yarışta geçilmemiş olan Adbâ adlı devesinin bir bedevinin binek devesi tarafından geçilmesi idi. Adbâ'nın yarışta geçilmesi ashaba çok ağır geldi, 'Adbâ geçildi' diye mahzun oldular. Bunun

---

11 Buhârî, Et'ime, 2, hadis no: 5376; Müslim, Eşribe, 109, hadis no: 2022; İbn Hibbân, *Sahîh,* XI, 12, hadis no: 5212.

üzerine Resûlullah Efendimiz (s.a.s.) onları teselli mahiyetinde bu değişmez fermanı hatırlattı.[12] Aslında bu buyruk, ashab-ı kiramın hüznü için bir teselli iken aynı zamanda bir hakikatin ifadesi ve kaçınılmaz son hakkında semavi bir ikazdır. Bu ilkeyi konu başlığımıza uyarlarsak, coşkun ve heyecanla dolu olan gençliğin de bir nihayeti olacak, onu mutlaka bir dinginlik ve sükûnet takip edecektir. İşte bu ilahi uyarıyı dikkate alarak hayatında nebevi sünneti düstur edinen geçler, hem kendileri hem de cemiyetleri için birer umut olarak kalacaklardır. Ahlakı Kur'an-ı Kerim olan Nebi'nin (s.a.s.) yaşantısını ve hayatını öğrenip yaşamak, aslında onun şahsında Kur'an'ı yaşamak, yaşatmak ve hayatımıza katmak olacaktır.

---

12 Buhârî, Rikâk, 38; hadis no: 6501.

Çalışmak için müsait vakit ve saat bekleme.
Bil ki her gün her saat çalışmanın en uygun zamanıdır.
Çalışmak için müsait yer ve köşe arama.
Bil ki her yer her köşe çalışmanın en uygun yeridir.
Çalışmaya oturduğun zaman tıpkı ateş hattında düşmanı gözleyen bir asker gibi uyanık ol ve dikkat kesil; bütün ruhi¸ bedenî kuvvetinle kendini işine ver.
Bir iş üzerinde yorulursan dinlenmek için işini değiştir ve çalışma hızını yavaşlat. Fakat dinlenme bahanesi ile asla boş oturma. Boş oturanın içi, işlemeyen demir gibi pas tutar.
Her günün derdi ve işi ayrıdır. Sıradan bir kimse zamanı nasıl harcayacağını düşünür. Akıllı insan ise zamanı nasıl değerlendireceğini düşünür. Zira kaybedilen bir saniyeyi dünyanın bütün hazineleri getiremez.

(Ali Fuat Başgil)

ASR-I SAADETTEN BİR GENÇ PORTRESİ: MUS'AB B. UMEYR

Doç. Dr. Salih KESGİN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Biz seni hiç anlayamadık ya Mus'ab!

Sen bize, hâl diliyle, inanmak sözle olmaz; "iman fedakârlıktır", "iman samimiyettir" diyordun.

Yesrib'i Medine'ye dönüştürebilmek için, içinde yaşadığımız "Yesrib"lerimizi "Medine"leştirmek için, "Mus'ab" olmamız gerektiğini gösteriyordun, kısa hayatına dört hicreti sığdırarak.

Dünyanın bütün nimetleri önünde olsa da, hepsini elinin tersiyle iterek "hayat kariyer ve konfordan ibaret değildir", "hayat iman ve cihattan ibarettir" diyordun, çağlar ötesinden.

Biz seni anlayamadık ya Mus'ab! Anlayamadık!..

***

Takvim yaprakları miladi 610 yılını gösterirken Kâinatın Efendisi'ne ilk vahiy indiğinde Mus'ab b. Umeyr 25 yaşlarındaydı. İslam daveti yavaş yavaş Mekke'de yayılmaya başladığında; Mekke'nin en zarif, en kibar ve en yakışıklı delikanlısı da duymuştu bu daveti.

Mekke'nin en zengin ailelerden birisinin evladıydı Mus'ab. Üç erkek kardeşin en küçüğü, en nazlısı, annesinin göz bebeğiydi. En güzel elbiseleri, ayakkabıları o giyinir, en güzel kokuları o kullanırdı. Öyle ki Mekke sokaklarından geçtiğinde insanlar kokusundan, oradan Mus'ab'ın geçtiğini anlarlardı.

Herkesin gıpta ettiği Mus'ab'ı Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle anlatır: *"Mekke'de Mus'ab b. Umeyr'den daha güzel giyinen, daha yakışıklı ve nimetler içinde yüzen başka bir genç görmedim."*[1]

Dünyevi Haz ve İsteklerden Allah ve Resûlü'nün Yoluna Hicret:

Çocukluğunu, ilk gençliğini varlıklı bir ailenin sunduğu imkânlarla geçirdi Mus'ab, ta ki Resûlullah'ın mesajını duyana kadar devam etti, bu görkemli hayat.

Ancak bir gece vakti, Hacun Dağı'nda sohbet ederken; arkadaşlarının "Duydunuz mu Abdulmuttalib'in yetimi Muhammed, 'Ben Allah'ın peygamberiyim, tapmakta olduğunuz bu putlar boştur, hiçbir fayda sağlamaz, Allah ise birdir, her şeyi gören ve bilendir, yaratan O'dur, O'na ibadet ediniz.' diyormuş." ifadeleriyle yüreğine bir alev düştü. Duydukları gönlüne yer etmişti, içinde olduğu boşluğa bir cevap bulmuştu, işittikleriyle. Eve geldi, yağmalanmış yüreğiyle düşünmekten sabaha kadar gözlerine uyku girmedi.

İslam'ı ilk kabul eden altı kişiden birisi olan Habbab b. Eret'le (r.a.) karşılaşana kadar devam etti, bu hâl. Demircilik yapan Habbab'a (r.a.) "Bu sıcak demiri nasıl elinde tutuyorsun, elin yanmıyor mu?" diye yöneltti̇ği soruya, "Yüreğimde öyle bir yangın var ki, bedenimdeki acıyı hissetmiyorum." cevabını aldığında "Benim de yüreğim yanıyor fakat senin kadar cesur değilim, senin gibi bu kızgın demiri elimle tutacak cesaretim yok. Sen bu cesareti nereden buluyorsun?" sorusunu sorması, kendisini Resûlullah'ın mesajına ulaştıracak bir kapı araladı karşısında Mus'ab'ın. Habbab b. Eret (r.a.) o güne kadar Resûlullah'tan öğrendiği bütün hakikatleri anlattı, Mus'ab'a. Bütün duydukları karşısında ise verdiği tepki "Muhammed nerede, beni oraya götür." oldu, Mus'ab'ın.

---

1 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ,* Beyrut: Daru Sadr, 1968, III, 116.

Vakit hicret vaktidir Mus'ab için; karanlıktan aydınlığa, zulmetten nura, küfürden imana hicret. Fahr-i Âlem Efendimizin (s.a.s.) yanına varmak için, Ebu Cehil'in yeğeni Erkam'ın evinde buluşmak üzere sözleşirler Habbab b. Eret'le (r.a.). Nihayet Mus'ab, *Darülerkam*'a gelir ve Allah Resûlü'nü (s.a.s.) görür görmez gözyaşları arasında şehadet getirip Müslüman olur.[2]

Müslüman olmak; bir vazgeçiştir, bir kimlik beyanıdır dünyevi hazlar karşısında. Açıktan bildirmese de ailesine artık Müslüman olduğunu; tavırlarındaki değişiklikler ele verir içinde bulunduğu durumu. Annesi Hünas, çağırır Hz. Mus'ab'ı yanına ve sorar: "Oğlum! Öğrendiklerim doğru mu?" Hz. Mus'ab, hiç tereddüt etmeden "Evet doğru, ben Müslüman oldum." dediğinde çeşitli sözlerle onu dininden döndürmeye uğraşır, başarısız olduğunda da onu tehdit etmeye başlar. Onu dininden döndürmek için biricik yavrusunu kölelerine kamçılatarak işkence etmeye başlar, hapsederek aç ve susuz bırakır. Ama Hz. Mus'ab imanından bir adım dahi geri atmaz.[3]

Mekke'den Habeşistan'a Hicret

Nübüvvetin beşinci yılında takvim miladi 615 yılını gösterirken; Mekke, Mus'ab b. Umeyr (r.a.) için ailesinden gördüğü eziyetler nedeniyle artık katlanılamayacak bir yer durumundadır. Hicret imkânı çıkınca, dinini daha rahat bir şekilde yaşayabilmek için ikinci hicretini gerçekleştirir ve Resûlullah'ın izniyle işkencelere maruz kalan diğer on dört Müslümanla birlikte Habeşistan'a hicret eder.[4]

Bir müddet Habeşistan'da kaldıktan sonra Mekke'nin ileri gelenlerinin Müslüman olduğu şeklinde bir haber kendilerine

2 İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyizî's-sahâbe,* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,1415, VI, 98.

3 İbn Abdülber, *el-İstîâb fi mârifeti'l-ashâb*, Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992, IV, 1473.

4 İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe,* VI, 98.

ulaşınca Mekke'ye, o eşsiz sevgiliye, Allah'ın Resûlü'ne döner. Hâlbuki duyulan haber asılsızdır, yumuşamamıştır siyah kayalar, Mekke ileri gelenlerinin İslam'a olan düşmanlığı devam etmektedir. Ama ayrılamaz Resûlullah'ın yanından bir kez daha, Birinci Akabe Biatı'na (621) kadar Mekke'de kalır.

Hz. Ali (r.a.), onun Mekke'deki hâlini şöyle anlatır: "Bir gün Resûlullah ile oturuyordum. Bu sırada Mus'ab b. Umeyr (r.a.) geldi. Üzerinde yamalı bir elbise vardı. Onun bu hâlini görünce, Resûlullah'ın mübarek gözleri yaşla doldu. Çünkü o, Müslüman olmadan önce servet içinde idi. Dini uğruna bunların hepsini terk etmişti. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) onun hakkında şöyle buyurdu: *"Kalbini, Allah Teâlâ'nın nurlandırdığı şu kimseye bakın. Anne ve babasının onu en iyi yiyecek ve içeceklerle beslediklerini gördüm. Allah ve Resûlü'nün sevgisi, onu gördüğünüz hâle getirdi.*"[5]

Yaşadığı hayat, Hz. Mus'ab'ın samimiyetinin, teslimiyetinin bir göstergesidir. Bir gencin, kendi iradesine ne kadar muktedir olabileceğinin bir nişanesidir aynı zamanda. Hiçbir bahanenin arkasına sığınmadan, kalabalıklara göre değil, inancına göre yaşamanın sembolüdür Hz. Mus'ab. İşte bu nedenle Efendimiz (s.a.s.), onu "Mus'abu'l-Hayr" (hayırlı Mus'ab) diye anmıştır.[6]

Mekke'den Medine'ye Hicret

"Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza, Allah'a asla şirk koşmayacağımıza, hırsızlık ve zina yapmayacağımıza, çocuklarımızı öldürmeyeceğimize, hiç kimseye iftirada bulunmayacağımıza … söz veriyoruz![7]"

Medine'den gelen on iki kişinin Birinci Akabe Biatı'ndaki bağlılık ifadeleridir bu cümleler. Artık İslam, Mekke dışında da

---

5 Beyhâkî, *Şuabü'l-îmân,* Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003, VIII, 255.

6 Ebû Cafer el-Bağdâdî, *el-Muhabber,* Beyrut: Dâru'l Âfakî'l-Cedîde, ty., I, 103; İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübrâ*, III, 116.

7 İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübra,* I, 219.

kabul görmeye başlamıştır. 621 yılının Zilhicce ayında bu bir avuç insan, inançlarını Resûlullah karşısında kesin bir şekilde mühürledikten sonra Medine'de kendilerine İslam'ı anlatmak ve tebliğ etmek için bir öğretici isterler. Hz Mus'ab için muhacir olma vaktidir yeniden. Zira, bu önemli görev için Allah Resûlü (s.a.s.); güler yüze, tatlı dile ve üstün bir ahlaka sahip olan Mus'ab b. Umeyr'i görevlendirir.[8] Böylece, Allah'ın elçisinin elçisi olarak, Medine'ye ilk hicret eden sahabi, Hz. Mus'ab b. Umeyr olacaktır.[9] O, İslam'ın başka beldeye gönderilen ilk davetçisi… O, Medinelilerin önderi ve İslam'ı en güzel şekilde yaşayarak gönüllere aktaracak örnek insan…

Mus'ab b. Umeyr (r.a.), Resûlullah'ın verdiği görevi üstlenir ve Medine'ye ulaşmak üzere düşer yollara. Bu teslimiyetiyle bize, hâl diliyle "İnanmak lafla olmaz, baş koymak gerekir." der çağlar ötesinden, er meydanına çıkacak kişinin kenarda köşede saklanma hakkının olmadığını, "ben yapmayayım da filanca yapsın" deme lüksünün olmadığını gösterir, samimiyetiyle. Hiçbir akrabasının olmadığı, sabit bir gelirin vadedilmediği bir şehre, "zorunlu hizmetimi doldurayım da bir an önce geri gelirim" diye düşünerek değil, Yesrib'i Medine yapabilmek için düşer yollara. Ve Medine'ye ulaştığında, Medineli ilk Müslümanlardan Es'ad b. Zürâre'nin (r.a.) evine yerleşir.[10]

Yer : Es'ad b. Zürâre'nin (r.a.) evininin bahçesi,

Mus'ab (r.a.) etrafında bulunan Müslümanlara İslam'ı anlatıyor, bu sırada güçlü bir ses duyulur ileriden: "Buraya zayıf akıllıları aldatmak için mi geldiniz! Hayatınızdan olmak istemiyorsanız terk edin burayı!" Elinde mızrağı ile bütün hiddetiyle konuşan Evs kabilesinin reislerinden Üseyd b. Hudayr'dır. Etrafta bulunanlar telaşlanırlar, ama pek çok işkence ve hakarete

8 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye,* Beyrut 1971, II, 76; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh,* Beyrut 1965, II, 96.

9 Buhârî, *et-Târîhu'l-Evsat,* Halep: 1977, I, 26.

10 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ,* III, 118.

Allah ve Resûlü hatırına katlanan ve Resûlullah'ın özel terbiyesinde yetişen Mus'ab (r.a.), onun bu taşkın hâlini gayet sakin bir şekilde karşılar. Hakikat nasıl anlatılır, bunu bize gösterircersine seslenir Üseyd'e: "Biraz soluklanıp sözüme kulak verir misiniz? Hoşunuza gitmezse söylenenler, o zaman engel olursunuz". Üseyd, bu nezaket dolu ifadeler karşısında teslim olur, saplar mızrağını yere ve başlar Mus'ab'ı dinlemeye. Dinledikçe ufkunda şimşekler çakar, sonsuzluk çiçekleriyle donanır yüreği, "Bu ne kadar güzel, ne kadar iyi bir sözdür." der ve tekrar eder Mus'ab'la birlikte hayatına hayat katan o cümleyi: "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah."[11]

Üseyd'i, Sa'd b. Muaz takip eder, nedir bu başımıza gelenler, der kendi kendine, herkes sınırını bilmelidir ona göre de. Ancak, Mus'ab'ın (r.a.) yanına kılıcını kuşanmış bir hâlde girdiğinde duyduğu Kur'an ayetleriyle, tereddüt oymak oymak kemirir ruhunu, duydukları da nedir böyle? Ve çok geçmeden, Üseyd'i teslim alan hakikat, Sa'd'ın da ruhunu kaplar ve dökülür dudaklarından teslimiyet muştusu.

Medine'nin iki büyük kabilesinden birisi olan Evs kabilesi için artık vakit, bulanık sulardan arınma vaktidir. Sa'd b. Muaz (r.a.) seslenir lideri olduğu kabilesine: "Ey kavmim beni nasıl biliyorsunuz?"

- Sen bizim büyüğümüz ve üstünümüzsün, derler.

- "Öyle ise Allah'a ve Resûlüne iman etmelisiniz. İman etmedikçe sizin erkek ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun."[12]

Mus'ab b. Umeyr'in (r.a.) samimiyeti, nezaketi ve tebliğ üslubu bütün bir Evs kabilesinin Müslüman olmasının yolunu açar. Evvela kendi başını koyar Üseyd b. Hudayr'ın ve Sa'd b.

---

11 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî marifeti's-sahâbe*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994, I, 111.

12 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî marifeti's-sahâbe*, II, 221.

Muaz'ın tehdidinin önüne, önce durun ve dinleyin, diyerek onların da başını kurtarır ebediyen. Ve o gün Sa'd b. Muaz (r.a.) önderliğinde bütün Evs, İslam'la tanışır.[13] Artık Medine'nin bütün evleri tek tek aydınlanmaya başlamıştır, Es'ad bin Zürâre'nin (r.a.) evi bir Kur'an okuluna dönüşür; Medine'nin Dârülerkam'ıdır artık evi. O, namaz kılacakları zaman imamları, ihtilaf ettikleri zaman hakemleridir. İnsanlara, yalnızca dine nasıl girileceğini göstermemiştir, o. İslam'ın nasıl yaşanması gerektiğini öğretmiştir asıl, bütün hâl ve hareketleriyle.

Ve bir yıl sonra, miladi 622 yılında, Mus'ab b. Umeyr (r.a.) Medine'den yetmiş beş Müslüman ile birlikte Resûlullah'la Akabe'de buluşmak üzere Mekke'ye doğru yola çıkar. Tek kişi olarak ayrıldığı Mekke'ye yetmiş beş kişiyle dönüşü memnun eder Efendimizi. Ve Rahmet Peygamberi'nin (s.a.s.), *Kanınız kanımdır… Affınız affım… Ben sizdenim, siz de benden!...*"[14] ifadeleriyle, İkinci Akabe Biatı'nda onurlanan heyetin başındadır. Yesrib'de ilk cuma namazını kıldırandır[15]; Yesrib'i, Âlemler Sultanı'nın hicretine hazırlayandır…

İkinci Akabe Biatı'ndan sonra günler geçmek bilmemektedir. Âlemler Sultanı'nın teşrifini bekler, Yesrib. Allah Resûlü ile birlikte secde etmenin, onunla birlikte elleri Allah'a (c.c.) açmanın, "Veda Tepesi'nden ay doğdu üzerimize." diyebilmenin umudu içindedir, Yesrib.

622 yılının Rebîülevvel ayı, Mus'ab (r.a.) için bütün bu bekleyişe bir son verme ve başkentler başkentinde En Sevgili'ye kavuşma vaktidir.[16]

İrşat ve tebliğde kıyamete kadar anlatılacak, yöntemler ötesinde bir yöntemi benimseyen ve bir yıl gibi kısa bir zamanda Yesrib'de hemen hemen her eve ulaşan Mus'ab (r.a.), İslam'ın

13 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, II, 77-79.

14 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh,* Beyrut: Dâru'l-Kitâbu'l-Arabî, 1997, I, 692.

15 İbn Abdülber, *el-İstîâb fî mârifeti'l-ashâb*, IV, 1473.

16 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ,* III, 119.

ilk öğretmeni olarak Medine halkının gönüllerini nurlandırmıştır. Âlemlerin Efendisi (s.a.s.); onu, muhacirlerden Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) ve ensardan Ebû Eyyüb el-Ensari (r.a.) ile kardeş ilan eder, Medine'ye hicretini takiben.[17] O, Resûlullah'ın sancaktarlığını yaptığı Bedir'de[18], öz kardeşi Ebu Aziz bin Umeyr esir düştüğünde onun ellerini bağlayan sahabeye, "Onu sıkıca bağla, çünkü annesi çok zengindir. Bu yüzden sana oldukça fazla miktarda fidye verir." [19] diyecek kadar benimsemiştir İslam kardeşliğini.

Dünyadan Ukbaya Hicret

"Onlar öyle kimselerdir ki, insanlar kendilerine, '(Düşmanlarınız olan) bütün insanlar size karşı (tekrar) asker topladılar, onlardan korkun!' dediklerinde bu, onların imanlarını arttırdı ve 'Allah bize yeter, O ne de güzel vekildir.' dediler."[20]

Medine'den yürüyerek bir saat ötede bir dağ: Uhud, gözyaşı dağı…

Âlemler Sultanı'nın (s.a.s.), "Mus'abu'l-Hayr" diye vasıflandırdığı göz bebeği Mus'ab (r.a.) için yeniden hicret vaktidir. Hicret: Değersizden en değerliye, fâni olandan baki olana, dünyadan ukbaya…

Uhud'da bir kez daha mübarek sancağı taşıma şerefi bahşedilir Mus'ab'a. Öyle ki; giydiği zırh ile Allah Resûlü'ne benzer, müşriklerden İbn Kâmia'nın gözünde. Efendimize (s.a.s.) saldırırken İbn Kâmia, Mus'ab b. Umeyr (r.a.) çıkar karşısına. Rahmet Peygamberi zannederek onu, önce sancağı tuttuğu sağ koluna indirir kılıcını, sancağı sol eline alınca ise sol koluna indirir… İki kesik koluyla sancağı göğsüne bastırıp Âl-i İmrân suresinin 144. ayetini "*Muhammed ancak resûldür. Ondan evvel*

17 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ,* III, 120.

18 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî mârifeti's-sahâbe*, V, 175.

19 Ebû Nuaym, *Mârifetü's-sahâbe,* Riyad: Dâru'l-Vatan, (h.)1419, V, 2967.

20 Âl-i İmrân 3/173.

daha nice peygamberler geçmiştir." okuyarak Hz. Peygamber'e siper olmaya devam eder Mus'ab (r.a.). Ve nihayetinde İbn Kâmia'nın mızrağıyla son hicretini tamamlar ve kırk yaşında şehadet makamına yükselir.[21]

Uhud'da, gözyaşı dağında, şehit edilince Mus'ab, üzerini örtecek bir kefen dahi bulunamaz, bir zamanların en varlıklı delikanlısı için. Öyle ki, Âlemler Sultanı (s.a.s.) *"Seni Mekke'de gördüğümde, senden daha güzel giyinen, senden daha yakışıklı kimse yoktu. Şimdi ise, kefen olarak sarılmış hırkayı başına örtseler ayakların, ayaklarına örtseler başın açıkta kalıyor."*[22] buyurur ve hüzünlü gözlerle seslenir ashab-ı kirama: *"O elbiseyi baş tarafına çekiniz! Ayaklarını izhir otuyla kapatınız!"*[23]

Mus'ab b. Umeyr (r.a.), çağlar ötesinden bugüne, kendi "Yesrib"lerimizi "Medine" yapacak insan yetiştirmek için nasıl bir samimiyete ihtiyaç duyduğumuzun örneğidir. Sadece bilgi sahibi olmaya değil, bildiklerimizi samimiyetle hayata geçirmeye muhtaç olduğumuzun bir nişanesidir. İşte bu nedenle; kim, nerede bulunuyorsa, bulunduğu yeri "Yesrib" kabul etmeli; gençler, Allah'a ve Resûlü'ne iman eden herkes, kendisini Resûlün "Mus'ab"ı olarak görmelidir. Vakit; hiçbir bahanenin arkasına sığınmadan köyümüze, mahallemize, şehrimize, ülkemize, insanlığa Mus'ab b. Umeyr (r.a.) ufkunu taşıma vaktidir. Vakit, kendimizi değiştirmediğimiz müddetçe, insanların değişmesini bekleyemeyeceğimizi anlama vaktidir... Vakit "Mus'ab"-laşma vaktidir.

Vakte yemin olsun…

21 İbn Abdülber, *el-İstîâb fâ mârifeti'l-ashâb*, IV, 1474.

22 İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübra,* III, 122.

23 Buhârî, Cenâiz, 27; Megâzi, 17, 26; Müslim, Cenaiz, 44.

Bir gençlik, bir gençlik, bir gençlik...
'Zaman bendedir ve mekân bana emanettir!' şuurunda bir gençlik...

(N. Fazıl Kısakürek)

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA GENÇLİK VE GENÇLERDE DİNÎ HAYAT

Prof. Dr. Asım YAPICI
Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

Bu çalışma Müslüman kültürde büyüyen gençlerin din ve dindarlıkla ilişkisini konu edinmiştir. Amacı ise günümüz dünyasında yaşanan değişim ve dönüşümlerin gençlerin ibadet hayatını nasıl etkilediğini tespit etmeye çalışmaktır. Zira geleneksellikten moderniteye, oradan da postmoderniteye doğru evrilen toplumsal yapı "yeni bir insan" modelini beraberinde getirmiştir. Söz konusu bu yeni insanın din ve değerlerle ilişkisi geleneksel insandan oldukça farklıdır. Bu bağlamda şu iki soruya cevap aramak istiyoruz:

Yaşanan sosyal değişim gençler başta olmak üzere insanları nasıl etkilemektedir?

Günümüz gençlerinin dinî ilgisi, dinî yönelimi ve dinî yaşayışı nasıldır?

Toplumsal Değişim ve Dönüşümlerin Bireysel Yansıması

Toplumsal yapının tarıma yahut sanayiye dayalı olması sadece sosyoekonomik yapıyı değil, bununla birlikte insanların değer tercihlerini, din anlayışlarını ve dini yaşama biçimlerini de derinden etkiler. Bu anlamda modernleşme sürecinin gençler başta olmak üzere her yaş grubunun dinî yaşantısını

dönüştürdüğünü söyleyebiliriz.[1] Çünkü yaşanan değişimlerle birlikte insanlar duygu, düşünce ve davranış olarak farklılaşmaya, nihayetinde *yeni bir insan modeli* ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte dogmatik düşünceye karşı akılla savaşılması, din ve geleneğin etkili olduğu alanlarda akıl ve bilimin yeni bakış açıları ve çözüm önerileri üretmesi hedeflenmiştir. Neticede akledilebilir kabuller dışında kalan her türlü geleneksel dinî dünya görüşü akıl dışı ilan edilerek dışlanmıştır. Bauman [2] bu durumu ifade ederken: "Hedef, yeryüzünde metafizik hiçbir unsurun olmadığı, özgürlük ve mutluluğun egemen olduğu insani bir düzen kurmaktı." der. Anlaşılan o ki modernite kendisini tahkim edebilmek için dinle olan ilişkisini ya tamamen kesmiş ya da minimum seviyeye indirmiştir.

Geleneksellikten modernliğe geçişte hem toplumsal hem de bireysel bakımdan köklü bir zihniyet değişimi gerçekleşmiştir. Örneğin geleneksel toplumlarda akıl-kalp, beden-ruh, din-ahlak, şekil-öz, madde-mana, fizik-metafizik ve bilim-din vahdeti merkezdedir. Böyle bir dünyada hakikati sadece ilahî vahiy temsil etmektedir. Moderniteyle birlikte söz konusu vahdet kaybolmuş, akıl ve bilim hakikatin ölçüsü hâline gelmiştir. Bu yeni düzende din ve vahiyden beslenen iyi, doğru ve hakikat gibi kavramlar önemsizleşmeye başlamış, son tahlilde din ve gelenek sadece kişisel bir tercihe dönüşmüştür.[3]

Modernite ve sekülerleşme ile ruhunu kaybeden modern insanın ilahî bir varlığa inanma, sığınma ve bağlanma ihtiyacı, akıl ve bilim dâhil başka şeylerle bir türlü doyurulamadığı için dindarlık olgusu ya *kurumsal boyutunu koruyarak bireysel bir*

---

1 Yapıcı, A., "Geleneksellik ile Modernlik Arasına Sıkışan Din Anlayışları ve Dindarlık", *DEM Dergi* 1(2), 24-29., 2007, s. 24.

2 Bauman, Z., *Postmodern Etik,* (Çev. A. Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 245.

3 Wagner, P., *Modernliğin Sosyolojisi: Özgürlük ve Cezalandırma,* (Çev. M. Küçük), Sarmal Yayınları, İstanbul, 1996, s. 29; Giddens, A., *Modernliğin Sonuçları,* (Çev. E. Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 100.

karaktere ya da *kurumsal dinle bağı kopuk bireysel maneviyatçılığa* bürünmüştür. Yeniden dine dönüş ya da dindarlıkta artış meselesini bu bağlamda ele almak mümkündür. Ancak yeniden dine dönüş geleneksel dinî yaşantıya rücu etmek yerine genellikle bireysel maneviyatçılığa sığınma şeklinde tezahür etmiştir. Kuşkusuz yeniden dine ve maneviyata yönelişi güdüleyen nedenlerin başında "anlam arayışı" merkezî öneme sahiptir. Çünkü modern dönemde insanların bir kısmı ruhsal ahengini yitirmiş, bir kısmı ise dinin ve toplumun kabul etmeyeceği içgüdüleriyle yüzleşince psikolojik sağlığını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmıştır.[4] Bu da gençler başta olmak üzere toplumun farklı kesimlerinde dine ve maneviyata yönelişi beraberinde getirmiştir.

Günümüzde modernitenin de aşıldığı ve adına postmodern denilen yeni bir toplum ve yeni bir insan tipinin zuhur ettiği söylenmektedir. Bu bağlamda sanal ilişkileri ön plana çıkaran, sürekli görünür olmayı isteyen gençlerden bahsedilmektedir. Bunlar ziyadesiyle bencil, huzursuz, kaygılı, güvensiz, rantçı, tüketici ve hazcıdır. Parçalanma, gelip geçicilik, kaotik değişim, kuralsızlık, belirsizlik, süreksizlik, melezleşme ve çeşitliliğin kutsandığı[5] bu dönemde tek bir hakikatin olmadığı, bakış açısına göre farklı hakikatlerin olabileceği ileri sürülmektedir. Bunun anlamı şudur: Herkes aynı anda haklı olabilir, çünkü gerçek(ler) karmaşıktır, görelilik esastır.[6] Zamanın ruhunu temsil eden bu düşüncelerin bilhassa gençleri derinden etkilediğini görmekteyiz. Gençler kişisel bakış açılarını âdeta hakikat söylemine dönüştürmekte, hatta kendi bakış açısına uymayan hususları çabucak reddetmektedirler.

4 Yapıcı, A., Postmodern Dönemde Din, Kimlik ve Anlam Problemi. A. Tüzer (Ed.) Dinin Kaderi: Çağdaş Sorunların Kıskacında Din içinde (ss. 117-174), Elis Yayınları, Ankara, 2017, s. 129.

5 Harvey, D., *Postmodernliğin Durumu,* (Çev. S. Savran), Metis Yayınları, İstanbul, 1997, s. 133.

6 Bauman, Z., *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları,* (Çev. İ. Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 25.

Ulaşım ve kitle iletişim vasıtalarıyla dünya her geçen gün daha fazla küçülmekte[7], farklı toplumlar birbirlerine benzer bir hâl almaya başlamakta, ulusal ve yerel olan pek çok şey yok olmaktadır.[8] Çünkü artık daha fazla insan, daha sık seyahat etmekte; elektronik iletişim, dünyanın uzak bölgeleri arasındaki mesafeyi kaldırmaktadır. Fikirler, kültürler, inançlar ve değerler dünya ölçeğinde yayılmaktadır. Âdeta "coğrafyanın sonu" ya da "mesafenin ölümü" ilan edilmiş gibidir. Bu süreçte herkes dünyanın küçüldüğünü hatta küresel bir köye dönüştüğünü hissetmektedir.[9]

Küreselleşme süreciyle birlikte insanlara emniyet ve güvende olma hissini veren kaynaklar zayıflamaya; samimiyet ve hakkaniyet duyguları kaybolmaya başlamıştır. Varoluşa ve gündelik hayata anlam katan dinî ve ahlaki değerler belirsizleşmeye yüz tutmuştur. Aslında bütün bunlar bir yönüyle, millet ve aile gibi toplumu ayakta tutan değerlerin ciddi bir sarsıntı geçirmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun da gençlerde yurtsuzluk, sahipsizlik ve yalnızlık duygusunu harekete geçirdiğini görüyoruz. Ayrıca kültürel melezleşme ve kimliklerin belirsizleşmesi, bireyin emniyette olma hissini besleyen kaynakların zayıflamasına neden olmuştur.[10] Günümüz insanı bir şeylere sahip olmak yani tüketmek suretiyle yurtsuzluk, yalnızlık ve güvensizlik duygusundan kurtulmak istemektedir. Çünkü içinde yaşadığımız bu çağ her şeyi metalaştırmaktadır. Dahası "olma"nın değil, "sahip olma"nın evrenselleştirildiği, bireylerin yalnızca üretim ve tüketimleriyle tanımlandıkları bir dünya söz konusudur.

---

7 Robertson, R., *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür,* (Çev. H. Ü. Yolsal), Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 2000, s. 21.

8 Hirst, P. & Thompson, G., *Küreselleşme Sorgulanıyor* (Çev. C. Erdem, E. Yücel), Dost Yayınları, Ankara, 2000, s. 26.

9 Friedman, J., Küresel Sistem Küreselleşme ve Medemitenin Parametreleri. A. Topçuoğlu & Y. Aktay (Der.), Modernizim ve İslam Küreselleşme ve Oryantalizm içinde (ss. 81- 112), Vadi Yayınları, Ankara, 1996, s. 83.

10 Sayar, K., Küreselleşmenin Psikolojik Boyutları, Yeni Symposium 39 (2): 79-94, 2001, s. 84-85.

Dinsel semboller, kavramlar ve ibadetler de gündelik yaşantının tüketim evreni içinde birer meta hâline gelmektedir.[11] Reyting uğruna pazara çıkarılan dinî ilgi ve bilgiler popüler kültürün beğenisine sunulmakta, neticede din algısı dönüşmeye, dindarlık da özünü kaybetmeye başlamaktadır.[12] Özellikle kritik dinî konuların TV ve internet üzerinden ulu orta tartışılması gençler başta olmak üzere hemen her yaş grubunun dine bakışını ve dinî hayatını zedelemektedir.

Süreklilik ve Değişim Sarmalında Genç ve Gençlik

Farklı görüşler olmakla birlikte genellikle 14-25 yaş aralığında olanlara “genç”, bu döneme de “gençlik” denilmektedir. Buna göre ergenlikle başlayan gençlik dönemi, zihinsel ve duygusal olgunluğa (rüşt) ulaşana kadar devam etmektedir.

14-25 yaş arasında biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan gelişme ve olgunlaşma yaşayan gençler yoğun arayışlar ve yeni deneyimler peşindedir. 14-18 yaş arasında duygusal bağımsızlaşma, akranlarla yakın ilişki, kimlik bunalımı ve kimlik kazanma çabası, karşı cinse yönelik ilgi, kendine özgü dünya görüşünü oluşturma, ideolojilere karşı duyarlılık, dinî ve mistik konulara ilginin artması söz konusudur. 18 yaşından sonra gelecek planlarının yoğun bir şekilde yapıldığını, bu anlamda iş, eş ve aş kaygılarının ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu noktada hatırlatmak gerekir ki özellikle 14-18 yaş arasında Allah, peygamber, ahiret, şeytan, cin ve melek gibi konulara fazlaca duyarlı olan gençler 18 yaşından sonra yavaş yavaş bu hususlardan uzaklaşma eğilimi gösterir. Bununla birlikte kader inancı, kötülük problemi, cennet ve cehennem, kıssaların anlamları üzerinde az ya da çok düşünmeye ve bu konularda

---

11 Turner, B. S., *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm,* (Çev. İ. Kapaklıkaya), Anka Yayınları, İstanbul, 2003, s. 27.

12 Aktay, Y., *Postmodern Dünyada Din: Bir Anlatı mı, Tanrı'nın İntikamı mı?* Y. Aktay, E. Köktaş (Ed.) *Din Sosyolojisi İçinde* (ss. 299-313), Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 310.

konuşmaya devam ederler. Yapılan çalışmalar 18-30 yaş arası gençlik döneminin hayatın en az dindar olunan safhasına denk geldiğini göstermektedir.[13] Bu durum muhtemelen söz konusu dönemde iş, eş ve aş başta olmak üzere dünyevi arzu ve beklentilerin, dinî ilgiye nispetle daha fazla ön plana çıkmasıyla ilişkili olabilir. Buraya kadar bahsedilen özellikler hemen her dönemde gençlerde var olduğu kabul edilen niteliklerdir. Bununla birlikte küreselleşen dünyada gençlerin ciddi bir değişim ve dönüşüm yaşadığını söylemek durumundayız.

Twenge[14] günümüz gençlerini "ben nesli" diye isimlendirmektedir. Ona göre "ben nesli" bir yandan hoşgörülü, öz güvenli, açık fikirli ve hırslıyken diğer yandan sinik, depresif, yalnız ve kaygılıdır. Dahası günümüz dünyasında *normal* olmak her geçen gün daha zor bir hâl almaktadır. Yapılan çalışmalar gençlerin normal ve dingin bir ruh hâlini yakalamakta zorlandığını teyit etmektedir. Beklentilerini yüksek tutan gençler hayatın gerçekleri karşısında bocalamaktadır. Aslında *ben nesli*nin yükselen beklentilerinin kökeninde kendilerine aşırı odaklanmaları mevcuttur.[15] Kuşkusuz bu odaklanmada gelenek ve dinî otoriteden kopuşu teşvik eden modernleşme süreci ziyadesiyle etkilidir. Hassaten vurgulamak gerekir ki postmodernite, varoluşsal kaygı ve hedonizm kıskacında egoist davranışları sürekli beslemektedir. Eğitim politikaları ve aile tutumları da bu sürece katkı sağlamaktadır. İş hayatları ve evlilikleri istedikleri gibi yürümeyen gençler bireysel arzularını sınırsızca doyuracakları mükemmel bir yaşam arzulamakta, ancak ne kadar çok şeye sahip olurlarsa olsunlar iç dünyalarında bir türlü huzur ve denge bulamamaktadırlar. Bu durum genelde kalabalık içinde yalnızlık, duygu, durum bozukluğu ve

---

13 Hökelekli, H., *Din Psikolojisi,* Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, s. 282.

14 Twenge, J. M., *Ben Nesli,* (Çev. E. Öztürk), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009, s. 11.

15 Twenge, *Ben Nesli,* s. 72-73.

depresyonla sonuçlanmaktadır.[16] Gittikçe artan intihar oranlarını da bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

Sadece "ben nesli" değil, "bencillik" ve "kaygı nesli" olarak da adlandırılan günümüz gençlerinin en belirgin özelliklerden birisi de narsist olmalarıdır.[17] Bundan dolayı gençler kitlesel olanı değil kişiye özel olanı severler, otoriter yapı ve söylemlerden hoşlanmazlar. Teknolojide göçmen değil yerlidirler. Yeni şartlara uyum sağlama kapasiteleri yüksektir. Değişimi doğal kabul ederler. Hayattan beklentileri yüksek olduğu için tatminsizlik (doyumsuzluk) ve yoksunluk duyguları ön plandadır.[18] Gençler gündelik hayat içinde bir şeyi arzulama ile doyuma ulaşma arasındaki zaman aralığının kısa olmasını ister. Bu da aceleciliği ve sabırsızlığı beraberinde getirmektedir. Kanaatkâr değildirler. Çağın genel ruhuna uygun olarak hızlı birer tüketicidirler. Özbolat[19] yaptığı çalışmada orta sınıf dindarların tüketime eklemlendiğini ve hayatın anlamını tüketimde bulduklarını tespit etmiştir. Modern dünyada konumlanmanın ve sosyal statünün göstergesi olan tüketim aynı zamanda mutluluğun da anahtarı kabul edilmektedir. Çünkü onlar paraya ulaşmakla mutluluğa ulaşmak arasında doğrudan ilişki kurarlar.[20] Bu arada vurgulamak gerekir ki aşırı tüketim sadece eşya ve parayla sınırlı değildir. Din, kimlik ve aşk dâhil pek çok duygu ve olgu da tüketim çılgınlığından nasibini almaktadır. Marka ve kurum başta olmak üzere pek çok konuda sadakat duyguları oldukça

---

16 Twenge, *Ben Nesli,* s. 152.

17 Twenge, J. M. & Campell, W. K., *Asrın Vebası: Narsisizm İlleti,* (Çev. Ö. Korkmaz), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2010, s. 28-29.

18 Yapıcı, A., "Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinde Dinî Hayat", *Din ve Hayat* 25. sayı, 46-50, 2015, s. 46.

19 Özbolat, A., *Kapitalizme Eklemlenme Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü,* Karahan Kitabevi, Adana, 2015, s. 283-284.

20 Özbolat, A., "Postmodern Perspektifte Tüketimin Toplumsal Anlamına Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 17 (1), 117-129, 2012, s. 119.

zayıftır.[21] Gençlerde gözlenen din değiştirme, yeni sosyal hareketlere katılım ve birbirine zıt ideolojik görüşler arasında savrulmalar da bu bağlamda değerlendirilebilir.

Günümüz Gençlerinde Dinî Hayat

Modernite, hayatın sunduğu hazları sınırsızca yaşayan bireyler üretmek ister. Ancak hazlar dinin kuşattığı ahlak ve kültürel yapı tarafından sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla hazlarla yaşamanın yolunu açmak için insanların dinin etkisinden kurtarılması, böylece seküler bir düzenin kurulması planlanmıştır. Anlaşılan o ki modernite bireyselleşme ve hazcılığın artışında başarılı olurken insanın gerek ruhi ve manevi tarafını ihmal etmesinden gerekse dinin sosyal yapıdaki rolünü tam fark edememesinden dolayı dinî duyguları kurutamamıştır. Bu noktada moderniteye eleştiri olarak ortaya çıkan ancak onun bir devamı mahiyetindeki postmodernitenin, bireycilik ve hazcılıkla dindarlığı birleştirmeye çalışarak orta yolu bulma gayreti içinde olduğunu görüyoruz. Şimdi "hazcı dindarlık" diyebileceğimiz yeni bir tip ile karşı karşıyayız. Bunu "saf bireysel dindarlık", "kurumsal temeli gevşek maneviyatçılık", "ahlaki temelleri zayıf dinsellik" olarak kavramlaştırmak da mümkündür. Aslında tüm bu isimlendirmeler Weber'in[22] dünyaya dönük zahit diye bahsettiği Protestan dindarlık kavramına da oldukça yakındır. Geleneksel kodları kuvvetli olan ancak Batı'dan hareketle ve Batı'ya doğru evrilen Türk gençliğinin yaşadığı hazcı dindarlık, Doğululuk-Batılılık arasında yaşanan sıkışmışlıkla da yakından ilişkilidir.

Gençler mutlu olmak istemekte, fakat isteklerini gerçekleştirmek için ne yapmaları gerektiği hususunda kararsızlık ve yetersizlik yaşamaktadır. Ben(cillik) duyguları, yerine ve durumuna göre, "Madem ölüm var, hayatı dilediğim gibi yaşamalıyım."

21 Yapıcı, *Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinde Dinî Hayat*, s. 47.

22 Weber, M., *The Sociology of Religion*, Beacon Pres., Boston, 1964, s. 166.

"Ben varsam dünya anlamlıdır, ben yoksam bana ne dünyadan!" tarzında ifade edebileceğimiz anlayışı öncelemektedir. Hazcı bir yaşam peşinde koşmaları da bu tür düşüncelerden beslenmektedir. Bununla birlikte toplumun beklentileri ile bireysel arzuları arasında sıklıkla çatışma yaşadıkları için modernlikle geleneksellik arasında şizofren bilinç yarılmasıyla âdeta kimlik karmaşası yaşamaktadırlar. Kaygan bir kimlik zemininde yaşamaya çalışan gençlerde aidiyet duygusu zayıflamakta, bireyselleşme sürekli artmaktadır. Bu durum ülkemizin yeni nesille ilgili en ciddi sorunlarından birisinin kimlik krizi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada, "Kimlik karmaşasının yaşandığı gençlerde inanç ve dinsellik neden artış gösteriyor?" sorusunu cevaplamak hayati öneme sahiptir. Hazza dayalı bir yaşamla tüketim kültürünün bir parçası hâline gelen gençler iç dünyalarındaki zenginliklere odaklanma güçlüğü çekmekte, neticede mekanik bir yaşamın sıradan bir dişlisi hâline gelmektedir. Esasen onlar böyle bir hayatın beraberinde getirdiği zorluklarla başa çıkabilmek için maneviyat temelli bir dindarlığa yönelmektedirler. Ancak gençlere göre söz konusu dindarlık, İslami dünya görüşünden ve Müslümanlıktan kopuk olmamalıdır. Nitekim tarafımızdan yapılan bir çalışmada[23] gençlerin günümüz Müslümanlarını "inancını yaşamayan", "ibadetleri düzenli yapmayan", "bazen dindar bazen seküler olan", "samimiyetsiz", "riyakâr", "gösteriş meraklısı", "güvenilmez", "bencil", "menfaatçi" ve "ahlaki değerleri yitirmiş" şeklinde değerlendirmeleri dikkat çekicidir. "Kendim dâhil iyi bir Müslümanla hiç karşılaşmadım." diyen gençlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Gençler, Müslümanlara atfettikleri söz konusu olumsuz özellikleri Allah sevgisi ve Allah korkusunun kişiliği ve davranışları güdüleyici bir faktör olmaktan çıkmasına bağlarken bu durumu dönemin ruhuyla ilişkilendirmeleri oldukça manidardır. Gençlere göre Müslümanlar dünya ve ahiret, din

23 Yapıcı, A., Algısal Açıdan Müslüman Kimliği ve Dindarlık, Ü. Günay & C. Çelik (Ed.) Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi içinde (ss. 206-258), Karahan Kitabevi, Adana, 2006.

ve ahlak, gelenek ve modernlik dengesini kurabilirse hem içsel (bireysel) hem de dışsal (toplumsal) anlamda huzuru yakalayabilir. Bu arada şu hususu hassaten anmak gerekir: Gençler İslam'ın çağa göre değil, çağın İslam'a göre yorumlanmasını istemektedir. Zira yaşanan çağa göre İslam'ı anlamaya çalışmak İslam'ın belirsizleşmesine neden olmaktadır.

Tarafımızdan yapılan bir başka çalışmada[24] tespit edilmiştir ki gençlere göre İslam dini Müslümanlardan gündelik hayatlarını Allah'ın taleplerine göre düzenleyip yaşamalarını ister. Bu sebeple İslam denince Allah'ın bildirdiği emir ve yasaklara itaat ve teslimiyet akla gelmektedir. Bu ise bireyin kendi hürriyetini Allah'ın iradesine teslim ederek O'nun belirlediği emir ve yasaklar çerçevesinde hayatına yön ve düzen vermeye çalışmasıyla mümkündür. Gençlere göre ibadetlere devamlılık da itaat ve teslimiyet kapsamındadır. Bu anlamda gençlerin bazen genel bir ifadeyle ibadetlere, bazen de özel anlamda İslam'ın şartları olan namaz ve oruca atıf yaptığını görmekteyiz. Ancak namaz ve oruç başta olmak üzere vakte ve şekle bağlı ibadetlere yapılan vurgular, iman ve teslimiyete yapılan vurgular kadar kuvvetli değildir. Çünkü modernleşme-sekülerleşme sürecinde ibadet davranışında belirgin bir zayıflama ortaya çıkmıştır. Ancak gençlerin ibadet etme düzeylerinde azalma görülse de bireysel bilincin dinî duyguyla teması devam etmektedir. Gençlerin zihninde İslam kavramının *huzur* ve *mutluluk kaynağı* olarak çağrışım yapması dikkat çekicidir. Bu ise teknolojik ilerlemelerle bireysel ve sosyal hayatı kolaylaştıran modern dünyanın insanı yalnızlaştırdığı, onu tatminsizlik ve mutsuzlukla karşı karşıya bıraktığı, buna karşın dinin bireye anlam ve huzur sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Buradan hareketle Türk gençliği açısından dinin taşıdığı anlam ve değerin artarak devam ettiği söylenebilir. Esasen yapılan meta-analiz

---

24 Yapıcı, A., Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinin Anlam Dünyasında Dinin Yeri: Çukurova Üniversitesi Örneği, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9 (2), 1-37, 2009.

sonuçları[25] göstermektedir ki özellikle 1990'lardan sonra namaz ve oruç başta olmak üzere gençlerin dinî yaşayışlarında sürekli bir artış görülmektedir. 11786 genci kapsayan 23 araştırmanın sonucuna göre gençlerin yaklaşık % 30'u namazlarını düzenli olarak kılmaya; yaklaşık % 70'i ramazan ayında oruç tutmaya gayret etmektedir. Bu arada belirtmek gerekir ki psikolojik, ekonomik ve sosyal sıkıntıları arttıkça gençlerin ibadet etme davranışı daha da artmaktadır. Gerek düzenli ibadet etme gerekse ihtiyaç anında ibadetleri daha fazla yapma davranışı üniversiteli olmayan gençlere nispetle üniversiteli gençlerde yaklaşık % 8 daha düşüktür. Bu arada tahsil ile dindarlık arasında ters yönlü bir ilişkiden bahsedilebilir. Seküler alanlarda yüksek tahsil yapmanın genel anlamda dindarlık, özelde dinî inanç ve ibadetler üzerinde olumsuz etki yaptığı tespit edilmiştir.[26] Çünkü gençlerin akademik bilgi birikimine bağlı olarak düşünce yapıları da irrasyonaliteden rasyonaliteye doğru evrilmektedir. Esasen bu özelliğinden dolayı eğitim, özellikle de üniversite öğretimi yüksek düzeyde sekülerleştirme potansiyeli taşımaktadır. Türk modernleşme sürecinde de bu potansiyel açıkça kendini hissettirmiştir.[27] Kuşkusuz bu süreci besleyen daha farklı nedenler de söz konusudur. Seküler eğitim veren fakülte ve bölümlerde zaman zaman din ile bilimin karşı karşıya getirilmesi, yükseköğrenim sürecinin beraberinde getirdiği

---

25 Yapıcı, A., "Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinde Dinî Hayat: Meta-Analitik Bir Değerlendirme", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (12), 1-40, 2012; Yapıcı, A., Religious Life of Turkish Youth in the Process of Modernization and Secularization. In: Ağılkaya-Şahin Z., Streib H., Ayten A., Hood, R. H. (Ed) Psychology of Religion in Turkey (pp. 107-136), Brill, Leiden, 2015.

26 Argyle, M., *Religious Behaviour*, Kegan Paul, London, 1965, s. 44; Yapıcı, A., "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1), 65-115, 2006, s. 106.

27 Kirman, M. A., Din ve Eğlence Kültürü: KSÜ İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mezuniyet Gecesi hakkında Sosyolojik Bir Değerlendirme, M. A. Kirman, A. Özbolat (Ed.) Kültür ve Din içinde (ss. 97-121), Karahan Kitabevi, Adana, Kirman, 2014, s. 115.

sorgulayıcı akademik zihinsel yapıyla dinin eleştirel bir tarzda değerlendirilmesi, üniversite sürecinde öğrencilerin göreceli olarak bireyselleşmeye başlaması ve özgürleşmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Özellikle eğitim sisteminin pozitivist yapısının bilinç ile inanç arasındaki bağı zayıflatıcı bir fonksiyon üstlendiği ileri sürülebilir. Nitekim eğitim düzeyi artan bireyler arasında dine mesafeli durma, ibadetlere fazla rağbet etmeme, ateistik eğilimler ve din değiştirme oranının fazla çıkması[28] genel anlamda modernite ve sekülerizmin geleneği sorgulayıcı, hatta dışlayıcı tutumunun yansıması olarak kabul edilebilir.

Her ne kadar tahsil süreci dinî ilgi ve eğilimleri zayıflatsa da 1990'lı yıllarda başlayan 2000'li yıllardan sonra gençlerin dinî yönelim ve yaşantısında fark edilebilir bir yükseliş izlenmektedir. Kuşkusuz Türkiye'de üniversite sayısının artması ve kır kökenli gençlerin yüksek tahsil imkânı bulması söz konusu yükselişte etkilidir. Ancak ABD'de 1960'larda ortaya çıkan yeniden dine ve maneviyata dönüş eğiliminin yaklaşık 30 yıl sonra Türkiye'de kendisini hissettirdiğini vurgulamak gerekir. Burada bizi asıl ilgilendiren husus dinî yaşayışta gözlenen artışın ahlak ve değer konusunda yaşanmaması, hatta bu alanda ciddi gerilemeler gözlenmesidir.[29] Dinsellikte göreceli artışı, risk toplumunda bireyin kendini koruma güdüsüyle ifade etmek mümkündür. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması'ndan (2014) elde edilen bulgular da gençler dâhil tüm yaş gruplarında dinselliğin arttığını teyit edici mahiyettedir. Bununla birlikte ülkemizde de "ait olmadan inanmak" ve "inanmadan ait olmak" diye kavramlaştırılan

---

28 Sherkat, D. E. & Ellison, C. G., Din Sosyolojisinde Son Gelişmeler ve Gündemdeki Tartışmalar (Çev. İ. Çapcıoğlu). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XLV (1), 225-262, 2004, s. 230; Yapıcı, A., *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*, Karahan Kitabevi, Adana, 2007, s. 265.

29 Yapıcı, A., Kutlu, M. O & Bilican, I. F., Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri, ESOSDER: Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 11 (42), 129-151, 2012.

tiplemelerin tezahür etmeye başladığı görülmektedir. Örneğin SEKAM (2013) tarafından yapılan çalışmada ateistler dâhil farklı ideolojik ve dinî kimliğe mensup gençlerin ortalama % 95 oranında Allah'ın varlığına inandıkları, hatta kendilerini ateist olarak niteleyenlerin % 13'ünün namaz kıldığı, bununla birlikte kendisini İslamcı olarak isimlendirenlerin % 17,8'inin, Müslüman olarak niteleyenlerin ise % 25,6'sının hiç namaz kılmadığı tespit edilmiştir. Benzer durum, cuma namazı kılma ve oruç tutmada da karşımıza çıkmaktadır.

Dinî, sosyal hayattan ve bireysel bilinçten söküp atamayan modernite, postmodern adıyla ifade edilen yeni bir görünüme bürünmüş, böylece hem dinin kamusal alandaki görüntüsünü, hem de ruhsallık ve maneviliği kendi belirlediği ölçülerde serbest bırakmıştır. Postmodernitenin ölçüsü ise açıktır. Müslüman kimliği zayıflayacak, böylece ötekine meydan okumaktan vazgeçecek, ziyadesiyle bireyselleşilecek, hazcılıkla tüketim sürekli birbirini besleyecek, kısaca "dünyevi dindar" ya da "dünyevi hazları önceleyen dindarlık" olarak tanımlanabilecek "yeni dinsellikler" ortaya çıkacaktır. Günümüz gençliğinin yaşadığı sorunlar ve yaşayacağı muhtemel problemler bu bağlamda değerlendirilmelidir. Gençlerin bilinçleri ziyadesiyle bulanıktır. Din alanında neyin doğru, neyin yanlış olduğunu kestirmekte güçlük çekmektedirler. Son zamanlarda ateizm ve deizmin artış gösterdiği yönündeki iddiaları da bu kapsamda ele almak mümkündür. Öncelikle söylemek gerekir ki gençler arasında klasik anlamda ne ateizm ne de deizm mevcuttur. Zira kendisini ateist ya da deist olarak tanımlayan gençler darda kaldıkları anlarda el açıp dua ederek inandıkları varlığa sığınmaktadırlar. Bu anlamda onlar ateist ya da deist değil inançlıdırlar. Ancak kendilerine sunulduğu şekliyle geleneksel İslam'ı kabulde zorlanmaktadırlar. Hazları ve arzularıyla inançları arasında sıkışmışlık yaşamaktadırlar. Bu da onları kadim gelenekten koparak bireysel bir dindarlığa sevk etmektedir.

Sonuç

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki dinî ilgi ve yaşantı itibarıyla gençler, a) *kurumsal dine bağlılığı devam edenler*, b) *kurumsal dinle bağlantısı zayıflamış bireysel maneviyatçılar*, c) *kurumsal dine mesafeli durup yeni dinsel hareketlere yönelenler*, d) *din ve inancı* hayat*larına dâhil etmek istemeyenler* olmak üzere dört temel tipte ele alınabilir. Söz konusu dört tipi Türkiye başta olmak üzere hemen hemen tüm dünyada gözlemek mümkündür.

Birinci tip, arzularıyla inançları arasında kaldığı vakit bazen inançlarından bazen de arzularından yana tavır alabilmektedir. İnançlarla arzular arasında yaşanan bu sıkışmışlık onları duygusal ve düşünsel açıdan rahatsız etmekte, ibadetlere devamlılıkla psikolojik rahatlık sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak arzuları harekete geçtiğinde yeniden suçluluk duygusu yaşarlar. Sıklıkla günah ve tövbe ikileminde bocalayabilirler. Bunların bir kısmı dinin günah olarak tanımladığı eylemi yapmaktan rahatsızlık duymamaya başlayabilir. Neticede hem hazlarını yaşamaya hem de ibadetlerini yapmaya devam ederler. Bu hâliyle onları *hazcı dindar* kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Arzularıyla inançları arasında sıkıştığı vakit inançları lehine tavır alanlar ise günaha düşmemek ve inançlarını daha iyi yaşamak için dinî gruplara yönelebilirler.

İkinci tip, kendisini bir dine ait hissetse de o dinin temel ilkelerini, ibadetlerini, emir ve yasaklarını önemsemez. Bununla birlikte iç dünyalarında var olan boşluğu dinî temeli zayıf maneviyatçılıkla doldurmaya çalışırlar. En önemli ibadetleri duadır. Bütünüyle bireysel oldukları için herhangi bir dinî gruba katılmazlar. Gündelik hayatlarını arzularından pek taviz vermeden yaşamaya çalışırlar. Bu anlamda onları *seküler maneviyatçı* şeklinde tanımlayabiliriz.

Üçüncü tip, kurumsal dinle bağlantıları kopuk yeni dinsel hareketlere katılan maneviyatçılardır. Aidiyet ve kimlik

duygularını mensup oldukları maneviyat temelli gruplar içinde doyurmaya çalışırlar. Bunlar, geleneksel dinî söylemleri anlamsız bulurlar. İnancın iç dünyaya hitap etmesi gerektiğine inanırlar. Dahası, maneviyatı ruhsal bunalımlarından çıkış için kullanırlar.

Dördüncü tip, din ve maneviyattan tamamen kopuktur. Bunların bir kısmı ateizme kayarken bir kısmı kültürel anlamda bir dine mensup olmakla birlikte dine yabancılaşmıştır.

Bu tiplemeler dışında gençler namaz ve oruç başta olmak üzere ibadetlerini düzenli yapmaya çalışanlar, bunları zaman zaman yapanlar ve hiç ibadet etmeyenler şeklinde üç grupta değerlendirilebilir. Söz konusu üç grubun değerler ve ahlak alanıyla ilişkisi çeşitlilik arz etmektedir. Din temelli ahlaki bir yaşam birinci grupta orta düzeyde, ikinci grupta kısmen, üçüncü grupta ise çok zayıf bir şekilde devam etmektedir. Bununla birlikte düzeyleri birbirinden farklı olmakla birlikte her üç grupta da *hazcı* ve dünyevi dindarlık gittikçe artmaktadır.

Buraya kadar yapılan analizler genellemeler içermektedir. Her genelleme özel birtakım durumları ve ara formları ihmal etme riskiyle karşı karşıyadır. Bu anlamda dinî ilgi ve yaşantısında samimi gençlerin de olduğunu söylemek durumundayız. Bu tür gençlerin samimiyetlerini muhafaza etmelerini sağlamak, kapitalizme eklemlenmiş hazcı gençleri de İslam ahlakı ve dinî değerler sistemi üzerinden eğitmek gerekir. Bu konuda yetkili kurumlarca seferberlik ilan edilmeli, STK'lar da onlara destek vermelidir. Ancak gençlere yönelik nasıl bir din dili geliştirmek gerektiği hususunda özenli olmak gerekir. Aksi hâlde önümüzdeki 20 yıllık zaman içinde kurumsal temeli zayıf yeni din-manevi hareketlerde ciddi bir patlama yaşanabilir. İçerik ve yöntem açısından din eğitimi sağlam bir zemine oturtulmalı, din ile ahlakın, şekil ile özün, fizik ile metafiziğin, nihayet dünya ile ahiretin ayrışmadığı vahdet esasına dayalı eğitim programları geliştirilmelidir.

Gençler;

Bir millet, mektebiyle millet olur. Bir millet, mektebinde yükselir. Mektebin büyüklüğünü görmek mi istiyorsunuz? Mektebin hayatına girin, koridorlarında dolaşın, sıralarının üstünü yoklayın, gençliğin alnında parıldayan necabet damgasına bakın. Her birinin yüzünde ilahî nazardan nişane olan hayâ menbaında kaynaşan bin sevimli manayı seyredin: Biliniz ki toplumun en temiz unsurları sizlersiniz. Bir milleti büyük yapan, içinde bulunduğu medeniyet âlemine bayrak yapan, mekteplerinin kan değil de dimağ usaresi harcayan sinesidir. Medeniyet kervanına yol gösteren maarifitir, kültürdür.

(Nurettin Topçu)

“ZENGİN BİR HAYATIM OLSUN İSTİYORUM, BU SUÇ MU?”

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU
DİB Başkanlık Müşaviri

Gelin önce bir gencimize kulak verelim ve oradan yolumuza devam edelim:

“Arkadaşlarımın geneli zengin aile çocukları ve hayatlarından keyif aldıklarından eminim; şikâyetçi olanı yok zaten. Geçmiş ve gelecek umurlarında değil. Gerçi benim de pek umurumda değil, ama tarih romanlarını çok okurdum, bu yüzden tarihe biraz ilgim var. Geçen geçmiş, gelecekten emin değiliz, biz şimdiyi yaşayalım, keyfimize bakalım, diyorlar. İçlerinde yüksek bir hedefi olan yok desem yalan olmaz. Zengin hayatımız hep sürsün, gelecekte daha zengin olalım peşindeler. Zenginlik konusunda ben de onlar gibi düşünüyorum. Anne babalarımızın elde ettiklerinden çok daha fazlasına sahip olabilmenin hayalini kuruyoruz. Bence bunda kınanacak fazla bir şey yok. Biz genciz, çevremizde ve özellikle de filmlerde, reklamlarda, dizilerde gördüğümüz lüks ve zengin yaşama çok özeniyoruz. Bunu bir israf olarak görmüyoruz. Aynı lüks evlere ve aynı son model arabalara sahip olmak bizim için bir tutku. Benim böyle tutkum yok dersem yalan söylemiş olurum. Bütün araba modellerini ve özelliklerini ezbere biliyorum. Hayalim, ilerde çok lüks bir arabaya sahip olmak. Babama arabamızı satıp yerine lüks bir araba alalım dediğimde, ‘Ben arabamdan çok memnunum, iyi bir meslek sahibi ol, çok kazan, lüksünü sen al biz binelim.’ diyor.

Okul dışındaki buluşma yerlerimiz genellikle AVM'ler ve kafeler oluyor. Arkadaşlarımın bazen pub-restoran türü yerlere gittiği de oluyor ama ben gitmiyorum. Kafeler birinci tercihimiz diyebilirim. Güzel film olursa ayda bir veya iki kez sinemaya gidiyoruz. Bazen de suşi keyfi yapıyoruz. Sohbetlerimiz çoğunlukla moda, marka giyim-kuşam, cep telefonları, lüks arabalar ve kız-erkek ilişkileri etrafında dönüyor. Kim kime âşık olmuş, kim kiminle buluşuyor, kim kimi terk etmiş, kim kime ne demiş falan. Hemen hemen bütün ünlü kişileri ve piyasadaki belli başlı markaları tanıyoruz, tanımadığımız çıkarsa internete bakıp öğreniyoruz.

Siyaset, din, ekonomi, ülkenin ve dünyanın sorunları gibi konular pek ilgimizi çekmiyor. Zaman zaman okuldan ve derslerden de konuştuğumuz oluyor, fakat bu genellikle okulun ve derslerin bize vermek istedikleri değil de daha çok öğretmenleri çekiştirmek, derste olan komiklikleri anlatmak amaçlı oluyor. Dersleri kolayca geçmek için birbirimize tüyolar veriyoruz. Ders çalışmak hem zor hem de ilerisi için kurduğumuz hayalleri düşününce gereksiz geliyor. Sınavları şimdilik sadece geçmemiz gereken birer engel olarak görüyoruz ve sınav sonrasını önemsemiyoruz. Örneğin ben, sınavları atlattıktan sonra bildiklerimin çoğunu unutuyorum. Öğrendiğim pek çok bilgi bana göre lüzumsuz ve hayatta bir daha karşıma çıkmayacak.

Haberleri evde annemle babamdan başka izleyen yok. Dünyanın sorunları bitmez. Ülkemizdeki ve dünyanın başka yerlerindeki fakirler bizi ilgilendirmiyor. Hayata güzel yaşamak ve zevk almak için geldik, felaket haberleriyle strese girmenin anlamı yok. Dinlesem de zaten anlamıyorum. Arkadaşlarım da benim gibi düşünüyorlar. Bir ara romantik ve komik bulduğumuz için Kore dizilerine merak sarmıştık. Şimdi onu bıraktık, artık eskisi kadar zevk vermiyor. İnternet üzerinden birbirimizle canlı bağlantı kurarak oyun oynamayı daha eğlenceli buluyoruz. Bir ara minecraft hastasıydım. Onu bıraktım, şimdi daha çok beraber oynanan oyunlar oynuyorum. Bu oyunları

bilhassa tatil akşamlarında oynuyoruz, gece üçe dörde kadar veya birimizin uykusu gelene kadar sürdüğü oluyor.

Kitap okumaktan pek hoşlanmıyorum, kitap okumayı can sıkıcı buluyorum. Kitap işi bana göre değil. Herkes okuduğu için ben de bir ara merak edip birkaç Harry Potter kitabı okudum, hepsi o kadar. Arkadaşlarım da kitap okuyor sayılmaz. Doğrusunu söylemek gerekirse, oturup da bir kitabı, bir fikri, bir olayı adam gibi hiç tartışmadık desem yalan olmaz. İçimizde okuyan yok ki, neyi tartışalım. Arkadaşlarımdan biri sadece popüler yayınları okuyor. Okuduğu kitaplar, bir fikir içeren, tartışmaya konu edilebilecek türden kitaplar değil. Nereden mi biliyorum? Merak ettim, bir ikisini istedim ve sıkılarak da olsa okudum. Büyük kitabevlerine gittiğinizde sizi ilk karşılayan bu kitaplar oluyor. Ön rafların, çok satanlar bölümünün büyük bir kısmını onlar işgal ediyor. Bu kitaplar genelde bizim yaşlarımızdaki gençlerin aşk ilişkilerinden bahsediyor. Ödünç aldığım bu kitapları okurken evde kimseye göstermedim.

Arkadaşlarım ve ben, internetsiz bir hayatın çekilmez olduğunu düşünüyoruz; internetsiz hayat tat vermez. Yaklaşık her 15 dakikada bir sosyal medyayı kontrol ediyoruz. Kim ne yazmış ne twitlemiş, bunları kaç kişi paylaşmış merak ederiz. Şu an ne yapıyoruz, neredeyiz, kiminleyiz bilinsin istiyoruz. Çektiğimiz fotoğrafları ise Instagram üzerinden yolluyoruz. Takipçi sayımızı artırmak için birbirimizle yarışıyoruz. Bir araya geldiğimizde sohbetlerimizin bir kısmını da bunlar oluşturuyor. Sosyal medyada ve kendi aramızdaki sohbetlerde küfür ve argo kelimeler hiç eksik olmuyor. Ailemde küfür eden yok, babamdan hiç duymadım, istemememe rağmen ben de alıştım. Annem ve babam benim bu yönümü bilmiyorlar, bilseler çok üzüleceklerinden eminim. Küfürlü konuşmayı komik ve daha erkeksi buluyoruz. İşin tuhafı, kız arkadaşlarımızın ağzından da argo ve küfür eksik olmuyor.

Ailemin arkadaşlarımı tasvip ettiğini söyleyemem, fakat benim onlardan kopmam mümkün değil. Onlardan koparsam yalnız kalırım korkusu yaşıyorum. Huylarını, davranışlarını, fikirlerini uygun görmesem de eleştirmiyorum. Zaten hiçbiri eleştiriye gelmiyor, eleştirirsen saldırgan oluyorlar. Onlarla iyi geçinmek ve onlara ayak uydurmak zorunda hissediyorum kendimi.

Arkadaşlarımdan biri ben artık vejetaryenim demeye başladı. Bir başka arkadaşım da deist olduğunu söylüyor. 'Biz genciz, Allah bize karışmaz. Dünyada o kadar çok kötülük ve uğraşılması gereken o kadar kötü adam var ki bize sıra gelmez.' diyor. Deizmin ne olduğunu sorduk, pek bir şey diyemedi, ama gençliğe en iyi giden dinin deizm olduğunda ısrar ediyor. Ben kendim Allah'a inanıyorum, dinimi ve peygamberimi seviyorum. Arkadaşlarımın inançları ve düşünceleri beni ilgilendirmiyor. Aramızda dinsiz, ateist yok, en azından ben öyle biliyorum; varsa da bizden gizliyor olmalı. Arkadaşlarımdan biri de ara sıra meditasyon seanslarına katıldığını söylüyor. Bir süre sonra reenkarnasyona da inanmaya başlamış. Önceki hayatında ne olduğunu sorduk, hatırlamıyorum dedi. O gün gerçekten çok güldük. Hatta epey alay ettik, önceki hayatında şu olmuşsundur, bu olmuşsundur diye. O pek aldırış etmedi. Allah'tan şaka kaldıran biri, yoksa kavga çıkardı, çünkü çok üstüne gittik. Arkadaşlarımdan sadece biri cuma namazlarına gidiyor, bazen denk gelirse birlikte gidiyoruz. Onun ailesi benim aileme çok benziyor. Annem ve babam beş vakit namazlarını kılıyorlar, beni de zorluyorlar ama ben şimdilik cuma namazı ile yetiniyorum. Namaz kılacak kadar sure var ezberimde. Bazen cumayı kılamadığımda suçluluk hissediyorum ama bunu çok dert etmiyorum. Tatillerde babamla birlikte gidiyoruz cumaya. Gece yatarken dua etmeyi ihmal etmem, küçüklüğümden beri sürekli yaptığım tek şey bu.

Arkadaşlarımdan ayrılıp eve gelince dünyam değişiyor, çok farklı bir dünyaya gelmiş gibi hissediyorum kendimi.

Hangisinin gerçek olduğundan pek emin değilim, birbirinden apayrı iki dünyada birden yaşıyorum. İki ayrı kimlik taşıyor gibiyim. Bu iki farklı dünyam sıklıkla birbiriyle çatışıyor ve birbirini itiyor. Çözümü evde sessiz kalmakla buldum. Benden küçük iki kardeşim daha var, biri kız biri erkek. Onlara odamı yasakladım, odama giremezler. Yemek haricinde gerekmedikçe odamdan çıkmam. Bir kedimiz var, oyun düşkünü. Ben onunla oynamayı da çok seviyorum. Yemekler genelde babamın nasihatleriyle geçer. Arkadaş işini fazla abarttığımı, ayrıca fazla para harcadığımı söylüyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, arkadaş ortamı benim için evdeki disiplinden bir kaçış oluyor.

Ailemin ve çevremin benden beklentilerinin çok yüksek olduğunu biliyorum. Bu durum beni germiyor değil. Bazen ailemin ümitlerini boşa çıkarma ihtimali aklıma geldikçe beni hafakanlar basıyor. Çoğu arkadaşımın ailesi çok rahat, ne sürekli öğüt veriyorlar ne baskı yapıyorlar. Ben de arkadaşlarımınki gibi tatmin edici, keyif verici, rahat ve zengin bir hayatım olsun istiyorum. Bu suç mu?"

Samimi düşüncelerini isim vermemek kaydıyla paylaşmama izin veren bu gencimizin kim olduğu önemli değil. Önemli olan şu ki, bir kısım gençlik var ki bunlar, hayatı vur patlasın çal oynasın götürüyorlar. Hani, dünya yansa hasırı yanmaz cinsinden. Ele avuca sığmayan bu gençler besinlerini tamamen popüler kültürden alıyorlar. Tüketim bağımlısı, marka çılgını, bir ideal ve hedef yoksunu ve zihnen kısır olan bu gençler, memleket ve dünya meselelerine hiç mi hiç ilgi duymuyorlar. Din ve inanç konuları ile de aralarında ciddi mesafe var.

Burada anlatılan gençlerimizin inanç sorunlarına dair bir fikriniz var mı? Hangisinden başlamak istersiniz? Siz düşünedurun…

Gelin bir başka gerçek gençlik hikâyesi için Danimarka'ya uzanalım…

Danimarka'da yaşayan, gittiği bir Arap camisinde zihnine kazınan birkaç cihat ayetiyle üç ay gibi kısa bir sürede radikalleşen, etrafındakileri hatta anne babasını bile mümin-kâfir ayrımına tabi tutan bir genç kızımızı da tanıdım. Çaresiz babayla birlikte bir gün müşavirlik ofisinde kabul ettim kendilerini. Önce baba konuştu: "Hocam evimizde huzur kalmadı. Bizi perişan ediyor! Kardeşlerine de rahat vermiyor." Anlattı hikâyeyi. Gözleri hariç baştan aşağı tamamen kapalı olan yirmili yaşlardaki genç kızımıza döndüm. Annesinin yaptığı yemeklerin helal olmadığını söylüyordu. Niçin dedim, annesi şeriatın emrettiği şekilde tesettüre tam riayet etmediği gibi başını da yarım örtüyormuş, namazlarını da düzenli ve tadili erkâna uygun olarak kılmıyormuş. Laptopuna kaydettiği cihat ayetlerinden dördünü önüme açtı ve babasına sert, azarlar bir ses tonuyla, "Hoca bu dört ayeti Kur'an'dan başka ayetlerle çürütsün, bir daha gitmeyeceğim o camiye!" dedi. Sesinin tonundan taşan 'ihtiraslı nefret', Eric Hoffer'a göre, bu kızımızın boş ve amaçsız hayatına anlam kazandırma işlevi görüyordu. Hoffer, hayatlarındaki amaçsızlık sebebiyle sık sık huzursuzluk hisseden böyle kişilerin kendilerini kutsal bir amaca adadıklarını, ama bununla yetinmeyip aşırı bir akımı veya örgütü desteklemek suretiyle kendilerine yeni bir tatmin de bulduklarını söyler.[1]

Kızımız, Hoffer'ın meşhur tabiriyle, bir 'kesin inançlı' idi. Tavırlarından ve bakışlarından, benliğinin derinlerindeki kafa tutma gücünün ve içten içe kemiren huzursuzluğunun âdeta bir fırtına bulutu gibi üstüne çöktüğünü, her an patlamaya hazır olgun bir çıban misali olduğunu hissedebiliyordum. Ailesine ve içinde büyüdüğü çevreye yabancılaşması arttıkça, gözünde dünya bir hiç mesabesine dönüşmüştü. Onu tatmin etmek zor olduğu gibi, inandığı yoldan çevirebilecek bir güç de yoktu. Sanki omuzlarında tonlarca yük vardı, gencecik yaşında hayattan bezmiş gibiydi. Her hâl ve hareketiyle bu hayatın solumaya değmez olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Üzerinde bir bomba

1 Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar,* İstanbul, 2007, s. 112.

olsa o an patlatabilecek gözü karalıkta olan bir 'ölümcül kimlik' (Amin Malouf'un tabiri) oturuyordu karşımda. Ürpermedim desem, yalan olur.

'Büyüsü bozulan' ve dolayısıyla hiçbir kıymeti harbiyesi kalmayan bir dünyanın karanlık labirentlerinde dolaşmaktan mecali kesilmiş, kavrayamadığı gerçeklikler karşısında önüne çıkan ilk 'steril bir vakumun içine çekilerek' (Zygmunt Bauman) ayakta kalmayı uman zavallı bir biçare!..

Cehalet, gözü karalık ve ukalalık yan yana geldiğinde önüne durmanın akıntıya kürek çekmek olduğunu bir kez daha anlamıştım. Ne dediysem, ikna edemedim. "Baba ben demedim mi sana çürütemez diye!" Çaresiz babaya, "Kızını al ve bir an önce dön Türkiye'ye. Yoksa onu burada kaybedeceksin." diyebildim. Döndüler mi bilmiyorum.

Aynı şekilde soruyorum: radikal sözde dinî örgütlerin ağına düşen bu kızımızın ve onun gibi olan gençlerimizin inanç sorunlarına dair bir fikriniz var mı?

Popüler kültürün Amerikanvari melez iklimi hayatımızın her karesini kuşatmış vaziyette. Kıskacına aldığı hayatlara aşırı tüketimi, israfı, tasasız ve gamsız bir hayat tarzını dayatıyor.

Vur patlasın, çal oynasın! Topluma daha fazla özgürlük, ama her ne hikmetse sadece tüketme özgürlüğü pompalayan yeni kapitalizm kültürü hayatları kuşatıyor ve esir alıyor. Her türlü ve her yönden…

Birbirine zıt gibi görünse de bu iki aşırı örnek de açıkça gösteriyor ki, gençlik ile ilgili sorun, salt bir inanç sorunu değildir. Meseleye sadece bu açıdan bakmak yanıltıcı olacaktır. Başka bir ifadeyle, dine hayli mesafeli olanla, dine yanlış yerden hoyratça tutunan, gerçekte, iki farklı zemindeymiş gibi görünseler de 'ifrat ve tefrit' dediğimiz aşırılıkta buluşmuşlardır. Futbol tabiriyle ikisi de ofsayt pozisyonundadır. Dini hafife alan ya da yok sayanlar, Allah'ı hayatından çıkaranlar ile dini ideoloji,

istismar, baskı ve tahakkümün sosyokültürel ve psikolojik aracı hâline getirenler esasen aynı kamptadır.

Her ikisinin de kadim kökleri inkârda ortaktır!

Birbirlerini itekleseler ve yok saysalar bile, fikir fukaralığında, zihnî kısırlıkta, sabit fikirlilikte, kafa karışıklığında, tarihi yok saymada, bayat klişelerle hayatı götürmede, ahlaki çöküntüde, kimlik kaybında ve patolojik hâller sergilemede iki grup birbiriyle birebir örtüşür.

Dahası, ikisi de insanları, olayları ve nesneleri gönül ve kalp gözüyle görme melekesini yitirmiştir. Şefkat ve merhamet yoksunudurlar. Her ikisi de zihnî çelişkilerin kucağında gelgitler yaşamaktadır ve yine her ikisi de, İranlı düşünür Daryush Shyegan'ın ifadesiyle, birer 'yaralı bilinç'tir.

Gerçekte sorun salt bir din sorunu değildir, zira dinî eğitimi katıksız alanla, dinle bağı pamuk ipliğinden ibaret olan nihayette buluşuyorsa, sorun aynı zamanda bir eğitim, bir kültür, bir ahlak sorunudur; sorun aynı zamanda bir aile, bir yetişme ve topyekûn bir toplum sorunudur! Bir memleket sorunudur!

Sorunun çok yönlü bileşenleri var... Sorun, dinin anlatılması ve anlaşılması, yaşanması ve yaşatılması sorunudur...

Bütün gençliğimizi yukarıdaki kategorilere dâhil ettiğimiz asla düşünülmesin. Bunu özellikle vurgulamak isterim. Kastımız 'bir kısım' gençlerimizdir. Sözlerimiz ve demek istediklerimiz bir yanlış anlamaya mahal vermeyecek kadar açıktır sanırım.

Para, güç ve teknolojinin moda, cinsellik, futbol, neskafe, pub ve restoranla harmanlandığı kapitalist modernitenin kent kültürü gençlerimizin bir kısmını kendine derin bir tutkuyla bağlamaktadır. Aynı şekilde, fanatik ideolojilerin cehalet, istismar, acımasızlık, bağnazlık, gaddarlık ve radikallikle buluştuğu 'sözde' dinî bir şiddet kültürü de bir kısım gençleri kendine derin bir tutkuyla bağlamaktadır.

Her iki grup da moderniteden bağımsız değildir. Modernite kendi kent kültürünü ürettiği gibi kendi şiddet kültürünü de üretmiştir. Çıkarcı, bencil, hazcı, gamsız, aylak, hafifmeşrep bir gençlik ile acımasız, fanatik, şiddet bağımlısı bir gençliğin nasıl ve hangi şartlarda türediği konusu oldukça karmaşık ve derin bir konudur.

Bir kısım gençlik var ki, bilgiç tavırlı lakin okumadığı için cahil; emeğin ve alın terinin safiyetinden ve kutsallığından bihaber vaziyette zenginlik hayali kuruyor ve bu uğurda her şeyi mübah görüyor.

Bir kısım gençlik var ki, pervasızca geçmişine, tarihine, kültürüne ve dinine de sövebiliyor. Yine bir kısım gençlik var ki, cinsel serbestliği özgürlük sayıyor, eşitlik ve özgürlüğü ağzına sakız ediyor ama işine gelmediğinde hak-hukuk tanımayabiliyor.

Özetle, mutluluğu anın zevklerinde arayan, zevkten zevke koşup deli gibi eğlenen, hayatın gerçekliklerini zevk ve eğlencenin sahte ve geçici tatminleri ile takas eden, 'akıl çelen', 'haz veren' uyarıcılara bağımlı, ayakları yere basmayan uçarı bir kısım gençlik var karşımızda…

Amerikan filmlerinin ve dizilerinin sabırla ve ısrarla idealize ve propaganda ettiği gençlik tipolojisini aşılama faaliyeti nihayetinde bizde de tutmuştur. İlerici, çağdaş ve modern sıfatlarıyla daha da albenili kılınan bu tipolojinin sözde inanç boyutu da ihmal edilmiş değildir. Burada görevin bir kısmını da kitapları çok satanlar listesinde haftalarca gezinen, pek çok dile anında çevrilen ve yeni ateizmin temsilcisi konumunda olan yazarlar (Richard Dawkins, Sam Harris, Christopher Hitchens, Daniel Dennett gibi) ile Hintli Gurular (Sri Prem Baba, Priya Kumar, Asaram, Osho gibi) üstlenmişlerdir.

Kitapları büyük yayınevlerinin kitap raflarını boy boy işgal eden, gerçek adı Chandra Mohan Jain (ö. 1990) olan

Hindistanlı mistik ve spiritüel Osho'nun "İnsan Olma Yolculuğu" (İst. 2013) adlı eserinden nakledeceğim birkaç satır, ne demek istediğim hakkında size yeterli ipucu sunacaktır.

"Tanrı olmaması iyi bir şey, çünkü sen kendi bahçıvanın olabilirsin… Tanrı'yı elinden alıyorum… Tanrı olmazsa olmaz bir şey değildir. (s. 7, 62); Tanrı olmaya çalış, insan olmaya giden tek yol budur… Tanrısallık hedeftir… Belki Tanrı yoktur. Ben bunu umursamıyorum. (s. 10 vd.); Bir yanda ölüm vardır, diğer yandaysa yeniden doğuş. (s. 49); Meditasyon seni efendi, zihniyse köle yapar. (s. 50); Çocuğa herhangi bir din aşılamaya çalışan bir kişi merhametli değil, acımasızdır: Yeni taze bir ruhu kirletmeye çalışır… Kimsenin böyle bir tekeli yok. (s. 61); Toplumlar cinsel provaya izin vermezler. Cinsel prova içeren o yedi yıl kesinlikle gereklidir. Kızlar ve erkekler okullarda, otellerde, havuzlarda ve yataklarda bir arada olmalıdırlar. Gelmekte olan hayatın provasını yapmaları gerekir; o hayata hazırlanmaları gerekir. (s. 69 vd.); Din bir tür uyuşturucudur. Çaresizliğini, mutsuzluğunu unutmana yardımcı olur. Dilediğin her şeye dair halüsinasyon görmene yardımcı olur. Ve mantık şudur: Tanrı yoksa sorun yok. Deist olursak en azından Tanrı varsa, 'Bizi bağışla, gençtik, tecrübesizdik. Hiçbir şey bilmeden sana inanmamaya başladık.' diyebiliriz. (s. 82)"

Osho'nun eserlerinin neredeyse tamamı dilimize çevrilmiş olup hepsi de ancak bir kısmını nakledebildiğim bu nevi fikirleri ve çok daha fazlasını içeriyor. Deizm, meditasyon, reenkarnasyon, insanın tanrılık iddiası, dini aşağılama vb. gibi inançla doğrudan bağlantılı pek çok hususu içeriyor.

Eğer gençliğin bir anlam arayışı varsa, ki var ve bu kaçınılmaz, bu minvalde ona giden mesajların önemli bir kısmı ateşli ateistlerden, bir kısmı da sözde mütevazı görünümlü Hint gurularından geliyor. İngiliz Profesör Terry Eagleton da, hayatın anlamı sorusunun şimdilerde guruların, ruhani masörlerin,

teknolojistlerin ve üfürükçülerin eline kaldığını söylüyor.[2] Ona göre, eğer gündelik hayat anlam bakımından eksik idiyse, ıvır zıvır şeylerle yapay olarak tamamlanmalıydı. (s. 38). Nitekim öyle de oluyor…

Kapitalizmin popüler kültürü bu fırsatçılara fevkalade elverişli bir iklim sunuyor.

"Eğer yüzbinlerce insan", diyor Avusturyalı psikiyatr Victor E. Frankl, "yaşamın anlamına dair çok az şey vadeden bir kitaba yöneliyorsa, bu, insanların iliklerinde hissettikleri kavurucu bir sorun demektir." Frankl, bu kavurucu soruna parmak basan kitabının haftalarca en çok satan kitap olmasını bir başarı değil, içinde bulunduğu çağın "acınası bir dışa vurumu" olarak görür. Kitabının belki de yegâne vurgusu, hayatın, her durumda, en acınası durumlarda bile potansiyel bir anlam taşıyor olmasıdır.[3]

Hayatın en acınası anlarında bile bir anlama sahip oluşu, insanın çağlar boyu anlam arayışından niçin vazgeçmediğini anlatan önemli bir ipucu olsa gerek. Anlamı olan şey değerli ise hayat değerlidir. Hayat anlamı olan bir şeyse mutlak surette değerlidir. Veya her anlam ifade eden şey aynı zamanda bir değer ifade eder.

Hayata anlam katan şeyler de değerlidir: mesela, anlam arayışı!

Buradan yola çıkarak, anlam arayışının, insanın bitip tükenmek bilmeyen hayat mücadelesinin mihverini teşkil ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu arayışın en yoğun olduğu dönem, hiç kuşkusuz, gençlik dönemi…

Bir kısım gençlik için din, modern dünyanın modern bireyi için anlamsız, kuru, modası geçmiş, akla ve bilime aykırı bir

---

2 Terry Eagleton, *Hayatın Anlamı*, İstanbul, 2017, s. 36.

3 Victor E. Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı,* İstanbul, 2018, 13 vd.

dizi safsata ve hurafeden ibaret. Yukarıdan beri bunu söylüyoruz.

Bir kısım gençlik için ise din, bir aidiyet, bir kimlik, vazgeçilmez bir hayat tarzı…

Bir kısım gençlik için din, tıpkı müzik, tıpkı spor veya tıpkı herhangi bir boş zaman hobisi mesabesinde: canınız ne zaman isterse ilgi duyabileceğiniz bir şey. İyi, faydalı ve çok yönlü olabilir, fakat hayatın zorunlu bir parçası değil.

İnatçı bir özgürlük tutkusunun, sınırsız bir tüketim çılgınlığının tıpkı bir veba virüsü gibi her yeri kasıp kavurduğu bir iklimde umutsuz arzularının, dürtülerinin ve fantezilerinin peşinden koşan kafası karışık epeyce genç var…

Gençliğe din adına verdiğimiz pek çok kavram var: Allah, peygamber, melek, ibadet, namaz, oruç, zekât, hac vb. Ama bunun yanında din adına veremediğimiz de pek çok şey var: ruh, heyecan, arzu, aşk, samimiyet, ihlas vb.

Dini sırf dini öğretmek adına bellettiğimiz kavramların ardına hapsederek, ondan ruhu, heyecanı, arzuyu, aşkı, samimiyeti, ihlası ve de imanı soymak… Dini çocuklarımıza salt, soyut bir kavramlar bütününden ibaretmiş gibi sunmak!

Yapılan hatalar, yanlış din sunumları bilhassa genç dimağlarda derin hasarlara yol açabiliyor, bunu bilmemiz gerekir…

Alan Watts der ki, "Sonsuz hayat ve Tanrı ile ilgili gerçek, saf, aşikâr, yalın ve herkesin görebileceği netliktedir. Fakat net bir şekilde görebilmek için nasıl gözlerin düzeltilmesi gerekiyorsa, anlamak için de zihnin düzeltilmesi gerekir."[4]

Bir kısım gençlerimiz, kendilerine cenneti bu dünyada vadedenlerin çekim alanına girmişken, azınlık da olsa bir kısım gençlerimiz de cennetin anahtarını Allah yolunda cihat etme ve şehit olma şartına bağlayan sözde dinî aşırı oluşumların çekim

4 Alan Watts, *Güvencesizlikteki Bilgelik*, İstanbul, 2018, s. 32-33.

alanındadır. Burada genel bir 'inanç sorunları' adı altında sadra şifa bir şeyler söylemek mümkün değildir.

Nihayette, gençlerimize dini anlatmanın üslup ve yollarını anlatmak için çabalarımız hep sürecek ve sürmelidir. Evet, gençlerin inanç sorunu var ve bu, inanç esaslarını temellendirme sorunundan ziyade inanma yani iman sorunudur. Sorun, onların inanç problemlerini tek tek tespit ederek sıralamanın çok ötesindedir…

Küçüklere şefkat göster. Ta ki büyüdükleri zaman onlardan şefkat görmeye hakkın olsun.
Büyüklere hürmet et. Ta ki büyüdüğün zaman sen de küçüklerden hürmet göresin.
Ana baba ahı alma. Ana baba ahının zehrini içen kurtulamaz.
Kadınlara hürmet et. Düşün ki kadınlık, insanlığın anasıdır.
Yaşlıların tecrübesinden faydalan ve tecrübe edilmişi yeniden tecrübeye kalkışma. Ta ki pişman olmayasın. Sonunda pişman olacağın bir işi başında düşün.
Arkadaş olacağın kimsede arayacağın şart çalışkanlık, dürüstlük ve iyilikseverlik olsun. Bu meziyetlerle bezenmiş olan bir insan, diğer bütün iyi vasıfları da haiz demektir. Bunu unutma ve bu şartı bulamadığın kimse ile sakın arkadaş olma.

(Ali Fuat Başgil)

AYNAYA İYİ BAK: ARKADAŞ ARKADAŞIN AYNASIDIR

Dr. Öğretim Üyesi Ümit HOROZCU
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Arkadaşlar arası etkileşim ve arkadaş seçimi sadece psikolojik ve sosyal açıdan değil aynı zamanda dinî sorumluluklar bakımından da zannedildiğinden daha önemli bir konudur. Arkadaşların birbirlerine olan etkisi kimi durumlarda ailelerin ve yasaların etkilerinden çok daha kuvvetli olabilmektedir. Bu kuvvetli etki, olumlu ve olumsuz hem psikososyal hem de dinî sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Haddizatında psikososyal etkiler ile dinî etkileri birbirinden ayıramayız. Çünkü insanlara bireysel veya toplumsal zarar veren davranışlar umumiyetle dinen de yasaklanmış davranışlardır. Aynı şekilde bireye ve topluma fayda sağlayan davranışlar da dinen emredilmekte veya tasvip edilmektedir. Dolayısıyla istendik ve istenmedik tüm söz, fiil ve hâller kişinin her iki dünyasına da etki etmektedir. Bu bölümde arkadaş etkisinin psikolojik arka planına ışık tutmaya, bunu yaparken de işin dinî boyutunu gözler önüne sermeye gayret edeceğiz. Öncelikle kişiler arası etkileşimin kısa bir bilimsel analizini sunmak istiyoruz. Bu aslında dinle de doğrudan ilişkili olan sosyal ilişkilere bilimsel bakışta meydana gelen değişimin tarihçesini içeren bir analiz olacak. Okuyucuya sıkıcı gelmemesini umduğumuz tespitleri sunmanın, arkadaşın dinimize ve dünyamıza yönelik yararlı ve zararlı etkisini anlamanın çarpıcı bir yolu olduğunu düşünüyoruz. Kaldı ki bilim çağı dediğimiz günümüzde insanlara dinî

nasihatte bulunurken dahi bilim dilini kullanmanın gerekliliğini inkâr edemeyiz.

Tıpçılar uzun yıllar insanın tüm duygu, düşünce ve davranışlarının onun biyolojik özellikleriyle açıklanabileceğini savundular. Bilhassa tıbbın güçlü atılımlar yaptığı 19. yüzyıl boyunca insanı neredeyse diğer hayvanlarla bir tutarak tamamen kemik, kas, sinir sistemi ve salgı bezleriyle açıklamak gerektiğini savundular. Bu konuda hiç de tavizkâr değillerdi. Söz gelimi eğer bir insan korkak ise bu, bir üst nesilden aldığı genlerin yapısından kaynaklanıyordu. Genleri, onun sinir sistemini ve salgı bezlerini böyle şekillendirmişti. Dolayısıyla, onlara göre, korku, kaygı, üzüntü ve öfke vb. duyguların nedeni tamamen fizyolojik süreçlerdi. Onlara göre dinî yaşantılar, mistik deneyimler ve benzerleri de sadece insan vücudundaki sinirler ve kimyasal değerlerle ilişkiliydi. 20. yüzyıla gelindiğinde bu yaklaşıma karşı çıkan iki hâkim psikolojik paradigma devreye girdi. Bunlardan birincisi davranışçı yaklaşım dediğimiz akımdı. Bu akım, insanların sahip oldukları duygu ve düşüncelerin nedeninin onların sahip olduğu biyokimyasal süreçler olmayıp, bu duygu ve düşüncelerin bir şekilde ödüllendirilmiş olmasından kaynaklandığını savunuyordu. Örneğin bu akıma göre bir hanımefendi eleştiriye maruz kaldığında her defasında ağlayarak tepki veriyorsa bunun nedeni sinirlerinin gevşek olması değil, ağlamasının ödüllendirilmiş olmasıdır. Olumlu bir örnek üzerinden ifade edecek olursak, kendisine karşı yapılan hataları hoşgörüyle karşılayan bir insanın bu davranışının gerisinde mutluluk hormonları veya gergin olmayan sinir sistemi değil, hoşgörülü davranışının bir ödülünün olmasıdır. Bu, bazen dışarıdan görülen açık bir ödül bazen de kişinin kendisinin bile fark edemeyeceği gizli ama güçlü bir ödüldür. Ödüller de deneme ve yanılmayla ortaya çıkar. Ağlama örneğinde kişi ağlamayı dener, eğer ağlama işe yararsa benzer durumlarda önce ağlamaya başvurur. Ödül sıklaştıkça davranış da sıklaşır. Yani sıkça ödüllendirilen ağlama davranışı kalıcı ve otomatik tepki

hâline gelir. Sözü arkadaş etkisine getirecek olursak, bu yaklaşıma göre bir toplumda arkadaş ebeveynden daha etkiliyse bu, arkadaşlığın ödüllerinin ebeveynle ilişkilerin ödülünden daha kuvvetli oluşuyla açıklanmalıdır.

Bu yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise davranışçıların ödül açıklamaları biraz fazla mekanik bulunmaya başlandı. Kişinin, bedeni öyle emrettiği için veya ödüllendirildiği için agresif olmadığını, agresif olmak gerektiğini düşündüğü için agresif olduğunu iddia eden bilişsel yaklaşım veya bilişselcilik dediğimiz psikoloji akımı ortaya çıktı. Bilim sahasında etkili olan bu akımın tesiriyle bazı tıpçılar birçok insani duygu, düşünce ve davranışın fizyolojik süreçlerden önce düşünsel süreçlerden etkilendiğini kabul etmeye başladı. Elbette içlerinde direnenler daima oldu ama artık hatırı sayılır oranda bilim insanı, düşüncelerimizin sadece duygularımız ve davranışlarımız üzerinde değil fiziksel özelliklerimiz üzerinde de etkili olduğunu savunur hâle geldi. Öyle ki bir insan, söz gelimi, aşırı sinirli olduğunu söylüyorsa bunun nedeni sinirlenmesine konu olan hususlar hakkında sahip olduğu düşüncelerdir. Mesela eşine karşı sert ve tahammülsüz kişi, sinirsel yapısındaki gerginlikten dolayı değil, eşinin azarlanabilir, hakaret edilebilir biri olduğunu düşündüğü için bu tarz duygusal tepkiler vermektedir.

Günümüzde tüm bu anlayışların her birinin doğru ama abartılı ve eksik yanlarının olduğunu biliyoruz. Düşüncelerimizin ve duygularımızın bedenimiz üzerinde, bedenimizin de duygu ve düşüncülerimiz üzerinde etkili olduğundan; ödüllendirilen davranışların kalıcılık kazandığından, düşüncelerimizin otomatik gibi görünen pek çok davranışımızın gerçek nedeni olduğundan şüphe etmiyoruz. Bununla birlikte konuya giriş yapmamızı kolaylaştıracak son bir psikolojik gerçekliği daha ortaya koymak istiyoruz. Bunu da açıklayınca mevzumuz olan arkadaşlık ve din meselesine ilişkin söyleyeceklerimiz yerli yerine oturacaktır.

Sözünü ettiğimiz son psikolojik gerçeklik davranışçı ve bilişselci yaklaşıma bir sentez de getiren sosyal öğrenmeci yaklaşımdır. Bu yaklaşım, insanların başka insanlardan öğrendiklerini ileri sürer. Bu öğrenme başkalarının davranışlarının ödüllendirilmesi yahut cezalandırılmasına şahit olunduğunda ortaya çıkar. Çocuklar üzerinde yapılan deneysel araştırmalar, şiddet içerikli film izletilen çocukların, filmde şiddet uygulayanın bir şekilde istediğine kavuşması yahut filmin içeriğinin şiddeti olumlu takdim etmesi hâlinde film sonrasında şiddet davranışlarında artış meydana geldiğini göstermiştir. Yani izledikleri filmde şiddet davranışının bir şekilde ödüllendirilmesi çocuklardaki şiddet davranışını artırıyor. Bunun arkadaşlık konusunda bize verdiği önemli mesajlar bulunmaktadır. Arkadaşlık ettiğimiz insanları daima gözlemler, yaşamlarına yakından şahit oluruz. Onların davranışlarından ödüllendirilenleri yapmamız, cezalandırılanlardan kaçınmamız oldukça tabiidir. Arkadaşlarımızın ödülle karşılık bulan, dinen güzel kabul edilen davranışlarını yapmaya başlarız. Örneğin sadaka veren cömert arkadaşımızın toplumdan gördüğü saygı ve itibar bizi de cömert ve diğerkâm olmaya sevk eder. Öte yandan dinî davranışların olumsuz karşılık bulması bizlerin bu davranışlardan uzaklaşmasını beraberinde getirir. Mesela borç veren birinin borçlu tarafından aldatıldığını görmek bizi bu fedakârca davranıştan uzaklaştırabilir. Burada idealist bir yaklaşımla doğrusu ne ise onu yapmak gerektiği, güzel davranış ödüllendirilse de ödüllendirilmese de bizim yapmamız gerektiği ileri sürülebilir. Bilhassa anne-babalar ergen çocuklarını eleştirirken bu tarz cümleleri sıkça kurarlar. Ne var ki insan, zannedildiği kadar bilerek ve düşünerek davranan bir varlık değildir. Aksine birçok davranışını karar vermeden, farkında bile olmadan, otomatik olarak yapar. Yani her ne kadar istendik ve istenmedik davranışların listesini kolayca sayabilsek de onların yapılması ve yapılmamasıyla ilgili gizli direktiflerimizin etkisinden kurtulamayız. Meseleyi tersinden düşündüğümüzde tablo daha

da ciddiyet kazanmaktadır. Dine uygun olmayan davranışların ödülle karşılık bulduğunu gözlemlediğimizde o kötülük önce bizim için normalleşir, ardından tekrarlandıkça da bizim davranışımız hâline gelebilir. Örneğin ağzına kötü söz almazken arkadaşları arasında önce küfretmeye başlayıp sonra bunu alışkanlık hâline getiren kimselere şahit olmayanımız yok gibidir.

Sosyal öğrenme kuramının belki de en çarpıcı vurgusu sosyal öğrenmenin bilinç dışı gelişen kısmınadır. Mesela yukarıda şiddet filmi izletilen çocuklarla ilgili verdiğimiz araştırmanın bir diğer bulgusu da şiddetin ödüllendirilmediği durumlarda da çocukların şiddet davranışlarında artış olması idi. Yani izledikleri film hiçbir şekilde şiddeti iyi göstermese bile sadece izlediği için çocukların şiddet davranışında artış meydana geliyordu. Buna "sirayet" de diyebiliriz ki bu da arkadaşların davranışlarının doğrudan modellenmesi anlamına gelmektedir. Kişi farkında olmadan zamanla arkadaşı gibi davranmaya başlamaktadır. Esasen çocuklar, rol model olarak gördükleri anne-babalarının davranışlarını bu şekilde sosyal öğrenme yoluyla kazanırlar. Ebeveynin davranışları çocuk için sorgulanmadan kabul edilen mutlak doğrulardır. Ancak bazen de anne-babamızın tasvip etmediğimiz davranışlarını bile aynen yaptığımızı fark ederiz. İşte bu, bilinç dışı sosyal öğrenmenin, yani sirayetin açık göstergesidir. Çocukken anne-babadan sirayet eden davranışların hâkimiyeti söz konusuyken, ergenlik çağından itibaren en güçlü sosyal faktör olan arkadaş çevresi, hâkimiyeti ele alır. Bilhassa çocuklarıyla iletişimi sorunlu ailelerin ergen çocuklarının dünyasında arkadaşlar ebeveynin önüne geçer. Ergen, kısa sürede tıpkı arkadaşının davrandığı gibi davranmaya başlar. Üstelik benzeşme, arkadaşın davranışının doğru bir ödülü olmadığı hatta cezası olduğu hâlde de devam eder. Sigara, alkol ve madde bağımlılıkları, gece hayatları herkesin gözünde açıkça kötü olduğu hâlde bunlara neredeyse tamamen arkadaş etkisiyle alışılır.

Arkadaşların birbiri üzerindeki bu güçlü etkisini hangi psikolojik mekanizmaya dayandırabiliriz? Sosyal psikoloji alanında yapılan araştırmalar aslında bu soruya çok yalın cevaplar veriyor. Birincisi Allah'ın biz insanları sosyal varlıklar olarak yaratmış olmasıdır. Evet, bizler sosyal varlıklarız ve her zaman hayatımızın tam merkezinde başkaları var. Öyle ki diğerleriyle iletişim ve etkileşime girmediğimizde ruhsal ve bedensel açıdan zarar görüyoruz. Diğerleriyle uyumlu olamadığımızda kısa sürede ruh sağlığımızı, ardından beden sağlığımızı kaybediyoruz. Psikologlar bunu üçlü formülasyonla ifade ediyorlar: Toplum ile uyum, aile ile uyum ve kendiyle uyum. Kaybolan uyum, ruhsal gerilemenin ya habercisi yahut sonucu olarak kabul edilmektedir. Cevapların ikincisi insanın uyumlu olmayı sevmesidir. Genellikle farkında olmadan başkası ne yapıyorsa onu yapmak eğiliminde oluruz. Yapılan bir sosyal deneyde sokak ortasında yerde yatmakta olan birinin yanından diğer insanların geçip gittiğini gören insanların tıpkı öncekiler gibi geçtiği, fakat birilerinin konuyla ilgilendiğini görenlerin derhal ilgilenme eğilimi sergiledikleri tespit edilmiştir. Bir başka deneyde şiddetli bir gürültünün ardından yardım çığlıkları duyan deneklerin etraftakilerin yardıma gitmesi hâlinde yardıma koştukları fakat etrafındaki insanların umursamaması hâlinde yerlerinden kalkmadıkları belirlenmiştir. Önlenemeyen çarpık göç hareketleri, ekonomik krizler, moda, düşünmeden satın aldığımız ürünler vs. aslında uyma davranışından ibarettir. Bunlar ve günlük yaşamda karşımıza çıkan sayısız örnek aslında insanlar olarak çok da rasyonel olmadığımızı aksine modeli izlediğimizi açıkça göstermektedir. İzlediğimiz model çok sık vakit geçirdiğimiz arkadaşımız ise elbette iyi kötü ne varsa modellemek eğiliminde oluyoruz. Üçüncü cevap ise insanların kendisine benzeyen insanları daha çok sevdikleri ve insanları sevdikçe onlara daha fazla benzeme eğiliminde oldukları şeklindeki sosyal, psikolojik tespittir. Şüphesiz insanları rasyonel değerlendirmelerden bağımsız olarak bize benzerlikleri ölçüsünde

seviyoruz. Arkadaşlar birbirlerini sevdikçe aralarındaki benzerlikleri arttırmak istiyorlar. Özellikle kimlik tesisinin başat olduğu ergenlikte bu benzeşme had safhaya ulaşıyor. Yan yana yürüyen iki ergenin giyimleri, saç stilleri, kullandıkları kelimeler ve jargondan tutun yaşam görüşü ve zevklerinin bile birbirine benzediğini görüyoruz. Onların birbirine benzedikleri için bir arada olduklarını düşünebiliriz. Ancak bu izah gerçeği tam olarak açıklamıyor. Zira arkadaşların benzerlikleri arttırmak adına olmayan alışkanlıkları hızla kazandıkları inkâr edilemez bir hakikattir.

İnsanlar arası etkileşim yasaları bize etkinin yukarıdan aşağı doğru olduğunu göstermektedir. Yani güçlü olan zayıf olanı etkiler. Bu, zayıfın güçlüyü hiç etkilemediği anlamına gelmez elbette, ancak arkadaşlar arası etkileşimde daha zeki, daha bilgili, daha yakışıklı, daha zengin, daha karizmatik, daha kuvvetli, daha iyi konuşan daha etkilidir. Bu etkinin nedeni sadece üstün olan ve onun gücü değil, düşük olanın kendini tamamlama, üstünle özdeşleşme isteği ve kendisini üstünün özelliklerinin istilasına açmasıdır. Bununla birlikte pek çok arkadaşlık ilişkisinde arkadaşlardan birinin üstün olduğu bir yön diğerinde düşük, birinin düşük olduğu yön diğerinde üstün olabilir. Bu durumda iki arkadaş birbirlerini farklı açılardan etkiler.

Duruma dinî açıdan yaklaşırken bu gerçekliklerin her birini zihinde bulundurmak gerekir. Arkadaşımız dindar ise şüphesiz onun dindarlığından etkileniriz. Arkadaşımız dindarlıktan uzaksa şüphesiz ondan da etkileniriz. Güçlü bir karaktere sahip isek dindar olmayan arkadaşlarımızın bizden etkilenmesi olasıdır. Zaten dinimizin emri olan iyiliği emretme, kötülükten alıkoyma insanlara temas etmeden, onlarla arkadaşlık etmeden mümkün olmaz. Fakat kişinin bu noktada iki şeye dikkat etmesi gerekir. Birincisi, gerçekten arkadaşlık ilişkisinde güçlü tarafın kendisi olduğundan emin olmalı ve misyonunu daima zihninde tutmalıdır. İkincisi din dışı yaşantısı olan arkadaşların

arasında tek başına olmak, farkında olmadan asimile olarak onlara uyma riskini kuvvetli şekilde taşımaktadır. Karakter itibarıyla güçlü olmayan kimselerin ise arkadaşlarını daima en az kendi kadar ahlaklı, mümkünse kendinden daha ahlaklı ve dindar insanlardan seçmesi kritik öneme sahiptir. Günümüzde giderek yaygınlaştığına şahit olduğumuz deizm ve ateizm probleminin arka planında yer alan en güçlü faktörlerden birinin arkadaş çevresi olduğunu unutmamak gerekir.

Konuyu Peygamber Efendimizin (s.a.s.) bazı söz ve uyarılarına getirerek yavaş yavaş sonlandıralım. Resûlullah (s.a.s.) *"İyi arkadaşla kötü arkadaş misk taşıyan kimse ile körük üfüren kimse gibidir. Misk taşıyan ya sana onu ikram eder yahut sen ondan (miski) satın alırsın ya da ondan güzel bir koku duyarsın. Körük üfüren kimse ise ya elbiseni yakar ya da ondan kötü bir koku duyarsın!"*[1] buyururken tam da sosyal öğrenme kuramcılarının bilimsel araştırmalarla yaptıkları buluşlara yüzlerce yıl öncesinden işaret etmektedir. Üstelik hadis-i şerifte herhangi bir üstünlük kaydı konmaması, arkadaş seçimine dikkat edilmesi hususunda güçlü bir tembih mesabesindedir. Kâinatın Efendisi'nin *"Kişi dostunun dini üzeredir. Bu yüzden her biriniz, kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin."*[2] sözü, arkadaşların birbirini dinî açıdan nasıl etkileyebildiğini ortaya koymaktadır. Yine çok bilinen bir hadis-i şerifte geçen 99 kişiyi öldüren adamın hikâyesinin önemli mesajlarından biri de arkadaş etkisine dairdir. 99 kişiyi öldürdükten sonra pişman olup tövbe etmek isteyen, fakat tövbesinin kabul edilmesinin mümkün olmayacağını söyleyen kişiyi de öldüren adama, salih bir zat affedilmesinin mümkün olduğunu ve mekân değiştirerek iyi insanların olduğu bir yere gitmesini söylemiş, bu tavsiyeye uyarak yola çıkan adam yolda vefat etmiş ve salihler zümresine dâhil edilmiştir.[3] Efendimiz bu hadisinde bize kötü alışkanlıkların nedenleri arasında arkadaş

1 Müslim, Birr, 146.

2 Ebû Dâvûd, Edeb, 16; Tirmizî, Zühd, 45.

3 Buhârî, Enbiyâ, 54.

çevresi ve kötü muhitin bulunduğunu bildirmekte, düzelmenin tek yolunun ise kötülerden uzaklaşıp iyilerin bulunduğu yere gitmek ve iyilerle arkadaşlık etmek olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, gerek Efendimizin hikmetli uyarı ve emirlerinden gerekse sosyal psikolojik araştırmalardan başlıca iki ders çıkarmak mümkündür. Birincisi insana kötülerden kötülük, iyilerden ise iyilik sirayet etmektedir. İyi insan ve iyi bir kul olmak için huyları güzel, ahlakı güzel insanların meclislerinde bulunmak elzemdir. Aynı şekilde arkadaşlarını kötülerden seçen kimsenin kendini tamamıyla koruyabilmesi neredeyse mümkün değildir. Zira böylesi yanlış tercihler *“Vay başıma! Keşke falancayı dost edinmeseydim.”*[4] ayetinde ifade edildiği gibi geri dönüşü olmayan noktalara varılmasına neden olabilir. Bu bakımdan Hz. Peygamber’in yazımızın başlığına da uygun düşen *“Mümin, mümin kardeşinin aynasıdır.”*[5] şeklindeki hadis-i şerifi mucibince arkadaş çevresini ve yaşam ortamını belirlemek konusunda son derece seçici olunmalıdır. İkincisi iyiliği emretme ve kötülükten alıkoyma yolunda bazen hiçbir şey söyleme kudret ve cesaretimiz olmadığında bile sadece iyi davranarak, güzel kul olarak da insanları etkilemek, yani güzelliği onlara sirayet ettirmek mümkündür. Arkadaş seçimi konusundaki tüm bu sözlerin aynıyla eş seçimi için de geçerli olduğunu belirtelim. Vesselam.

4 Furkân, 25/28.

5 Ebû Dâvûd, Edeb, 49.

Ana babalara ve eğitimcilerimize ne tavsiyelerde bulunabiliriz? Her şeyden evvel, gençlerde bulunan güçleri öldürmemelerini tavsiye edebiliriz... Onlara tevazudan çok şeref ve haysiyet, teslimiyetçilikten çok cesaret, merhametten çok adalet hakkında konuşsunlar. Kendi yolundan gidecek ve bunun için kimseden izin istemeyecek şeref sahibi bir nesil yetiştirsinler.

(Aliya İzzetbegoviç)

GENÇLERİ ANLAMAK AMA NASIL?

Dr. Elif ARSLAN
DİB Süreli Yayınlar Daire Başkanı

Gençlik hayatın belki de en özel dönemlerinden biridir. Bir taraftan en güzel yıllarıdır hayatın. O yüzden "hayatın baharı" denmiştir ona. Enerjiktir genç, gücü kuvveti yerindedir. Hani derler ya, taşı sıksa suyunu çıkarır! Bembeyaz bir sayfadır hayatı. Kirlenmemiştir. "Ah gençlik!" serzenişleri belli bir yaşı devirmiş olanlar tarafından boşu boşuna dile getirilmez, değil mi? Gençlikte neler yaşanırsa yaşansın, nasıl geçerse geçsin, o yıllara, orada yaşanan duygulara, saflığa, temizliğe, hayata bakış açısına bir özlemdir bu, serzenişler belki de. Hâl böyleyken bir taraftan da genç ve gençlik kelimeleri neredeyse "problem"le özdeşleşmiştir pek çok zihinde. "Gençlik ve sorunları", "eyvah çocuğum büyüdü", "ergenlik sorunları ve çözüm yolları" gibi konunun doğrudan "problem"li boyutlarını ele alan kitap ve sempozyum başlıkları veya "gençliği anlamak", "gençlerle iletişim" gibi daha ortada gibi duran yazı ve kitap başlıkları da aslında gençlik konusunun sadece romantik ve olumlu çağrışımlara kapı aralamadığını gösteriyor. Bunun sebebi belki de gençliğin bir geçiş aşaması olması.

İnsanın en saf hâli olan çocukluktan yeni çıkılmış, yetişkinlerin dünyasına adım atılmıştır gençlikle. Bu adım biraz ürkektir, tecrübesizcedir, acemicedir, kimi zamansa aceleci hatta ukalacadır. Yetişkinliğe adım atarken vücudunun organlarında büyümenin verdiği etkiyle bir orantısızlık oluşan genç, sık sık

sakarlıklar ve acemilikler yapar. Sanki o eller, kollar, bacaklar kendisine yeni verilmiştir de nasıl kullanacağını öğrenmeye çalışıyordur. Vücudu bir yetişkin vücudu hâlini alıp oturdukça bu sakarlıklar zamanla azalır ve kaybolur. Benzer şekilde, ruhunda da büyük değişimler ve çalkantılar yaşayan genç, bu değişimle bağlantılı olarak da birtakım acemilikler, tabiri caizse sakarlıklar yapabilecektir. Belki de kendisi için en zor olan da bunlar olacaktır. Çünkü vücudundaki değişim dışarıdan bakan her gözün rahatlıkla görebileceği bir seyirde ilerler ancak ruhundaki değişimi, çalkantıları görmek o kadar da kolay değildir. Bazen haykırır görsünler, fark etsinler diye fakat duyan ya da anlayan olmaz. Bazen de kimse görmesin, fark etmesin ister. Kendi iç dünyasına çekilir, yalnızlaşır.

Kanımca buradaki en şaşırtıcı sorulardan biri hiç kimse çocukluktan yetişkinliğe atlamamasına, o veya bu şekilde bir ergenlik ve peşi sıra gençlik dönemi yaşamasına rağmen her dönemde gençliğin ve gençlerin anlaşılmasının bir problem olmasıdır. Gençler anlaşılmadıklarından şikâyet eder, yetişkinler de gençleri anlayamadıklarından dem vurur, onları eleştirirler. Dahası “bizim gençliğimizde…” diye başlayan cümlelerle sık sık nasihatler edilir. Ne ki bu nasihatler bir kulaktan girer diğerinden çıkar çoğunlukla. O nasihati eden de muhtemelen bir zamanlar benzerlerini duymuştur. Büyükleri onun için, onun geleceği için, değerleri için, dünyası ve ahireti için endişelenmişler, kendilerince doğru olan bazı hususlarda genci uyarmışlardır. O dönemde anlaşılmadığını, sözüne değer verilmediğini düşünen, toplumsal değerlerden ve aile değerlerinden kopmasından veya yanlışa düşmesinden ailesi ve çevresinin endişe ettiği dünün genci, bugün kendi çocuğu için benzer endişeleri yaşamaktadır. İşin ilginç tarafı ise şudur: Sanki böyle bir tecrübe hiç yaşanmamış gibi bir acemilik, bir tecrübesizlik, bir telaş, bir korku vardır gencin ebeveyninde. Bu hakikaten de yabana atılabilecek bir endişe değildir. Ya çocuğum hatalı bir yola saparsa ya geri dönüşü, telafisi olmayan yanlış bir işe bulaşırsa

ya yanlış arkadaşlar edinirse… Bu endişeler saymakla bitmez. Evet böyle riskler her zaman vardır. O hâlde bu riskler altındayken canı kabına sığmayan, enerjisi en üst seviyelerde olan, aynı zamanda çocukluktan gençliğe geçişin türlü zorluklarını yaşayan ve bunları aşmaya çalışan çocuğumuza, gencimize nasıl yardımcı olabilir, onunla beraber yürüyerek bu zorlukların üstesinden nasıl gelebiliriz? Birbirimize olan güvenimizi yok etmeden, aramızda uçurumlar açmadan bu sorunları aşmanın yolu büyük oranda genci anlamaktan geçiyor aslında. Sadece kendi korkularımız, endişelerimiz, ümitlerimiz ve beklentilerimiz üzerinden tek taraflı bir iletişim kanalı kurarak değil, onu ve dünyasını anlamaya çalışarak köprüler kurmaktan geçiyor.

Pek çok ayağı olan ve üzerinde yüzlerce kitap yazılan bu konuyu böyle kısa bir yazı çerçevesinde ele almanın zorluğunu kabullenerek gençlerin nasıl olması gerektiği ve onlara neyi nasıl verebilirize odaklanmış zihinlerimizi biraz "genç insanı, onun içinde bulunduğu ruh hâlini, tavır ve davranışlarının sebeplerini, beklentilerini nasıl daha iyi anlayabilirize yönlendirmek istiyorum. Dolayısıyla temel amacımız gençlerimizi salih ve salihalar olarak yetiştirebilmek yolunda neler yapabileceğimizi tefekkür etmek ve tartışmak olmakla birlikte, o amaca ulaşmanın yolunun öncelikle gençleri doğru anlamak ve onlara doğru davranmayı öğrenmekten geçtiği bilinciyle bu yazımızda biraz masanın karşı tarafına geçip meselelere gençlerin gözüyle bakmayı deneyeceğiz.

Eğer bir genç ebeveyniyseniz muhtemelen bu yazının başlığı size olumlu olumsuz pek çok şey çağrıştırdı. Belki de aklınıza hemen, daha düne kadar dizinizin dibinden ayrılmayan, size itiraz ettiği, sözünüzü dinlemek istemediği zamanlarda bile sizi kahramanı olarak gören yavrunuzun asi davranışları, sizi çileden çıkaran iğneleyici sözleri, acımasız eleştirileri ve bunların sizin canınızı ne kadar yaktığı geldi. Belki defalarca, küçük çocuğu olanlara "Bunlar daha iyi günleri. Büyüsünler de siz o zaman görün çocuk büyütmenin ne demek olduğunu." derken

yakaladınız kendinizi. Gerçekten de küçük çocuğunuzun bir nevi “Ben artık büyüdüm, sizden bağımsız bir kişiyim.” diye haykırmasının bir yansıması olan bu türden tepkileri pek çok anne baba için “can acıtıcı”dır. Kabul etmek zor olsa da küçük çocuğunuz büyüyor ve kendine özgü bir şahsiyet olmaya çabalıyor. Bu süreçte sizin bir uzantınız, bir kopyanız olmadığını ispatlamak için belki de bazen kasıtlı olarak sorun çıkarıyor. Böyle durumlarda soğukkanlı olmayı başarabilen ebeveynler kazançlı çıkıyor. “Yumurtadan çıkmış, kabuğunu beğenmiyor, sen kimsin ki bana akıl veriyorsun, bir şeyi de eleştirmediğini, beğendiğini görsem şaşırırım.” tarzı ifadelerin o an bizim öfkemizi biraz olsun bastırsa da gençle iletişimimize en ufak bir katkı sağlamadığı bir gerçek. Sadece aramıza duvarlar örüyor veya var olanları yükseltiyor. Bunu bir savaşa dönüştürecek olursak şunu bilelim ki gençle girdiğimiz anlamsız tartışmalarda biz söz düellosunu kazansak da kaybetsek de aslında yine biz kaybediyoruz çünkü çocuğumuzla aramıza engeller koymuş, duvarlar örmüş oluyoruz. Gencin eleştirilerinin, itirazlarının kendisini onaylatma, aile içindeki konumunu keşfetme çabalarının ve yaşadığı çalkantıların bir sonucu olduğunu bilirsek daha anlayışlı davranabiliriz. Söyledikleri ciddiye alınıyor mu, kabul görüyor mu, itiraz ediliyor mu, itiraz ediliyorsa körü körüne mi itiraz ediliyor, yoksa kendisiyle açık yüreklilik ve samimiyetle konuşuluyor mu, mantıklı ve kibar cevaplar veriliyor mu? Bütün bunlar gencin aile ve toplumda nasıl algılandığıyla ilgili olarak kendi kendisine sorduğu soruların cevabını oluşturuyor aslında zamanla. Bu çabalar sırasında sürekli olarak önemsenmediğini, görülmediğini, duyulmadığını ya da anlaşılmadığını hisseden genç, gittikçe ailesinden uzaklaşıyor. Zannetmeyelim ki herhangi bir sebeple tartıştığımız çocuğumuzu azarlayarak, kızıp bağırarak, onu hafife alıp söyledikleriyle alay ederek tartışmayı kazandığımızda ya da çocuğu susturup odasına gönderdiğimizde söylediklerimizi kabul ettirdik, onu inandırdık, ikna ettik. Böyle yapmakla onu aslında kendimizden uzaklaştırdık. Evet

gençlerle iletişim kurmakta, onları anlamakta zorlandığımız zamanlar olabilir hatta bu sık sık olabilir ve bizi çok yorabilir. Ancak çocuğumuzdan vazgeçmemiz mümkün olmadığına göre bu zamanların da geçeceğini düşünerek elimizden geldiğince sabırlı ve anlayışlı olmak düşüyor biz yetişkinlere. Unutmayalım ki gençlere yıkıcı ve çok sert konuşarak, onları acımasız bir şekilde eleştirerek hata yapmalarına engel olamayız. Acı ve sert eleştirilerle gerçekleri görmelerini beklemek yanlış olacaktır.

Şunu da ifade etmek gerekir ki anlayışlı olmak sorunu hafife almak ya da yok saymak değildir. Aksine, sorun karşısında soğukkanlı ve çözüm odaklı olmak, çözümü görmektir. Ya da sorunun türüne göre, panikle hareket etmeden dikkatli ve kontrollü bir şekilde çözümü zamana yaymaktır. Zira kimi sorunların çözümü kısa sürede bulunabilir, kimi sorunlarsa hemen çözülebilecek türden değildir. “Ben söyledim bu olacak.” deyip kestirip atmak çoğu zaman çözüm yerine çözümsüzlüğü getirir, hatta yeni sorunlara yol açar.

Eğer biz gence önemli olduğunu hissettirmezsek bilelim ki kendisini önemli hissetmesini kim sağlıyorsa genç için o kişi veya kişiler önemlidir. Biz “tahtımız” biraz sarsılmış olsa da çocuğumuz için yine de önemli kalmaya devam etmek istiyorsak ona da önemli olduğunu hissettirmeliyiz. Bizi çok zorladığı zamanlarda bile. Bu, çocuğumuzun her yaptığına göz yummak, hatalarını görmezden gelmek anlamına gelmiyor. Elbette kırmızı çizgileri vardır her ailenin. Anne baba ortak tavır alarak bu kırmızı çizgileri net bir şekilde belirlemelidir. Ama genç her adım attığında bir kırmızı çizgiye temas ediyorsa artık o kırmızı çizgileri çiğnemek onun için bir amaç hâline gelebilir. Olmazsa olmazlar dikkatli belirlenmelidir yani. Anne babasının “Ben böyle istiyorum, böyle olacak.” demesi genç için yeterli olmayabilir. Aile olarak çok önemli temel konulardaki kırmızı çizgi dışındakiler hakkında da kırmızı çizgiler koyarsak mesela odasını dağıttığı için saatlerce söylenip kızar, bunun için cezalandırırsak daha önemli meselelerde çocuğumuzun söz dinlemesini

zorlaştırmış olabiliriz. Her anne baba çocuğunun iyiliğini ister, bunun için çabalar, ondan istekleri de çoğunlukla bu amaca yöneliktir. Amenna ancak düşünelim ki biz de o yaşlardaydık. Ve muhtemelen biz de o yaşlardayken şimdi olduğumuz ve çocuğumuzun olmasını istediğimiz kişi değildik. Genç çocuklarımız elbette bugün oldukları gibi kalmayacaklar. Onlar da değişecekler, ama bugün olduklarından daha iyi olmaları için bizim de daha sabırlı olmamız, onlarla yakinen ilgilenmemiz gerekiyor. Kızgın olsak bile. Çocuğumuza küserek, onunla iletişimi keserek onun doğruyu anlamasını sağlamamız mümkün görünmüyor. Onunla iletişimi keserek, ilgilenmeyerek belki psikolojik baskıyla pes etmesini sağlayabilirsiniz ama hatasını görmesini sağlayamazsınız. Çoğumuz tecrübe etmişizdir ki otorite kurmak çocuktan, gençten uzak durmakla sağlanacak bir şey değildir. Genç evladımızla ilgilenerek, onun dünyasını anlamaya çalışarak, ona yakın olarak da otoritemizi devam ettirebiliriz. Aslında gençlerle iletişimde problem, otoritenin varlığı değil nasıl sağlandığıdır. Belki burada en büyük görev eşlere düşüyor. Her eş çocuğun gözünde diğerinin otoritesini sağlamlaştırmaya yardımcı olabilir. Her şeyden önce eşine saygıdeğer ve sözüne kıymet verilen bir insan olarak davranmak, çocuğunun yanında onu yüzüne karşı veya arkasından eleştirmemek, birinin söylediğine diğerinin muhalif davranmaması gibi dikkat edilecek birkaç küçük hususla her bir eş diğerinin çocuk veya genç nezdindeki otoritesine olumlu katkı sağlayabilir.

Genç çoğu zaman bağımsız hareket etmek ister. Zaman zaman kendisine yakınlaşmak, onu sarılıp öpmek isteyen anne babasına izin vermeyebilir, onları itebilir. Ama "ben büyüdüm" sinyalini vermeye çalıştığı bu davranışları genellikle sosyal ortamlardadır. Özellikle arkadaşlarının ya da yabancıların bulunduğu ortamlarda bu tür sevgi gösterilerini reddeden gencin aslında anne babasıyla yakınlaşma ihtiyacı vardır. Bazı gençler içten içe hissettiği bu ihtiyacı dile getiremez. Zaman zaman sarıldıklarında, öptüklerinde, çeşitli şekillerde sevgilerini

gösterdiklerinde bu sevgi gösterilerini reddeden gençlerin anne babaları da onların böyle bir ihtiyacı olmadığını düşünebilir. Oysa sevgiyi hissetmek çok önemlidir. Bir taraftan elinizi omuzundan iten çocuğunuz diğer taraftan sizin sarılmanıza, sevgi ve şefkatinize çok ihtiyaç hissedebilir. Ben büyüdüm mesajını vermek için reddettiği sevgiyi, davranış ve sözlerimize içten içe hissettiği ihtiyacı karşılamaktan, onlara yakın ilgi göstermekten, onları bağrımıza basmaktan, öpüp koklamaktan hiç vazgeçmeyelim. Bunun her iki taraf için de ne kadar sağaltıcı olacağını fark edeceğiz.

Gencin büyüdüğünü gösterme isteği pek çok konuda onun davranış ve tavırlarını yönlendirir. Anne babaları ve diğer yetişkinleri zaman zaman çileden çıkaran, çok düşünülmeden söylenen ve sağlam bir temele oturmadığı fark edilen eleştirileri de aslında bu isteğin birer yansımasıdır. Böyle durumlarda bir yetişkinin yapabileceği belki de en doğru şey gencin tartışma isteğini geri çevirmemek, bir yetişkinle tartışıyor gibi onu dikkatle dinlemek ve düşüncelerinin dikkate alındığını hissettirerek doğru kavram ve değerleri bu tartışma sırasında ona iletmektir. Tartışma esnasında yetişkine itiraz etmiş olsa da doğrular zihninde yer edecektir. Ayrıca genç, dinlemeyi ve insanların görüşlerine saygı duymayı da bu tartışmalar sırasında yetişkinlerden öğrenecektir.

Karşılıklı konuşma demişken değinmeden geçemeyeceğimiz bir husus da nasihat konusudur. Yetişkinler nasihat etmeyi sever ve önemserler. Zira bunca yıllık yaşanmışlıkları vardır. Bazen hata yapmış, bazen doğru; kimi zaman doğruyu çabuk görmüş, kimi zaman görmesi uzun zaman almış, kimi hatalarını telafi etmesi zor olmuş, kimilerini telafi etmiş, velhasıl saçlarına düşen akların sayısından çok tecrübe edinmişlerdir. Ve isterler ki gençler bu tecrübelerden yararlansınlar, hata yapmasınlar, telafisi zor durumlara düşmesinler veya enerjilerini boş yere harcamasınlar. Ancak genç de der ki "Ben kendim deneyeceğim. Ben aynı hatalara düşmem." Bu farklı bakış açılarının ortasında

çok iyi niyetle yapılan nasihat, tek taraflı bir konuşma şekline dönüşürse hem amacına ulaşmaz hem de gencin anlaşılması imkânsız hâle gelir. Bazen saatlerce yapılacak bir konuşma yerine genci biraz dinlemek, onun ne istediğini, ne düşündüğünü gerçekten anlamaya çalışmak daha olumlu sonuçlar doğurur. Artık tecrübeyle sabittir ki gencin kendini anlatma imkânını bulmadığı, sadece talimat aldığı konuşmalar faydasızdır.

“Sabır acıdır ancak meyvesi tatlıdır.” Rabbimizin emaneti olan yavrularımızın dünya ve ahiret saadetine ulaşmaları, anne babalarının dünya ve ahiret saadetine vesile olmaları temennisiyle gösterilen gayretler zaman zaman zorlayıcı ve sabır gerektiren süreçler yaşatabilir. Ancak bu süreci başarıyla yöneten veya yönetme bilincinde olan anne baba, zaman içinde görür ki uzlaşmadan uzak, asi, anne babanın her yaptığını reddeden veya eleştiren çocukları onlarla sohbet etmek, yaşadığı bir hadiseyi, bir duygu veya düşüncesini onlarla paylaşıp görüşünü almak için oldukça istekli olmaya başlamıştır.

Bütün bunlardan yola çıkarak söyleyebiliriz ki aslında gençleri anlamak noktasında söylenebilecek pek çok şey var. Ancak bir cümleyle özetlemek gerekirse diyebiliriz ki çatışmaya ayıracağımız zaman ve enerjiyi gençleri anlamaya çalışmaya ve onlara zaman ayırmaya harcadığımızda çok daha olumlu ve hızlı sonuç alabiliriz.

O çocuğu bekliyoruz. Dünyayı değiştirecek, yenileyecek, meşhur kelimemizle söyleyelim, diriltecek çocuğu. O çocuğu ki, görüntüye değil, öze, dışa değil, içe baksın. O çocuğu ki, ön planı değil arka planı görsün. O çocuğu ki, reklam ve propaganda edilenleri değil, edilmeyenleri bilsin. Kendine verileni aşan bir çocuk olsun o çocuk. Verilmeyeni alabilen bir çocuk. Gizliyi, sır olanı kurcalayan, tarihin şifrelerini çözen bir genç. Derleyişleri dağıtan, dağılmışları derleyen bir genç adam.

(Sezai Karakoç)

GENÇLİĞİN HAKKINI VERMEK

F. Feyza GÜNER
Kayseri İl Müftü Yardımcısı

"Kim var!" diye seslenilince, sağına ve soluna bakınmadan, fert fert 'Ben varım!' cevabını veren bir gençlik. (Necip Fazıl Kısakürek)

Mevlana'nın "atlas bir kumaş" dediği,

Kiminin umut, heyecan, dinamizm dediği,

Behçet Necatigil'in şiirinde "...Avarelik günleri… Duymamak yokluğunu dünyada hiçbir şeyin." dediği,

Bazısının toyluk, deneyimsizlik, cahillik, asilik dediği,

Sözlüklerde; ergenlik ve orta yaş arasındaki dönem, on beş ila yirmi beş yaş arası dönem diye izah edilen gençlik dönemi. İnsan hayatının, zirve çağı diyebileceğimiz dönemi…

Genç kim midir?

Dikenli yolda yürürken ayağına batan dikenleri hissetmeden hedefe doğru yürüyendir.

Direnendir,

Rüzgâra, fırtınaya karşı durup da eğilmeyi aklından bile geçirmeyen,

Tuttu mu bırakmayan, dalgalarla boğuşup da gemiyi terk etmeyi hiç düşünmeyendir.

Cesarettir,

Zora talip olup, bu yolda gözü kara olan,

Avuçlarına ateşi alıp da ayası yanmayandır.

Genç, yokuş yukarı yürüyüp de soluklanmayan,

Yorulma bilmeyen, dur durak bilmeyendir.

Şahbazdır, yiğittir, merttir, kahramandır…

Onun gayreti, enerjisi, hayalleri toplum için ne kadar önemlidir. Toplumun geleceği, milletin devamı, ülkenin yükselmesi hepsi ama hepsi gençliğin adımlarında saklıdır.

Gençlik kıymetlidir, emanettir, bir lütuftur, nimettir.

Yeter ki genç, hakkını versin gençliğinin…

Çağlar hep onunla yazılır Habil'den beri:

Hz. Yusuf'a verilen güzellik ve kabiliyet onu kibre sürüklememiş, arzularının esiri kılmamıştır ve Yaradan kuyudan çıkarıp Mısır'a sultan yapmıştır onu.

Rablerine iman etmiş birkaç genç yiğit: Ashab-ı Kehf… Zalime karşı mücadele vermiş, inançlarını yaşama uğruna lüks ve debdebeli hayatlarını terk ederek mağaraya sığınmış, Allah'ın mucizesi olmuş, imanları ile örnek olarak yüzyıllar sonrasına mesaj ulaştırmış, yedi imanlı genç.

Ve gençliklerinin hakkını veren bir grup genç; vahyin boyasıyla boyanmışlar, kalplerini süslemişler göklerden gelen emirle, âlemlere rahmet olarak gönderilen Muhammed Mustafa'nın (s.a.s.) öğretileriyle şekil vermişler kendilerine. İşte o zaman kurtuluşa erdiklerini görmüşler, cennette gölgelenenler arasına gireceklerini bilmişler. Kur'an'la tanışınca; asilikleri, acelecilikleri marufu emre, münkeri nehye dönüşmüş. İşte o zaman amaçlarına ulaşmışlar. Ataklıkları, yerinde duramayışları, mertlikleri, yüreklilikleri tıpkı yayından fırlayan okun hedefi bulması gibi hedefini bulmuş.

Ve saadet asrında yetişen genç bir Ali b. Ebû Tâlib olup imanla süslemiş kendini, destek aradığında son Nebi, ayağa kalkıp "Ben varım." demiştir. Peygamber'den hediye aldığı "Zülfikar"ın hakkını vermiş, Bedir'in yiğitleri arasına girmiş, Aliyyü'l-Murtazâ olmuştur.

Bir Erkam b. Ebü'l-Erkam olmuştur, on sekizinde, Mekke'de Safa Tepesi'nin eteklerindeki evini tebliğ faaliyetleri için Hz. Peygamber'e tahsis eden.

Bir Mus'ab b. Umeyr olup Nebi'yi tanıyınca elinin tersiyle itmiştir Mekke'deki gösterişli hayatı, şan, şöhret ve malı. Vahye susamış gönlünü teslim etmiştir Allah'ın elçisine. İlk hicret edenlerden olmuştur. Medine'ye öğretmen olup, karanlıkları aydınlatan meşale olmuştur.

Akabe'de "Seni kendi nefsimizden üstün tutacağız." diyen bir grup genç olmuş; Allah'a ortak koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, zina etmeyeceklerine, kimseye iftira etmeyeceklerine dair söz verip Nebi'ye, biat etmişler. Bu biatle özgür olduklarını hissetmişler, Peygamber'i tutan elleriyle birlikte kalplerinin de ışıldadığını görmüşlerdir.

Bir Hz. Âişe olmuş, ilmi ile günümüze ışık tutmuştur.

Bir Zeyd b. Sâbit olmuş, Sevgili Peygamberimizin emriyle yabancı diller öğrenip, çöldeki vaha olmuştur.

Putperest atalarının yolunu terk ederek Nebi'ye bağlanan "Beni öldürseniz de dinimden dönmem." diyen Talha b. Ubeydullah olmuştur.

Bir Zübeyr b. Avvâm olmuştur; Peygamber'in yanında Allah yolunda savaşırken aldığı yaralarla bedenini süsleyen.

Bir "suffe" ehli Ebû Hüreyre olmuş, kendini Peygamber'in sünnetini, sîretini öğrenmeye adamış, rivayet ettiği binlerce hadis-i şerifle nebevi rehberliğin çağlar ötesine ulaşmasına vesile olmuştur.

Bir Abdullah b. Revâha gibi tüm benliği ile itaat etmiş Resûle, her emrine amade olmuştur Son Peygamber'in.

Abdullah b. Abbas olmuş, Resûlden aldığı ilmi pek çok öğrenciye aktararak onları yetiştirmiş, tefsir ilminin kurucusu olmuştur.

Ve o sahabenin her biri ışığı kıyamete kadar sönmeyen, nesilleri aydınlatan gökteki bir yıldız olmuştur…

Yeter ki genç hakkını versin gençliğinin…

Tarih kayıt düşer adını, cesaretini, mertliğini, kahramanlığını;

Bir Osman Gazi olur, nüvelerini oluşturur koca imparatorluğun.

Fatih Sultan Mehmet olur, imkânsız denileni başarır, karadan yürütür gemilerini.

Bağdat'ın kapısını açan bir küçük uşak Genç Osman olur, cesareti yüz yıl sonrasına ulaşır.

İbn-i Sînâ olur, aldığı ilmi geliştirip bilim adamı, filozof, doktor olarak "modern tıbbın babası" unvanına sahip olur.

Erzurumlu Nene Hatun olur, daha yirmisinde Aziziye Sâvunması'nda bulunur, adını yazdırır tarihe.

Fatma Seher Hanım, namıdiğer Kara Fatma olur yirmi üçünde, üç ayrı savaşa katılır, Balkan cephesinde eşi ile mücadele verir düşmana, Millî Mücadele'de komutan olarak çarpışıp, ordudan üsteğmen rütbesiyle emekli olur, emekli maaşını Kızılay'a bağışlar.

Gençliğinin hakkını ziyadesiyle veren daha nice kahramanlar olur… Ruhları şad olsun…

Yeter ki genç hakkını versin gençliğinin…

Umutla beklemektedir devirler onu;

Yeter ki, ömrünü nerede harcadığı sorulduğunda cevabını kolay verenlerden olsun.

Kalbinin mührünü çözüp vahye açarak okusun Rahman'ın gönderdiğini: "*Allah sizi güçsüz olarak yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından bir güç veren, sonra gücün ardından bir güçsüzlük ve yaşlılık verendir. O dilediğini yaratır. O hakkıyla bilendir, hakkıyla kudret sahibidir.*"[1] Ve bilsin bir gün gözlerinin görürken görmez, ellerinin tutarken tutmaz, ayaklarının yürürken yürümez olacağını, ayette geçen "*erzeli'l-ömr*" ün gelip çatacağını bilsin…[2] Hakkını versin gençliğinin, hazırlık yapsın ölümden sonrasına. Allah katında dünyanın, sivrisineğin kanadı kadar bile değeri olmayıp gelip geçici olduğunu bilip de öyle davransın.

Eğer unutursa dünyada bir garip, bir yolcu olduğunu, göz ardı ederse kimin kulu olduğunu, Sevgili Peygamberimizin tabiriyle lezzetleri yok eden ölümü hatırlamazsa, kalbini, gözünü kapatırsa Hak'tan gelen hakikate; o asi, o vurdumduymaz benliğini, ansızın perçeminden ölüm yakaladığında huzur-u ilahide sunacak bir şey bulamayacağını bilsin.

Yeter ki; farklı olayım derken fıtrattan ayrılmasın, hırçınlıklarını törpülesin, muhakeme yeteneğini kaybetmesin, hırslarını terbiye etsin azme çevirsin. Heva ve hevesini terk edip hayra yönelsin. Amaçsız, öz değerlerinden habersiz olmasın.

Yeter ki; bitip tükenmeyen çabasını, yitiğini yani hikmeti aramaya harcasın. Damarlarda kanın dolaştığı gibi şeytanın zihninde dolaşmasına izin vermesin, Allah'a sığınsın.

Yeter ki; heyecan ve enerjisini hayra anahtar, şerre kilit yapsın. Kafa tutsun hurafelere, batıl inanışlara.

Yeter ki; musibetler karşısında "Bana Allah yeter." deyip O'na dayansın. Zulme karşı katı, mazluma karşı bir o kadar

---

1 Rûm, 30/54.

2 Hac, 22/5.

merhametli olsun. Bir kötülük gördüğünde eliyle, diliyle mâni olsun. Buğz etsin baştan çıkarıcı tüm habis şeylere.

Yeter ki; tüm iyilikleri yiyip bitiren kıskançlıktan kendini korusun, sakınsın kendini bozuk tabiatlı kimselerden. Gururdan, kibirden uzak dursun. Bir tebessümü, bir hâl hatır sormayı kimseden esirgemesin. Versin sadakasını gençliğinin…

Yeter ki; aceleciliğini, hızını bir güzel işi bitirdikten sonra hemen başka güzel bir işe yönelerek göstersin. Vara yoğa kapris yapmasın, boş ve gereksiz işlerden yüz çevirsin yeter.

Yeter ki; hırsızların en kötüsünden olmasın, namazdan çalmasın. Sorumluluğunu bilip kendini kötülüklerden alıkoyan namazı hiç terk etmesin.

Yeter ki; Reyyan kapısından geçmeye talip olsun, orucu kendine kalkan kılsın. Taşı sıksa suyunu çıkaran genç için oruç sadece aç kalmak olmasın; yalandan, hileden, kötülükten alıkoysun kendini genç. Nefs-i emmârenin isteklerine boyun eğmesin, gözlerini haramdan sakınsın, iffetini korusun, hayânın imandan olduğunu bilsin.

Yeter ki; özgür olacağım diye umarsızca hareket edip sonra pişman olacağı hataları yapmasın. Markalar, maskeler, şarkılar, parfümler, arabalar ve daha nice çekici dünya nimetleri içerisinde kendini kaybedip de ölümden sonrasından haber veren Kitab'ı unutmasın.

Cahit Sıtkı ne güzel dile getirmiş; "Gençlik böyledir işte, gelir gider." Son olarak dünün gençleri bugünün büyüklerine seslenmek gerek; artık sizlere yola çıkmış geminin rotasını belirlemek düşer, şaha kalkmış dörtnala giden küheylanı doğru yola yöneltmek düşer. Gençlere karşı mutedil davranmak, aşırılıklarını onları kırmadan düzeltmek, yanlışları görmelerine yardımcı olmak, onları engellemek yerine yönlendirmek gerekir. Bazen nasihat ederek, bazen dinleyerek, bazen yol göstererek, bazen birlikte yürüyerek, bazen elinden tutarak fakat daima destek olarak, koruyarak ve onlar için bol bol dua ederek…

"İmdi ey oğul gençliği gelişigüzel geçirme, ta ki yaşlılıkta bilgisiz kalmayasın, çünkü marifetli gençler pir sıfatlıdır, marifetsiz kocalar çocuk sıfatlıdır. Öyleyse pir sıfatlı gençler çocuk sıfatlı kocalardan yeğ olur. O hâlde gençlikte yaşlılara öykün, ta ki yaşlılıkta gençlerden utanmayasın."

(Keykâvus b. İskender)

GENÇLİK ELDEN GİTMEDEN

Hilal KOÇ HANCI
Keçiören Müftülüğü Kur'an Kursu Öğreticisi

Ağır ağır çıktığı merdivenlerden evin kapısına ulaştığında, yardım ettiğim için teşekkür etti ve 'Evladım, senin yaşlarındayken bir gün bu kadar yaşlanıp aciz kalacağımı hiç düşünmezdim. Gençliğinin kıymetini bil, gençlik elden gitti mi bir daha geri gelmiyor.' dedi.

Üçüncü kattan aşağı bir solukta iniverdim. 'Gençliğinin kıymetini bil.' tavsiyesi artık beni düşündürmeye başlamıştı.

Nedir gençlik? Neden kıymeti bilinmeli? İnsan neden elinden gidene bu kadar üzülür? Elde edemedikleri mi, yoksa yaptığı yanlışlar mı onu bu kadar düşündürür? Gençliğini geçirip, ileriki yaşlarda "ah" çekenlerin, gençliğin elinden tutmaları gerekmez mi? Bu sorular ve daha niceleri sorulup cevaplandırılmalıdır ki, bugünün gençleri, yarının "ah çeken" büyükleri olmasın.

Hayat kimileri için uzun kimileri için kısa bir yolculuk. Dünyaya gelmemizle başlayan bu yolculuğun çeşitli merhaleleri, iniş çıkışları, virajları var. Hayatın her bir kesitinin kendine has özellikleri var. Yaşadığımız safhanın özelliklerini biz ya da bizimle yakın ilişki içindeki insanlar bilmezse yol kazalarının yaşanması kaçınılmaz olur.

Yolun başlangıcı olan çocukluk evresi, aile ile kuvvetli bir alışverişin, temasın olduğu dönemdir. O dönemde anne, baba,

okul ve çevre ne derse olduğu gibi doğru kabul edilir. Gençlik dönemi çocukluk evresi ile yetişkinlik arasında köprü vazifesi gören bir dönem. Bu dönemde birey fiziksel, ruhsal ve zihinsel bir dönüşüm geçirmektedir. Yavaş yavaş ailesinden bağımsız bir hayata adım atmaktadır. Daha çok akranları ile vakit geçirip sosyalleşmeye başlar. Birtakım sorunlar ile karşı karşıya kalınan bu dönemde, insan yaşadığı sosyal çevre başta olmak üzere birçok konuya dair sorgulamalar yapar. Hayatı anlamaya, yaşadığı dünyanın düzenini kavramaya çalışır. Bunu yaparken yaşının verdiği doludizginlikle her şeye karşı gelmek, düzeni reddetmek çoğu zaman işine gelir. Olanı olduğu gibi sorgusuz sualsiz kabul etmek "sıradanlık" belirtisidir. Kanı deli akan genç için ise sıradanlık büyük bir hezimettir.

Hayatın en verimli dönemidir gençlik. Beden sağlıklı, dinç, zihin berrak, hafıza kuvvetlidir. Yapılacak faaliyetlerde verim ileriki çağlara göre daha yüksektir. Bu sebeple yaş ilerledikçe bu kuvvetin yitirilmesi, insanı gençliğe imrenerek baktırır.

Ozanın söylediği gibi uzun ince bir yolda gidiyoruz gündüz gece. Hayat bir yol ve ben bu yolun yolcusuysam "Nereye gidiyorum?" sorusunun cevabını bulmalıyım. Nereye gittiği belli olmayan bir otobüsün içinde kendimizi ne kadar güvensiz hissedersek, bu dünyada gidişimizin nereye olduğuna cevap bulamayışımız da en az o kadar güvensizliğe sebep olur. Güvenle yol almak için önce kim olduğumu, bu yola niye koyulduğumu, yolun sonunun nereye varacağını bulmalıyım. Erken kalkmak, erken yol almak uzun bir yolculuğa çıkma niyetinde olan şoför için ne kadar önemli ise, hayat yolculuğuna başlamış kimsenin de genç yaşta yol için gerekli hazırlığı yapması o kadar önemlidir. İnsan ilk olarak genç yaşlarda sorgular ve hayatı kavramaya çalışır. Gençliğin kendine has sorgu süreci, büyük bir nimettir aslına bakılırsa.

Varlığımı kime borçluyum? Kâinatın sahibi kim? Tam da Hz. İbrahim'in sorgulamaya başladığı nokta. O, içinde

bulunduğu toplumun yanlış âdetlerinden, batıl inançlarından hazzetmeyerek hakikati aramaya koyulmuştu. Kendisine faydası olmayan bir puta tapmak da neyin nesiydi? Hakikat bu olabilir miydi? Hakikat yolculuğunda, yıldıza, Ay'a, Güneş'e bakan Hz. İbrahim, Allah'ın her şeyden münezzeh oluşuna şahitlik etmişti.[1]

İbrahimî bir duruş sergilemeliyim gençlik elden gitmeden. Allah'ın uyarısına[2] tabi olarak; devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yeryüzünün nasıl yayıldığına bakmalıyım. Aradığım bütün soruların cevabı kâinatta mevcut. İhlaslı bir kalp ile iman etmek için ararsam, hakikati gözler önüne seren o kadar delil var ki. Kâinatı yaratan, her şeyi bir düzene koyan Yüce Rabbimin varlığına şahitlik etmeliyim.

Hakikatin ne olduğunu sorgulayıp, kalbimin tatmin olacağı cevapları bulmaya muhtacım. Çünkü bugün her türlü inanç mensubuyla iletişim hâlindeyim. Önceki devirlerde farklı inanç mensuplarıyla karşılaşmak az rastlanır bir durumdu. İletişim imkânları sınırlıydı. Bugün öyle değil, imkânlar arttı. Uzaklar yakın oldu. Dünyanın öbür ucundan biriyle sosyal medya üzerinden tanışıp arkadaşlık kurulabiliyor. Dünya üzerinde taraftar bulan her inanca internet üzerinden çok rahat ulaşabiliyorum. Çok bilgiye daha az zahmetle ulaştığım bugün "Hakikat nedir, batıl nedir?" sorularını sağlam delillerle cevaplamalıyım. Hakikati beni tatmin edecek şekilde bulmazsam, karşılaştığım her farklı düşünce zihin dünyamda gelgitlere sebep olabilir. Gelgitler iyidir aslında, kaptanın ustalığı gelgitlerdeki kontrolünde ortaya çıkar ama zayıf bir iman ile farklı inançların propagandasıyla karşılaşırsam belki derin sarsıntılar yaşayabilirim. Allah'ın varlığına şahitliğimi ne kadar sağlam bir zemine oturtursam, hayatta o kadar sağlam adımlar atabilirim.

---

1 En'âm, 6/76-79.

2 Gâşiye, 88/17-20.

Kâinatta mükemmel bir sistem var eden Allah, bu hayatı ve içindekileri boşuna yaratmış olabilir mi? Allah ayet-i kerimede şöyle buyurup bizlere cevabı veriyor: "*Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için elbette ibretler vardır. Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. 'Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın, seni eksikliklerden uzak tutarız. Bizi ateş azabından koru.' derler.*"[3]

Yaratılan hiçbir şey boşuna değil. Yaratılışımın bir gayesi var ve ona uygun yaşamak da vazifem. Bunu düşünürken koca dünyada varlığımı küçük görüp biraz da gençliğin verdiği rehavet ile vazifemi boşlayabilirim. Bu sadece benim zafiyetimden kaynaklanır. Bu zaaf beni tembelliğe, adamsendeciliğe yöneltir. Ama hayatım hiç de öyle hafife alınacak bir küçüklükte değildir. Binlerce parçası olan bir yapbozda, elime aldığım bir parça bana gereksiz gelmez, "Aman canım bir tane de eksik olsa ne önemi var?" demem. Benim dünyadaki konumum da bu misale benziyor. Binlerce parça içindeki bir parça nasıl ki bütünün tam olması için vazgeçilmez ise, ben de bu dünyada yaratılmış bir varlık olarak vazgeçilmez, kıymetli bir parçayım. Kendimi, imkânlarımı önemsiz görmemeliyim. Bir benden ne olur ki, dememeliyim. Denize atılan bir taşın etrafında oluşan daireler gibi, üzerime düşeni yapmamın, çevremden başlayarak birçok kişiye faydası olacağını bilmeliyim.

Allah yarattığı kuluna yol göstermeden ona sorumluluk yüklemez, bunun bilinci ile vahyin gerekliliğini kabul etmeliyim. Vahiy, doğruluğu tartışılmaz bilgi kaynağıdır. Allah ilmiyle her şeyi kuşatmıştır. Vahiy ile insanlara bilmediklerini öğretmiş, hakikate ulaşılabilmesi için yollar göstermiştir. İnsan hayat yolculuğunda rotasını vahye göre belirlediğinde hem dünyada hem de ahirette iyiliğe ve saadete kavuşacağından emin olur.

---

3 Âl-i İmrân, 3/190-191.

Vahyi bize ulaştıran Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatı daha bir önem kazanır böylece. Onu iyi tanımalıyım, hayatının her aşamasında nasıl davranmış öğrenmeliyim. Çünkü o (s.a.s.), "*And olsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.*"[4] ayet-i kerimesinde bildirildiği üzere, bizim için "güzel bir örnek"tir.

Yaşadığı toplumda her türlü çirkinliğe rağmen ahlaken kendini muhafaza etmiş, peygamberlikten önce de toplum nazarında saygınlık kazanmış bir kişiliğe sahipti. Onun ahlakı Kur'an ahlakıydı ve o güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilmişti. Onu tanıdığım ölçüde örnek alabilirim. Aile içinde, okulda, çarşıda pazarda, iş hayatında, komşularımla, insani ilişkilerin yaşandığı her ortamda onun tavsiyelerine riayet edip, izini takip ettikçe hayatın anlamına ulaşırım. Örneğin Peygamberimiz İslam'ı anlatırken karşılaştığı sıkıntılara sabırla göğüs germiş, inancına uygun yaşamak uğruna azimli, sabırlı ve kararlı bir duruş sergilemiştir. Sabır ve sebat çağımızda anlamını yitirmiş vaziyette neredeyse. Teknolojinin hayatımıza kattığı hız sayesinde ulaşmak istediklerimize kısa zamanda ulaşabilmemiz bir işin sonunu sabırla beklememize sekte vurdu. Her şeyi istediğimiz anda elde etmek istiyoruz. Beklemeye tahammülümüz yok. Uzun vadede gerçekleşecek planlar yerine kısa vadede ulaşacağımız hedefler belirliyoruz. Mücadele etmekten kaçınıp, elde edemediğimiz şeylerin peşini hemen bırakıveriyoruz. Oysa Hz. Peygamber (s.a.s.), cahiliye toplumunda her türlü sıkıntı ile karşılaşmış, olmadık teklifler almış, uzun süren boykotlara maruz kalmıştı. O, zora düştüğü ilk anda pes etmiş olsaydı İslam nasıl yayılabilirdi? Hayatın her safhasında karşıma engeller çıkabilir. Karşıma çıkan her engelin beni olgunlaştıracak, gücüme güç katacak birer tecrübe kaynağı olduğunun farkına varmalıyım. Usulüne uygun çaba sarf edildiğinde başarı elde edilir. Emek harcamadan hedefe ulaşmak mümkün değildir.

---

4 Ahzâb, 33/21.

Sınavlara hazırlanan gençler çok erken yaşlarında tecrübe ediyorlar hedefe götürecek yolun nasıl yürünmesi gerektiğini. Sınavlarda derece elde edenler “Disiplinli ve zamanında ders çalıştım. Gerektiği kadarıyla sosyal aktivitelerden de uzak kalmadım. Planlı çalışmak bana bu sonucu kazandırdı.” derler. Küçük hedeflerden, daha büyük hedeflere ulaşmak sebat ve kararlılıkla olur.

Hedefe sebatla ulaşmak kadar önemli olan bir konu da hedefleri doğru belirlemektir. Hayat bu dünya ile sınırlı değil. Dünya ve ahiret birbirinin varlığına anlam katan iki farklı yaşam boyutu. Bunu çok iyi kavramalıyım. Dünya ve ahiret dengesini kurmalıyım. Çalışmalarımı bu dünyanın başarılarına endeksli sürdürdüğümde ileriki yaşlarda, ahireti hesaba katmamanın pişmanlığını muhakkak yaşarım. Arkadaş seçimim, okul tercihim, evlilik hayallerim ve rızkımı temin edeceğim mesleğim bana hem bu dünya hem de ahiret saadetini kazandırmalı.

Arkadaşlık, dostluk çok önemli; ortak hayaller kurup hedeflere beraber yürüyeceğimiz, yorulduğumuzda birbirimize omuz vereceğimiz, beraber ağlayıp gülebileceğimiz arkadaşlar…

Arkadaş seçimi ile ilgili Peygamber Efendimizin tavsiyelerini kulak ardı etmemeliyiz, *“Yalnızlık kötü arkadaştan daha hayırlıdır, salih arkadaş da yalnızlıktan iyidir.”*[5] Kötü vasıflara sahip arkadaş mutlaka bizi de kötü alışkanlıklara sürükleyecektir. İnsan bulunduğu ortamdan etkilenir. Bir defasında Hz. Muhammed’e “Kendileriyle oturacağımız kişilerin en hayırlısı kimdir?” diye sorulur. O da “*Kendisini gördüğünüzde hâliyle size Allah’ı hatırlatan, konuştuğunda ilminizi artıran ve yaptığı amellerle sizi ahirete yönlendiren kişidir.*”[6] der. Birbirimize Allah’ı hatırlatan seçimler yapmalıyız vesselam.

---

5 Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 387, hadis no: 5466.

6 Ebû Ya’lâ, *Müsned*, IV, 326, hadis no: 2437.

Yine önemli bir mevzu olan eş seçimi de gençken aldığımız kararlar arasındadır. Kişiyi bütün dünyalık dertlerinden bir nebze de olsa uzaklaştıracak şey, huzurlu bir yuvadır. Yuvayı huzurlu kılan da kadın olsun erkek olsun, hayırlı eştir. Yüzüne baktığında günün yorgunluğunu unutturacak, nefsi harama yönelmekten koruyacak bir eş büyük bir nimettir. Gelecek nesillerin ihyası, kurulacak iyi ailelerle mümkündür. Furkân suresinde bize öğretilen dualardan biri aile kurumuna yöneliktir. Ayet-i kerimede "*Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle.*"[7] deniyor. Gençken bu duayı önemsemeli, bu duayla, tercihlerimizde isabetli olmamız için Allah'ın yardım etmesini dilemeliyiz. Nefsin arzularının üst seviyelerde olduğu gençlikte, haramdan uzak durmak, Hz. Yusuf'un iffetini örnek almak gerekir. Haram bir ilişkinin, bize ve gelecek nesillere zarar vereceğini aklımızdan çıkarmamalıyız. Nikâh bağını önemsemeli, aile kurulmadan yaşamanın bize ileriki yaşlarda türlü zorluklar çıkarabileceğini unutmamalıyız. Evliliğe heves etmek, hayırlı bir yuva kurup, hayırlı evlatlar yetiştirmek hayallerimizi süslemeli.

Meslek seçimi de en az arkadaş ve eş seçimi kadar önemli. Rızkımızı temin için gayrimeşru yollara, haksız kazanç kaynaklarına, haram mala tevessül etmemeliyiz. Tercih yaparken kariyer imkânlarını düşündüğümüz kadar helal kazancı da düşünmeliyiz. Helal ama görünüşe göre az kazanç, haram olan çok kazançtan evladır. İnsanlığa hayrı olacak, ebedî saadete ulaştıracak meslekleri tercih etmeliyiz. Meşakkatli de olsa insanlığa faydası olacak bir iş seçiminin ibadet hükmünde olacağını bilmeliyiz. Yaptığımız her işi en iyi şekilde yapma gayretimiz bize hem bu dünya hem ahiret iyiliği getirecektir. Çünkü Allah, muhsin olanları (işini en iyi şekilde yapanları) sevdiğini ayet-i kerimelerde bize bildirir.

---

7 Furkân, 25/74.

Tercihlerimizi yaparken hayat tecrübesi olan büyüklerimizin tavsiyelerini dinlemeli, istişare etmeliyiz. Sadece aile, akraba ve öğretmenlerimizden değil, büyük mütefekkirlerin eserlerini okumak suretiyle onlardan da istifade etmeliyiz. Özellikle yakın tarihimizde fikir dünyasına katkıları bulunmuş düşünürlerin hayatlarını ve eserlerini okumalı, gönül ve fikir dünyamızı zenginleştirmeliyiz.

Gençlik elden gitmeden yapacak çok iş var. İşi çok olanın boş oturacak vakti yoktur. Kolları sıvamalı işe koyulmalı. Ama ne mümkün? "Daha vakit var, sonra hallederim."düşüncesi bizi aldatır. Sonralarımız hiç bitmez gençken, bugünlerimiz yarın, yarınlarımız öbür gün olur ama işler bir türlü tamamlanmaz. Farkına varmadan en önemli sermayemiz olan ömrümüzü tüketiriz. Zamanı iyi değerlendirmenin formülünü bir an evvel bulmalıyız.

"*1. Müminler kesinlikle kurtuluşa ermiştir; 2. Ki onlar, namazlarında derin bir saygı hali yaşarlar; 3. Anlamsız, yararsız şeylerden uzak dururlar*."[8] Bu ayet-i kerimeler bize zamanı en verimli şekilde kullanmanın formülünü veriyor. Kişi yararsız işlerden uzak durmalı. Günümüzün önemli bir sorununa temas etmiş olduk. Sosyal ağlarda ömrümüzü tüketiyoruz. Harcadığımız zamanın hesabını yapmıyoruz. Bazı araştırmalar gün geçtikçe internette geçirdiğimiz zamanın arttığını gösteriyor. Günde en az 3-4 saatlik bir ortalama söz konusu. "İnternet kullanım amaçları dikkate alındığında, 2016 yılının ilk üç ayında internet kullanan bireylerin %82,4'ü sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşırken, bunu %74,5 ile paylaşım sitelerinden video izleme, %69,5 ile online haber, gazete ya da dergi okuma, %65,9 ile sağlıkla ilgili bilgi arama, %65,5 ile mal ve hizmetler hakkında bilgi arama ve %63,7 ile internet üzerinden müzik dinleme (web radyo)

---

8 Mü'minûn, 23/1-3.

takip etti."[9] Bu verilere bakıldığında "müminlerin, faydasız işlerden uzak durma" kıstasına pek uyduğumuz söylenemez. Ne yapmalıyız o hâlde? Elimize akıllı telefonumuzu aldığımızda yapacağımız işin gerekliliğini ve faydasını düşünmeliyiz. Otokontrol sistemimiz düzgün çalışmadığında, zamanımızı israf ettiğimizi bilmeli, tükenenin ömrümüz olduğunu hatırlamalıyız.

"Yaşadıkça anlarız ki ne yapmak istiyorsak, ne yapabileceksek şimdiden başlamalıyız. Ancak şimdiye hâkimiz."[10] Şimdilerin hakkını vermeden yaşadığımız her bir gün, geri gelmemek üzere geçip gidiyor. Şimdi ne ile meşgulüz ve bunun ne faydası var? Bu iki soru kulaklarımızda sürekli yankılanmalı. Öyle olmalı ki faydasız ve boş işlerden yüz çevirebilmeyiz. Netice itibarıyla bilmeliyiz ki, "En çok aldandığımız sağlık ve boş vakittir."[11]

---

9 TUİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2016.

10 Peyami Safa, *Eğitim Gençlik Üniversite*, s. 34.

11 Buhârî, Rikâk, 1.

“Mektep koridorları gerçek fetihlerin yeridir. Harp cephesindekinden daha derin ve trajik duygular sisteminin yaşandığı muhteşem ve ilahî sahnedir. Burada kendine irşat aydınlığı arayan gençlik, aynı zamanda kendisine verilen irşat ışığını ellerinde taşıdığı için irşatçısına mürşit de olabilir. Bugüne kadar vazifeyi yapan ben, yarının mürşitleri siz olacaksınız.”

(Nurettin Topçu)

SOSYAL MEDYADA GENÇ OLMAK

Mustafa SOYKÖK
Diyanet İşleri Uzmanı

Öğrencilerine sadece bilgi yüklemeyi değil bilgi ile birlikte, ahlakı; sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir hayatın formülünü de öğretmeyi hedefleyen bir öğretmen, onları ödüllendirmek istediğini ve akşama hep beraber bir ziyafet çekeceklerini haber verir. Öğrenciler sevinçlidir, ancak öncelikle her birinin yerine getirmesi gereken bir ödevi vardır: Kümesten bir tavuk almaları, hiç kimsenin görmediği, gözlerden ve gönüllerden uzak tenha bir alan bulmaları, orada gizlice, aldıkları tavuğu kesip aşçı efendiye teslim etmeleri gerekmektedir. Zira ziyafet onların hazırlayıp mutfağa getirdikleri bu malzemelerle gerçekleşecektir.

Genç arkadaşlar bu vazifenin aynı zamanda bir sınav olduğundan habersiz, güle oynaya görevlerini tastamam ifa ederler. İçlerinden sadece biri; uzun boylu, kırmızı yanaklı olanı gözyaşları içerisinde geri gelir. Hayret ki, kabiliyetli bir genç olmasına rağmen hocasının verdiği ödevi yerine getirememiştir. Meraklı bakışlar arasında "Hocam!" der, "Siz bana hiç kimsenin görmediği bir yerde, sessiz sedasız bu görevi yerine getirmemi söylediniz. Ancak ben Yüce Allah'ın beni görmediği, vicdanımın beni murakabe etmediği bir mekân ve zaman bulamadım."

Öğretmenin yüzündeki tebessümle birlikte anlaşıldı, bütün bu kurgunun öğrencilere bir öğüt vermeyi amaçladığı. Sınavı bu gözü yaşlı genç kazanmıştı. Vicdanın sesinin kısılabileceği,

Allah'tan ve meleklerinden habersizce işler çevirmenin mümkün olabileceği bir yer ve zaman söz konusu değildi.

"Evvel yok idi artık var." diyemeyeceğiz ama sosyal medya ile yüzleşmeye buradan başlamalıyız. Sosyal medyayı geçmişteki medyatik öğelerden ayıran en büyük özellik denetimsizliğidir. Sanal ortamlar soğuk ortamlardır. İnsanlar çok rahat birbirlerinin kalbini kırabilmekte, ağır hakaretlerde bulunabilmekte, sahte hesaplar yoluyla yüzlerinin kızarmayacağı eylemlerde bulunabilmektedir.

Kötülükleri işlemeye meftun olan nefis, kendisine sorgu sualin, hesap kitabın bulunmadığı, helal ve haram sınırları ile kayıtlanmamış alanlar açmanın derdindedir. Allah'ın olmadığı (!), meleklerin yazmadığı, vicdanın işlemediği alanlar. Hâlbuki asla ıskalanmaması gereken husus başta sosyal medya olmak üzere sanal dünyanın bütün alanlarında Müslümanlık imtihanı veriyor oluşumuzdur.

Dedikodu, iftira, kötü zan, doğruluğundan emin olunmayan bilginin peşinden giderek insanları karalama vb. davranışlar gerçek hayatta nasıl haram kılınmış ise sanal âlemde de haram kılınmıştır. Kadın-erkek ilişkileri hususunda gerçek hayatta geçerli olan kurallar sanal âlemde de geçerlidir. IP numarası değiştirilebilir ama meleklerin ve organların şahitlikleri değiştirilemez. Sanal âlemde bile işlense günah mutlaka iz bırakır.

Gençleri konuştuğumuzda yaşları küçük, yürekleri kocaman, erdemli, delikanlı insanlar aklıma geliyor. Sosyal medyada dikkat ve rikkatle hareket edemeyen gençlerin yürek küçülmesi yaşadıklarını düşünüyorum. Kin, nefret, düşmanlık, ötekileştirme, farklı olana saygı gösterememe gibi asosyal söylem, tavır ve tutumlarla karşı karşıya kalıyoruz sosyal medyada. Ne kadar garip ki bu yeni medya alanı, çoğu zaman sağlıksız bir sosyalleşmeye meydan verdiği, hatta bireyleri asosyal hâle getirdiği hâlde sosyal medya ismini alabilmiştir.

Tarih boyunca bütün peygamberler ve onların genç arkadaşları dünyayı güzelleştirmenin, dünyayı iyilik, güzellik, adalet ve merhametle doldurmanın mücadelesini vermişlerdir. Bir genç gerçek ve sanal dünyada iyiliğin, güzelliğin mücadelesini veremiyor, kontrolsüz akıp giden sele direnemiyor, kendisini kaptırıveriyorsa neye yarar ki sosyal medya?

Bilinmelidir ki sanal olan her şey sonuçları itibariyle bir gerçekliğe tekabül ediyor. "*Her kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa ya hayır konuşsun yahut sussun.*"[1] şeklindeki Peygamber öğüdünü, Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa bir kimse, sosyal medyada hayırlı şeyler paylaşsın ya da bu alandan uzak kalsın diye de anlamalıyız.

Medya kavramının latince "medium" kelimesinden türetildiği, kök anlamı itibariyle "aracı" anlamına geldiği ifade edilir. Aslına bakarsanız medya kaynak değil, kaynak ile hedef kitle arasında bir enformasyon aracıdır. O hâlde bilgiyi hangi kaynaktan aldığımız ve ne şekilde aktardığımız ayrıca önem arz etmektedir. Hadis-i şerifte kişinin her duyduğunu söylemesinin ona yalan/günah olarak yeterli olacağı ifade edilir.[2] Demek ki herhangi bir araştırma yapmadan her söyleneni, her duyduğunu aktarmak, sosyal medyada paylaşmak, şayet o paylaştığımız, gerçeğe aykırı bir bilgi ise yalan söylemek anlamına gelecektir. "*Bilmediğin şeyin ardına düşme! Çünkü göz, kulak ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur.*"[3] ayet-i kerimesi gençler için sosyal medya rehberi olmalıdır.

Gerek gerçek hayatta gerekse sanal ortamlarda söz söylemenin ahlaki ilkelerini, sosyal ilişkilerin ideal niteliğini ortaya koyan Hucurât suresi gençler için bir başka sosyal medya rehberidir. Surede hatırlatılan başlıca hususlar şunlardır:

---

1 Buhârî, Rikâk, 23.

2 Müslim, Mukaddime, 5.

3 İsrâ, 17/36.

1- Allah ve Resûlü'nün koyduğu sınırlara riayet edilmeli, Allah ve Resûlü konuştuğunda susmalı, kendi sözünü onların sözünün üstünde tutmamalıdır.

2- Fasık bir kişi, herhangi bir haber paylaştığında bilginin doğru olup olmadığı iyice araştırılmalıdır. Aksi hâlde hem dünyada hem de ahirette istenmeyen sonuçlarla karşılaşılabilecektir.

3- Müminlerin birbirlerinin kardeşi olduğu, birbirlerine karşı birtakım hak ve sorumluluklara sahip oldukları hatırlanmalı ve başkalarına da hatırlatılmalıdır.

4- Hiçbir grup diğer bir grupla alay etmemeli, birbirlerini karalamamalı, birbirlerine kötü lakaplar takmamalıdır.

5- Müminler birbirleri hakkında olumsuz zanlar beslememeli, birbirlerinin sırlarını araştırıp ifşa etmeye çalışmamalı ve birbirlerinin dedikodusunu yapmamalıdırlar. Hatta gıybet etmek, ölü kardeşinin etini yemek kadar iğrenç bir şeydir.

İnsan olarak her birimizin bir yazar olduğunu, sağından, solundan veya arkasından verilecek "amel defteri" isimli bir kitabı bizzat yaşadığımız hayat ile kaleme aldığımızı sık dile getiriyorum. Sosyal medya da insanlara yeni yazarlık alanları açmıştır. Facebook, Twitter, internet sözlükleri, bloglar vb. aracılığı ile artık herkes sadece bir dinleyici ya da pasif bir okuyucu değil, bir yayıncı ve aktif bir yorumcu rolündedir. Medyatik enformasyonu tüketmemize yarayan medya gitmiş, yerine bizzat birey olarak üretim yapabildiğimiz bir medya ağı kurulmuştur. Amel defteri gibidir sosyal medya hesaplarımız, internete koyduğumuz hiçbir şey aslında silinmez. O hâlde gelinen süreçte özellikle gençler için söz konusu alanı aktif kullanma becerisi kadar doğru kullanma becerisi de önem arz etmektedir.

Uzmanlar sosyal medyanın aşırı kullanımının bir bağımlılık çeşidi olduğunu ifade ediyorlar. Sosyal medya kullanırken

zamanın kontrol edilememesi, iş, aile, okul vb. sorumlulukların ihmal edilmesi, sosyal medyadan uzak kalındığında huzursuzluk, uykusuzluk, öfke gibi yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması, bu sahada bir bağımlılık durumu ile karşı karşıya kaldığımızı gösterir.

Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayeti, sadece kitabın ayetlerini değil, kâinatın ayetlerini de okumayı tavsiye eder. Yerlerin ve göklerin yaratılışında eşsiz bir ahenk, sanatsal bir güzellik, fıtri bir dinginlik ve huzur kaynağı vardır. Sanalın büyüsüne kapılıp kalanlar çoğu zaman gerçek hayatın huzurundan mahrum kalıyorlar. Spordan uzak, hareketsiz bir hayatı tercih eden gençler, gençlik heyecanlarını sanal âlemde heba etmiş oluyorlar. Hayatı kaliteli hâle getirebileceğimiz pek çok aktivite, sanal âlemin dışında pek çok güzellik bizi bekliyor, o hâlde "Turn off pc, turn on life." Çünkü hayat sosyal medyaya hapsedilemeyecek kadar büyük ve eğlenceli bir şeydir. Sanal olan, gerçeğin yerini işgal ettikçe yaşama sevincimizi kaybediyoruz.

İnsan zaafları ve tutkuları ile insandır. İslam dini açısından önemli ve öncelikli olan bunlardan arınmış olmak değil, bunları kontrol altında tutarak iyi, faydalı ve dengeli bir hayatı inşa edebilmektir. Güç, servet ve şehvet tutkusunun yanında beğenilme arzusu, elindekinden daha fazlasına sahip olma tutkusu, takipçilerinin çokluğu ile övünme isteği (tekâsür) özellikle sosyal medya alanında gün yüzüne çıkardığımız zaaf noktalarımızdır.

Bir gencin, daha fazla "like" almak ya da Instagram ve Twitter'da takipçi sayısını artırmak amacıyla kişiliğini ya da başkalarının kişiliklerini zedeleyecek tavırlar içerisinde olması, yıllar sonra mahcup olacağı işler yapması, kendisinin ve ailesinin mahremini açığa çıkarması elbette doğru değildir. Gençler sanal âlemdeki başarı ve saygınlığın mı, gerçek hayattaki başarı ve saygınlığın mı daha değerli olduğuna karar vermelidirler.

Ayrıca kameralar bir ömür boyu kayıtta kalacak, en başarılı "youtuber"lar hesap günü tespit edilecektir.

İzni olmadığı hâlde bir başkasına ait herhangi bir fotoğraf ya da bilgiyi sosyal medya hesaplarında paylaşmak, bu şekildeki paylaşımları beğenmek ve retweet etmek kul hakkı ihlalidir. Benzerlerine sıkça rastladığımız bir metaforu örnek olarak sunmak isterim: Yaşlı bir amca ya da teyze şehir içi halk otobüsünde direklere sıkıca sarılmış seyahat ediyor, en yakınında yolcu koltuğuna oturmuş iki genç arkadaşımız ve diğer yolcular fotoğraf karesinde görülüyor. Yaşlılara saygı kalmadı, gençlik ne hâle geldi vb. iğneleyici cümlelerle bu karenin Facebook'ta paylaşıldığına şahit oluyorsunuz. Bu ve benzeri paylaşımlarda üç husus sorgulanmalıdır: Birincisi, bu fotoğrafı çeken, Facebook'a yükleyen ve paylaşanlar o karede bulunan insanlardan izin almışlar mıdır? İkincisi, o gençlerin yaşlıya yer vermek istedikleri yaşlının ise birazdan ineceği için oturmak istemediği gibi ilk bakışta anlaşılamayan bir durum olmuş olamaz mı? Üçüncüsü, benzer bir şeyin bize karşı yapılmasını ve bu yüzden yabancı insanların herhangi bir hatamız sebebiyle kınayıcı cümlelerle bize bakmalarını arzu eder miyiz?

Ahlak kişinin kendisi için istediğini başkaları için de istemesi, kendisi için sevip arzu etmediğini başkaları için de tercih etmemesi şeklinde tanımlanır. Ahlakın bu tanımı sosyal medya alanında daha fazla geçerli olmalıdır. Sosyal medyada Müslüman bir genç olmak; vicdanlı olmaktır, iyilikleri çoğaltmanın gayretinde olmaktır, sanal dünyanın sanal olmayan günahlarından uzak durmaktır, kul hakkına riayet etmektir, ahirette de hesabını verebileceği sosyal medya hesaplarına sahip olabilmektir. Sanal dünya tarafından esir alınmış değil, bilinçli kullanım isimli silahla sanal dünyayı teslim almış aziz gençlere selam ve dua ile.

Hiçbir şahsa karşı düşmanlık ve fenalık düşünme.
Hırs ve düşmanlık duyguları insanı daima perişan eder.
Huzursuz olursun. Akıllı olan kimse bu duyguları uzatmaz.
Elbette kusursuz insan ve arkadaş olmaz. Eğer arkadaşının
her kusuruna kızar, münakaşa yaparsan arkadaşsız kalırsın.
Kur'an-ı Kerim'i okumayı sakın terk etme. Her gün az da
olsa bir parça Kur'an-ı Kerim'i açıp okuyasın, hasıl olan
sevabı Sevgili Peygamberimize, bütün geçmişlerimize ve
bütün müminlere hediye edesin.
Her niyetin halis olsun. Yani güzel ve faydalı düşünceli ol.
Helal rızık yemeye gayret et.

(İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe)

ÖĞÜT ALMAK: NASİHATNAME GELENEĞİNE DAİR

Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yûnus Emre, "aşksızlara öğüt verme" der. Aşksızlara öğüt verme, zira onlar öğüt almazlar. Öğüt almak, insanlıkla alakalıdır. İnsanlık tabirini, ahlaki açıdan olgunlaşma anlamında kullanmaktayız. İnsan öğüt alarak, dinleyerek, tecrübe ederek, deneyerek, okuyup öğrenerek, seyahat ederek, gözlem yaparak, farklılıkları tespit ederek, onları karşılaştırarak olgunlaşacaktır. Bunların her birisi birer olgunlaşma sürecidir… Öğüt almak, diğer bir ifadeyle söz ve sohbet ortamlarında bulunup nasihat dinlemek dikkat çeken bir olgunlaşma sürecidir. Peki, nedir öğüt almak? Öğüt almak, tecrübe edilmiş bilgiyle buluşmaktır. İnsan, elbette kendisi de deneyecek, tecrübe edecek; ama evvelce yaşanmış ve denenmiş olanı bilirse, yeni bilgiye de hazır hâle gelmiş olacaktır.

Öğüt, sadece sözle verilmez; en kalıcı, en etkili öğüt, hâl diliyle verilmiş, örnek davranışlar ve sükûtun diliyle yapılan konuşmalar muhataplarda kalıcı ilkeler oluşturmaya imkân vermiştir. Bazı eli kalem tutan ehlidil, edip ve ârifler, öğütleri, nasihatname, siyasetname yahut usûl, erkân ve ahlak kitaplarında derleyip toparlayarak satırlarda kaydetmişlerdir. Böylece zengin bir öğüt edebiyatı meydana gelmiştir. Mesela Türk İslam Edebiyatı'nın ilk eserlerinden olan Kutadgu Bilig, esası itibarıyla hem bir siyasetname, hem de bir nasihatnamedir. Balasagunlu Yûsuf Has Hâcib tarafından 1069 yılında yazılan

eser, tahkiye, hikmet ve mükâleme tarzıyla kaleme alınmış nasihatleri içerir. Hikâyeler ve mesellerle hayata dair saadet ve mutluluk dersleri verir. Zaten kitabın adı, "saadet ve mutluluk veren bilgi" anlamına gelir.

İnsan nasıl saadete erer? Nasıl mutlu olur? Yûsuf Has Hâcib, bir bakıma bu gibi sorulara cevap arar. Ona göre, saadet ve mutluluğun kaynağı, devlet yönetimidir; hak ve adalete uygun, güvenliği tesis etmiş, bilgiyi ve huzuru esas alan iyi yönetim, saadet ve mutluluk vesilesidir. Temel mesele bu iyi yönetimi sağlayacak insanı, *ideal lideri* yetiştirmektir. Bu ideal insan, lider insan olacaktır; onun sağlıklı bir zihnî donanımla yetişmesi, toplumun huzur ve refahı için elzemdir.

İbn-i Sînâ'nın öğrencisi olduğu sanılan Balasagunlu bilge Yûsuf Has Hâcib'den sonra Edib Ahmed Yüknekî de benzeri yaklaşımla eserini kaleme almıştır. "Ediplerin edibi ve fazıllar başı" olarak da anılan Edib Ahmed, "hakikatlerin eşiği" anlamına gelen Atebetü'l-Hakâyık adlı eserinde, ahlaki öğütleri telkin eder. İdeal insan, ahlaki değerlere bağlı, bilgili, gayretli, dürüst ve çalışkan insandır. Bir bakıma ahlak kitabı olarak da görülmesi mümkün olan bu eser, Müslüman Türk çocuğunun vizyonunu oluşturmuş; ahlaklı, ilke sahibi, çalışkan ve mert insanların yetişmesinde öncülük etmiştir. Daha sonra Ahmed Yesevî, Yûnus Emre, Hacı Bektâş-ı Velî gibi mana erleri benzeri ahlaki ilkeleri yeniden söylemişler, böylece ahlak prensiplerini içeren nice eserlerin yazılmasına öncülük etmişlerdir.

Edebiyatımızda derin tesirler oluşturan ahlak kitapları, sadece doğrudan doğruya ahlaki ilkeleri açıklayan eserler değildir; nasihatname, pendname, siyasetname gibi eserler, o ilkeleri alegorik bir üslupla tasvir ve tarif ederler. Bu anlamda Ferîdüddin-i Attar'ın "Pendnâme"si bir çığır açmış, tercüme ve tanzir edilerek yenilenmiştir. Keza Beydebâ'nın "Kelile ve Dimne"si, Sa'dî'nin "Bostân"ı, Mercimek Ahmed'in, Keykâvus'un aynı adlı eserinden yola çıkarak uyarladığı "Kabusnâme" gibi

daha sonraki yazar ve şairleri de etkileyen eserleri zikretmek lazımdır. Ayrıca Pîr-i Türkistan Ahmed Yesevî'nin "Dîvân-ı Hikmet"i, Atâullah İskenderî'nin "Hikem-i Atâiyye"si; Mevlânâ'nın "Mesnevî"si, Hacı Bektâş-ı Velî'nin "Makâlât"ı ve Yûnus Emre'nin "Risâletü'n-Nushiyye"si gibi tasavvufi ahlakı öğreten eserler ile Hz. Peygamber'in ahlakını telkin eden şemâil, hilye ve ahlak-ı nebi kitapları da fevkalade önemli hizmetler ifa etmiştir. Çünkü insan sözle, nazarla mayalanır; bu türden eserler, insan ağacını kulağından sulayan, satırdan sadra intikal eden ahlaken olgunlaştıran ve karakter geliştiren eserlerdir. Bir de bu eserler cemiyet içinde, camilerde, odalarda, tekkelerde, medreselerde, kahvehanelerde ders ve sohbet ortamlarında okunması hasebiyle, hâl intikalini sağlamış; gözle de insanı mayalamıştır.

Bunlardan başka, Korkut Ata'nın "Oğuznâme" yahut "Dede Korkut Hikâyeleri" adıyla derlenen hikâyeler, şifahi kültürde yiğitlik, mertlik, bilgelik gibi temel ahlaki ilkeleri öğretir. Dede Korkut, bu öğretme işini Bayındır Han'dan başlayarak Yeğenek, Salur ve Deli Dumrul gibi kahramanlar marifetiyle yapar. Dede Korkut'un bıraktığı yerden devam eden kahramanlık destanları, "gazavatname", "cenkname", "Hamzaname", "Danişmendname" ve "Battalname" gibi eserler askerî kahramanlığın temel ilkelerini, yiğitliğin hakikatini aktaran eserlerdir. Bu eserleri okuyan yahut dinleyen sabır, gayret, dostluk, samimiyet ve hasbilik yanında adalet, merhamet ve siyaset de öğrenir. Keza "Köroğlu Hikâyesi", "Kerem ile Aslı", "Ferhat ile Şirin", "Tahir ile Zühre" gibi hikâyeler de sevmenin, sevdikleri uğruna aşılmaz dağları aşmanın, yola düşmenin, yaralara merhem olmanın ve en önemlisi hayatın anlamını idrak ederek bilgeliğe ermenin yolunu yordamını öğretmektedir. Bu hikâyeleri dinleyenler, henüz hayat yolunun başındaysalar, zihinlerinde örnek alacakları (prototip) muhayyel kahramanlar yaratır; onlar gibi olmaya gayret ederler. Hikâyenin gücü, tam da bu işaret edilen yerdedir. Doğrudan doğruya ahlaki ilkeyi, usûl ve adabı telkin etmek yerine bir kahraman üzerinden aktarmak okuyucu ve

dinleyicinin zihninde hikâyenin yeniden inşa edilmesine imkân vermektedir. Böylece mana dilden dile aktarılarak çoğalmakta, her dile getirilişinde nasihat yenilenmektedir.

Türk-İslam kültür coğrafyasında insanın yetişmesi, olgunlaşması, devlete ve millete hizmet edecek hâle gelmesini sağlayan söz varlığı işaret edilen hikmetlerin tekrarıyla sağlanmıştır. Bunun için ders ve sohbet halkaları kurulmuş, hikmetli eserler, nasihatnameler, ahlak kitapları ve siyasetnameler takrir edilerek manevi gelişim sağlanmıştır. Bilhassa kış gecelerinde konaklarda ve evlerde tertip edilen kış sohbetleri, kıraathanelerde okunan halk kitapları önemlidir. Bu meclislerde halk destanlarını söyleyen âşıklar, hikâyeler anlatan kıssahanlar ve hadiseyi güncelleyen meddahlar birer halk mürşidi (öğretmen) olarak tasavvur edilebilir. Onlar kültürün intikalini sağladıkları gibi, tevarüs eden birikimi yeniden güncellemektedirler. Keza gerek odalarda, gerekse kıraathane ve salonlarda okunan "cenkname", "Hamzaname" gibi eserlerin yanında, "Müzekki'n-Nufûs", "Envârü'l-âşıkîn", "Muhammediyye" ve "Ahmediyye" gibi kitaplarla da "ahlak-ı hamide" dediğimiz güzel ahlâkın temel ilkelerini öğrenmektedirler. Bu muhitlerde, en azından toplum içerisinde oturmasını kalkmasını öğrenen genç kuşak, bir metin nasıl okunur, nasıl dinlenir, soru nasıl sorulur, kime nasıl hitap edilir gibi sorular etrafında teşekkül eden eskilerin adabımuaşeret dedikleri genel ilkeleri tahsil etmektedir. Devlet mekanizmasının en aşağısından en yukarısına kadar görev yapacak olan insanın yetişmesinde bu ders ve sohbet halkalarının, dolayısıyla kitapların rolü olmuştur.

İlk edebî eseri öğüt olan bu milletin, hikmeti öne çıkartan zengin bir geleneğinin olduğu aşikârdır. Burada Germiyanlı Şeyhî, Fuzûlî, Nâbî, Bağdatlı Rûhî, Şeyh Gâlib; Koca Râgıp Paşa ve Ziya Paşa gibi hikmeti şiir formatında dile getiren şairleri hatırlamak mümkündür. Hekim olan Germiyanlı Şeyhî, "Harnâme"de mizah ile hikmeti buluşturarak nasihatini yapar. Günümüz dilinde "eşeğin hikâyesi" olarak aktarılması mümkün olan

bu eserde, devrinin önemli binek ve taşıma gücü olan eşekten yola çıkarak hayvanların hukukunu dile getirir. Kötü ahlaklı insanları tavsif ederek edebî ve ironik bir üslupla nitelikli insanın yetişmesine dair temel ilkeleri vazeder. Ama nasihat edebiyatı açısından klasik şiirimizde önemli metin, Urfalı Nâbî'nin "Hayriyye"sidir. Nâbî'nin oğluna nasihati olarak aktarılan bu metinde devrin ilim telakkisi, sosyal hayat, meslek grupları ve insan tiplerine dair önemli bilgiler bulmak mümkündür. Onun izinde giden Sümbülzâde Vehbî de "Lütfiyye"yi kaleme almıştır. Keza şarkılarımız, türkülerimiz, atasözlerimiz, mâni ve halk hikâyelerimizi de hatırda tutarsak, oldukça zengin bir öğüt kültürüne sahip olduğumuz, "Din nasihattir." emrine istinaden hep nasihat veren bir gelenekten geldiğimiz anlaşılacaktır.

Tanzimat ile birlikte içine girdiğimiz yeni kültür havzası, sadece idari konularda ve kurumlarda değil, sanat, edebiyat hayatında ve dolayısıyla sosyal hayatta da değişime sebep olmuştur. Frenk tarzı, hususen Fransa'dan esen kültür modasına uygun olarak İstanbul'un mutena semtlerinde kendine yer bulmaya başlamıştır. Böylece okunan kitaplarda, dinlenen hikâyelerde, sohbet salonlarında, yemek sofralarında cari olan modanın etkisi baskın kültür olarak varlık kazanmaya başlamıştır. Bu hâl, zamanla sokağa da taşmış, tramvaya, devlet dairesine kadar varan yeni bir tutum inşa etmiştir. Bu dönemde mekteplerde okunmak üzere yazılan adabımuaşeret kitapları neşredilmeye başlanmıştır. Avrupai tarzda sosyal ilişkileri belirleyen bu kitaplar, klasik kültürdeki adab ile zaman zaman farklılaşmıştır. Nihayet alafranga-alaturka tartışmalarına sebep olmuştur. Bu dönemde geleneksel kültürün ahlaki birikimini genç kulaklara aktarmak için bazı eserler de yazılmıştır. Bu eserlerden birisi, Muallim Nâci'nin "Mekteb-i Edeb"idir. Bu eser, "Edeb Eğitimi: Mekteb-i Edeb" adıyla geçtiğimiz yıllarda yayımlanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde, modern hayata adapte olmayı temin eden görgü kurallarını anlatan eserlerin kaleme alındığı ve bunların Olgunlaşma Enstitüsü başta olmak üzere

kimi okullarda ders kitabı olarak okutulduğu malumdur. Bununla birlikte yazıldığı günden itibaren bütün kuşakları etkileyen bir eser var ki, onu burada hususen zikretmek icap eder. Bahse konu olan eser, Ali Fuat Başgil'in "Gençlerle Başbaşa" adlı kitabıdır. Bu minval üzere başarı yollarını öğreten, konuşma ve iletişim kurma çabasını kolaylaştıran pek çok kitap yazılmıştır. Şehirleşmedeki hızlı artış, göç ve siyasi çalkantılar insanları başarıya endeksli bir hayat anlayışına itmiş; böylece başarıya endeksli kitaplar, iletişim ve psikoloji kitapları bilhassa doksanlı yıllardan itibaren daha da artmıştır. Bu artış nasihat edebiyatımızı menfi ölçüde etkilese de Başgil'in açtığı çığır daima varlığını korumuştur. Mesela Mustafa Kara, onun izinde giderek "Gençlerle Gönül Gönüle" adıyla bir kitap yazmıştır. Keza bendenizin telefatından olan "Oğul Sen Sen Ol" ve "Sen Sen Ol Sevgili Kızım" isimli kitaplar bu türün bir devamı olarak değerlendirilebilir. Yeni keşifler, teknolojik ilerlemeler ve iktisadi gelişmeler hayat anlayışını değiştirmiştir. Bu bakımdan zamanın ruhuna uygun bir tarzda, genç kuşakların sorularına cevap verecek ve anlam arayışlarına katkı sunacak eserler yazılmalıdır.

Bu kısa izahtan sonra, burada tekrar Yûnus'un işaret ettiği hususa dönüp; ne kadar nasihat edersen et, eğer muhatabın âşık değilse, istekli değilse, sözün kâr etmez gerçeğini hatırlayalım. Ne demişti Yûnus'umuz? Şunu söylemişti:

"Aşksızlara verme öğüt,

Öğüdünden alır değil.

Aşksız kişi hayvan olur,

Hayvan öğüt bilir değil."

Öğüt almak da vermek de bir insanlık meselesi... Aşk ve ilgi meselesi! Bendeniz geleneğe uyarak, oğlumu düşünüp tespit ettiğim ve Oğul Sen Sen Ol'da ele aldığım birkaç öğüdümü burada kaydederek yazımı neticelendirmek isterim. Şöyle not almışız:

"Oğul, işini zevkle, severek yap... Aşkla! Zevkle oku, severek dinle, aşkla bak. Böyle yaparsan, harfler, sesler ve şeyler manalarını açar.

Oğul, mesele sadece düşünmek, çalışıp çabalamak ve bir fikre ulaşmak değil; onu dile getirme, tebliğ etme yolunu ve yordamını da bilmelisin.

Azizim, bu âlemde Habil olmak da mukadder, Kabil olmak da... Lakin biz Habil olmaya gayret ederiz ki, dünyamız huzur ve güven yurdu olsun!

Azizim, varlığın kıymetli meyvesidir söz... Sözü zayi etmemeli!

Ey oğul, insanın kendini bilmesi ne büyük bir lütuftur... Kendini, haddini bil! Lakin çoğumuz bunu beceremiyoruz.

Ey oğul, kadim dostları gıyabında hayırla anman senin değerini yüceltir. Kimi meclislerde onları tahkir ve tezyif etmen ise seni alçaltır."

Sebat et genç dostum, sebat et! Damlaya damlaya göl olur. Ve aynı noktaya düşen damlacıklar zamanla mermeri bile deler. İşinde ve dersinde herhangi bir fikri ve noktayı küçümseyerek ihmal edip geçme. Küçük ihmalden bazen büyük zararlar doğduğunu unutma.
Bir işe öfkeli ve sinirli iken karar verme. Bekle, öfken geçsin. Zira öfke ile kalkan zararla oturur.
Hayatın ve tutacağın yol hakkında tereddüde ve kararsızlığa düşüp de, bir ışık aradığın zaman, fikrini soracağın kimseyi iyi seç. Düşün ki, isabetsiz bir fikirden hareket ederek verdiğin karardan bütün ömür boyunca pişmanlık duyman mümkündür. Fakat isabetli bir fikirden aldığın ışık da bütün ömrünce yolunu aydınlatır.

(Ali Fuat Başgil)

ATALAR ÖĞÜT SÖYLER: EY OĞUL!

Emin GÜRDAMUR
Diyanet Aylık Dergi Yayın Koordinatörü

Kadim zamanlardan beri insanların, tecrübe ve değer yargılarını sonraki nesillere miras bırakmak hususunda iştiyaklı oldukları görülür. Bu miras kimi zaman cemiyetin bilincinden damıtılmış nasihat, kimi zaman söylence, şiir ve destan olarak tezahür eder. İnsanlığa ait en eski yazılı metinlerde, taş tabletlerde nasihat dilinin egemen olması ve bu dilin özellikle gençleri muhatap alması, nasihat tarihiyle beşeriyet tarihinin yaşıt olduğunu gösterir. Öğüt, nush, pend gibi kelimelerle de ifade edilen nasihat, temel olarak doğruluğu ve iyiliği telkin etmek, öğüt vermek, kötü iş ve düşüncelerden uzaklaştırmak anlamlarına gelir.

Ana ilkelerinden biri, "*iyiliği emredip kötülükten sakındırmak*"[1] olan İslam dini, vazettiği inancın ve ahlaki değerlerin toplumsallaşması, yediden yetmişe kabul görmesi ve cemiyetin kalbinde mayalanması için nasihati asli ve sürekli bir yöntem olarak belirler. Nitekim Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'i "*öğüt*" olarak nitelemekte[2] ve Hz. Peygamber'den de insanları doğru yola "*güzel öğütle*" çağırmasını[3] istemektedir. Türk ve İslam edebiyatında nasihate ve nasihatnamelere ilham veren anlayış, Kur'an'dan beslenir. Özellikle Lokman'ın (a.s.) oğluna öğüt

1 Hac, 22 / 41.

2 Yâsîn, 36 / 69.

3 Nahl, 16 / 125.

verirken kullandığı, "*Yavrum! Allah'a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür.*"[4] gibi ifadeler, ilk dönemden itibaren âlim ve ediplerin sıklıkla başvurduğu bir yöntemin doğmasına zemin hazırlamıştır. "Ey oğul" nidalı nasihatname ve pendnameler edebi, dinî ve tasavvufi pek çok konuyu ihtiva eder. Temelde hepsi de insanın olgunlaşması, kemale ermesi yönünde bir amaç taşır. Fert kemale ermeden toplumda huzurun tesis edilemeyeceği ve devletlerin, medeniyetlerin olgunlaşamayacağı bilinmektedir. Bu nevi eserlerdeki "oğul" hitabı ekseriyetle gençlere ve gelecek nesillere seslenir. Çünkü insanlar, doğruluğundan emin oldukları değerlerin, sonraki nesiller tarafından da benimsenmesini isterler. Buna en meşhur örnek, Şeyh Edebali'nin, Osman Gazi'ye verdiği ve "Ey Oğul! Beysin. Bundan sonra öfke bize, uysallık sana." ifadeleriyle başlayan öğüttür. Genelde didaktik eserler olan nasihatnameler, teorik ahlaktan ziyade pratik ahlakı önemser, davranışları ise yapılması ve yapılmaması gerekenler diye ikiye ayırırlar. Toplumların bozulma gözlenen alanlarına mercek tutar, o alanlarda çözüm önerileri sunarlar. Bu eserlerin dinî, siyasi, tasavvufi ve içtimai şeklinde tasnif edilmesi de mümkündür.[5]

Dede Korkut Hikâyeleri: Oğul Oğul, Ay Oğul

"Dede Korkut Hikâyeleri", Türklerin en önemli yazılı kaynaklarının başında gelir. Hakkında yeterince tarihî bilgi olmamasına karşın, zamanla toplum tarafından bilgeliğin ve irfanın sembolü kabul edilir, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınır, Anadolu'da zenginleşir ve Dede Korkut'un şahsında âdeta tarihî bir fenomene dönüşür. Fuat Köprülü, "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir kefesine, Dede Korkut'u öbür kefesine koysanız, Dede Korkut ağır basar." der. Kurgusu ve diliyle emsalsiz bir metin olan "Dede Korkut Hikâyeleri", bilginin, iyiliğin, fedakârlığın ve erdemin el üstünde tutulduğu bir mektebe benzetilebilir.

4 Lokmân, 31/13.

5 İskender Pala, *Nasihâtname*, DİA, c. 32, s. 409, 410.

Bütün hikâyelerin odak noktası ailedir. Kimi zaman gerçeküstü, mitolojik varlıklara ev sahipliği yapan, bu sayede okuyucunun ilgisini diri tutan anlatılar, derinden derine ailenin, yurdun, törenin önemini zihinlere nakşeder.

Cesaretin, merhametin, dayanışmanın, dürüstlüğün övüldüğü hikâyelerde babalar ile oğulların birbirine seslenişleri içtenliklidir. "Kazan Bey'in Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olması" adlı hikâyede Kazan Bey, oğlu Uruz'a şu sevgi dolu ifadelerle seslenmektedir: "Oğul, oğul, ay oğul! Karşıda yatan kara dağımın yükseği oğul! Kararmış gözlerimin aydını oğul! Alaca tanla yerimden kalktığım senin için. Al atımı yorultmuşum senin için. Benim başım kurban olsun. Canım oğul senin için." Hikâyelerde evlada karşı dile getirilen sevgi ifadeleri her zaman en üst düzeyde karşılığını bulur. Yine "Begil Oğlu Ermen" hikâyesinde oğul babası Begil'e, "Baba ne söylüyorsun, ne diyorsun? Bağrımla yüreğimi ne dağlıyorsun? Altındaki al aygırı bana ver. Kan terletip koşturayım senin için. Sırtı sağlam demir zırhını bana ver. Yeni yaka diktireyim senin için. Ala gözlü üç yüz yiğidini bana ver. Yoldaşlığa, din-i Muhammed yoluna çarpışayım senin için." sözleriyle seslenmekte ve babası için kâfirle cenk etmektedir. Aile bağlarının en güçlü hissedildiği yerler bu ve benzeri ifadelerdir. "Dede Korkut Hikâyeleri"nde yer alan bu saygılı ve samimi dil, günümüzde pek çok araştırmaya konu olmuş, değer aktarımında iletişim dilinin önemi başlıklı çalışmalara kaynaklık etmiştir.

"Dede Korkut Hikâyeleri"nin merkezinde anne, baba ve oğul vardır. Hemen bütün hikâyede öne çıkan güçlü aile bağları, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin oluşumunda rol oynayan kültürel arka planı yansıtması bakımından önemlidir. Babalar ailesini ve oğlunu korumak, oğullar ise bir ad alıp cesaretlerini ve kahramanlıklarını ispatlamak isterler. Sosyal hayatta tek eşlilik egemendir. Çocuk sahibi olmak gücün ve bereketin simgesidir. Ataya, babaya ve töreye saygı esastır. Hikâyelerde günümüz Türk aile yapısının köklerini görmek mümkündür. Çocuğun

doğduğu andan itibaren karşılaştığı en saygın kişi annesidir. Nitekim anneye saygı ve hürmetin sonunda diğer manevi değerlere ve soylu davranışlara ulaşması mümkündür. Bununla beraber büyüklerin dili, başta Dede Korkut olmak üzere hep dualıdır: "Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgelice yüksek ağacın kesilmesin. Hep akan güzel suyun kurumasın. Kanatlarının ucu kırılmasın. Allah seni namerde muhtaç etmesin. Koşar iken ak boz atın sürçmesin. Vuruştuğunda kara çelik öz kılıcın ufalanmasın. Allah'ın verdiği umudun kesilmesin. Ahir sonu, arı imandan ayırmasın. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Derlesin toplasın, günahınızı adı güzel Muhammed'in yüzü suyu hürmetine bağışlasın. Han'ım hey."[6]

Dîvânü Lugâti't-Türk: Öğüt Al Bilgisizliği Gider!

11. yüzyılın ikinci yarısında Kaşgarlı Mahmud tarafından Türkçeyi Araplara öğretmek amacıyla kaleme alınan "Dîvânü Lugâti't-Türk" adlı ansiklopedik sözlük, sadece içerdiği söz varlığı açısından değil, Türklerin İslam'a geçiş sürecinde içinde bulundukları düşünce iklimini resmetmesi bakımından da değer taşır. İhtiva ettiği pek çok deyim ve şiirle "Dîvânü Lugâti't-Türk", Türkçenin hem sözcük varlığına hem de o varlığı ortaya çıkaran düşünce ufkuna pencere aralar. Metinler kimi değerlere vurgu yaparken kimi zaaflara karşı da insanları uyarır. Gençleri bencillikten, kibirden, gururdan uzak durmaya, hoşgörü ve fedakârlığa yönelmeye teşvik eder. Gerçek iyiliğin karşılık beklemeden yapılan iyilik olduğunu vurgular. Bahadırlık, dostluk, misafirperverlik, cömertlik gibi soylu davranışların korunması gerektiğine, cimrilik ve tamahkârlık gibi hasletlerin sahibine zarar vereceğine dikkat çeker. Güler yüzlü olmanın, büyüklere karşı hürmetkâr davranmanın ve dünyada iyi bir ad bırakmanın erdemli tavır ve davranışlar olduğunun altını çizer.

6 Dede Korkut Kitabı, Han'ım Hey, TOBB 2014, c. 1, s. 462.

Milletlerin kültürel istinat duvarları dilleridir. Dili muhafaza etmek, onu yabancı sözlerin istilasından sakınmak, o dille konuşan yediden yetmişe herkesin tabii sorumluluğudur. Karahanlılar döneminin ünlü âlimi Kaşgarlı Mahmud, eseriyle bu sorumluluğun altını çizmiş, gelecek nesillere hem kelimeleri hem de kelimeleri açıklarken kullandığı öğütleri miras olarak bırakmıştır:

"Oğul benden öğüt al, fazilet dile, ulus arasında büyük bilgin ol, bilgini yay. Oğlum sana fazilet, öğüt, miras bırakıyorum, bilgin bir adam bularak onun tarafına bak. Oğlum, öğüt al bilgisizliği gider, kimin kavutu varsa ona pekmez katar. Bilgin kimseyi hoş tutup sözünü dinle, faziletini öğrenerek işte kullan. Her gün yanına giderek onun bilgisini öğren, gönül alçaklığıyla ona hizmet et, gururu bir yana koy. Bilgin adamların sözlerini öğüt olarak al, iyi söz tesir ederse öze siner. Ananın babanın sözünü işiterek öğütlerini reddetme, mala ve talihe eriştiğinde şımarıklık yaparak azma. Seni yaşlı bir adam çağırırsa ona doğru koş; kuraklık yıllarda millete bak, nereye konarlarsa sen de birlikte kon. Bil ki verdiğin senindir, insanoğlu karnına tapar; kişi mezara girdiğinde kalan mal başkasınındır. Eldeki mala sevinirsin, ona az sevin; giden mala acıma, ona çok pişman olma."[7]

Kutadgu Bilig: Doğruluk İnsanı İkbale Erdirir

İslami Türk edebiyatının ilk eserlerinden olan "Kutadgu Bilig (Mutluluk Bilgisi)", geçmişten günümüze anlamını ve güncelliğini yitirmeyen nasihatlerle doludur. Yûsuf Has Hâcib'in (ö. 1078.) kaleme aldığı eser, sadece yöneticilere değil genç yaşlı, kadın erkek, zengin fakir, toplumun her kesiminden insana hitap eder. Eser adalet, devlet, akıl ve kanaat olmak üzere dört temel üzerine bina edilir.

7 Dr. Osman Esin, "Divanu Lugati't-Türk'teki Öğüt Metinler Üzerine Stilistik Bir İnceleme", *İdil Sanat ve Dil Dergisi,* 2018, cilt 7, sayı 45, s. 524 – 527.

"Kutadgu Bilig" didaktik olduğu kadar sürükleyicidir de. Ayrıca bir tiyatro kurgusuna sahip olması bakımından benzerlerinden ayrı bir hususiyet taşır. Hükümdar Gündoğdu adaleti, vezir Aydoldu mutluluğu, vezirin oğlu Öğdülmüş aklı, vezirin akrabası derviş Odgurmuş ise kanaati temsil etmektedir. Soru ve cevap şeklinde diyalogların yanı sıra şahısların monologlarını, iç konuşma ve muhasebelerini içerir. Her ne kadar dönemin yöneticilerine nasihatlerle dolu da olsa eser gençlere ve gençler üzerinden geleceğe seslenmekte, geleceği inşa etmeye çalışmaktadır: "Ey yolunda sevinçle ilerleyen genç, sözümü boş sayma. Gönülden ve içinden gelerek dinle ve uy. Doğruluk yolundan şaşmamaya çaba göster. Gençliğin boşa gitmesin. Ondan yeteri kadar yararlanmayı bil, gençliğini değerlendir. Çünkü ne kadar sıkı tutarsan tut, o bir gün elinden kaçar. Sende gençlik gücü varken boşa harcama. İbadetten hiçbir zaman geri durma, hep ibadet et. Bu sözümü iyi dinle, sonra elden gidince gençliğin özlemini çeker pişman olursun ama yararı olmaz." [8]

Yûsuf Has Hâcib sosyal sorunları kendine dert edinen, toplumun refahını akamete uğratan sosyal yaraların iyileşmesi için gayret gösteren bir âlimdir. İnsanlara iki cihan saadetini elde etmenin yollarını öğütleyen müellifin önemle üzerinde durduğu konuların başında bilgi gelir. Bilgiye ve onu elde etme yollarına dikkat kesilen Yûsuf Has Hâcib, her bilginin elde edilmemesi gerektiğini düşünür. Onun düşünce dünyasında bilgi, işe yarayanlar ve yaramayanlar olarak ikiye ayrılır. Dünya ve ahiret hayatında insana kazanç sağlayacak ilmin peşinden koşulmalı, diğerinden ise uzak durulmalıdır. Öğrenilen bilgiyi hayata geçirmenin altını çizen Yûsuf Has Hacib'e göre işletilmemiş, hayatla buluşturulmamış bilgi anlamsızdır: "İnsan gönlü dibi olmayan bir deniz gibidir; bilgi onun dibinde yatan inciye benzer. İnsan inciyi denizden çıkarmadıkça o, ister inci olsun ister çakıl taşı fark etmez. Kara toprak altındaki altın, taştan

8 Yûsuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2. Baskı, Mart 2002, s. xxııı.

farksızdır, oradan çıkınca beylerin başına tuğ tokası olur."[9] Yûsuf Has Hâcib, gençliği daima önemser, toplumsal mutluluğun ancak gençlerin mutluluğuyla sağlanacağını söyler. Gençlerin ise mutluluğa erdemli tutum ve davranışlarla ulaşabileceğini, bu yolda doğruluk ve dürüstlükten başka rehber bir değer olmadığını vurgular. Eserde vezir Aydoldu ölüm döşeğinde, oğlu Öğdülmüş'e nasihat ederken gerçekte sadece ona değil, dünya imtihanına tabi olan bütün gençlere, oğullara, kızlara, gelecek nesillere seslenir:

"Ey oğul, sakın ha ölümü unutma… Bu dünya hayatına inanma, yel gibi geçer gider. Gaflete dalma, uyanık ol, bu dünyadan çabuk göçersin. Seni Yüce Rabbime emanet ettim. O dilerse seni gözetir, rızkını çoğaltır, nimetini artırır. Beden sonra ne yapacağını sana izah edeyim, dinle… Kalbini ve dilini doğru tut. Allah'a kullukta kusur etme. Sakın gafil davranma. Yarınki işini bugünden düzene koy. İyilik veya kötülük, her şeyi Allah'tan bil. Neye ihtiyacın varsa Allah'tan dile, bil ki sana yardım edecek ondan başka biri yoktur. Bugün de yarın da aziz olmak istersen Allah'ın emir ve yasaklarına uy. Davranışların, yaptıkların doğru olsun. Doğruluktan sapma. Doğru ol, dürüst ol, doğruluk insanı ikbale erdirir. (…) Gönül sırrını açıklama. Başkalarını kıskanma. Çok yemek yeme. Şarap içme, zina etme. Bunlardan kendini koru. Bunlar insana yoksulluk elbisesini giydirir. İçki insanı günaha teşvik eder. Mutluluk zina edenden kaçar, hem de yüzüne tükürerek, iğrenerek kaçar."[10]

Atebet'ül-Hakâyık: İnancın Alameti Alçak Gönüllülüktür

Kutadgu Bilig'den yarım asır sonra yaşayan Edib Ahmed Yüknekî'nin bugünkü Türkistan'ın Taşkent şehri yakınlarında

---

9 Dr. Umut Kaya, "Kutadgu Bilig ve Yûsuf Has Hâcib'in Eğitimle İlgili Görüşleri", *Düzce Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi,* c. 1, s. 8.

10 Yusuf Has Hacip, Kutadgu Bilig, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2. Baskı, Mart 2002, s. 55, 56.

âmâ olarak doğduğu, ünlü eseri "Atebet'ül-Hakâyık"ı (Gerçeklerin Heybesi) 12. yüzyılın ilk yarısında Karahanlı Türkçesiyle yazdığı bilinir. "Atebet'ül-Hakâyık", İslam edebiyatı geleneğine uygun olarak besmele ile başlar. İlk on beyitte Allah'a hamd, beş beyitte Hz. Peygamber'e naat, sonraki beş beyitte de dört halifeye övgüler yer alır. Kırk beyit, yüz bir dörtlük olmak üzere toplam dört yüz seksen dört mısradan oluşan eser daha çok ahlak ve öğüt kitabı olarak bilinir. Yüknekî, düşüncelerini insanlara ulaştırmak için şiirin gücünden yararlanır. Nitekim eski çağlardan beri insanlar, hususi ve içtimai bilgilerini gelecek nesillere aktarmak için edebî formların kapısını çalmışlardır. En derin anlamları haiz hikmet parçaları bile uzun ömürlülük için edebî sanatların imkânlarına ihtiyaç duyar. Destanlar, maniler, menkıbe ve mesneviler hep bu saikle vücuda getirilmiş, manayı dilin takatine emanet etmişlerdir. Dilin ve ifadenin kudreti, sözgelimi Yûnus Emre'yi, Mevlânâ'yı, Karacoğlan'ı çağdaşları arasında benzer düşüncelere sahip nice insandan ayırarak bugünlere taşımış, tarihe mal etmiştir. "Atebet'ül-Hakâyık" için ibretlik hikâyelerle, deyişlerle, telkinlerle dolu bir nasihat kitabı demek isabetli olacaktır. Edib Ahmed Yüknekî, gelecek nesillere ilmin üstünlüğünü, dünya ve ahiretin ancak ilimle kazanılacağını; cömertliğin, tevazuun ve hilmin ölümsüz erdemler olduğunu; kibrin, cahilliğin ve ihtirasın zararlarını anlatmıştır. Eser bu açıdan insani ve İslami değerlerin aktarımını esas alır:

"Sana yine çok gerekli bir sözüm daha var, bana kulak ver onu söylüyorum şimdi. O söz şudur: Kibri yere at, alçak gönüllülüğe sarıl, onu sıkı tut. Kibir, bütün dillerde yerilen bir huydur. Huyların en iyisi alçak gönüllülüktür. Bir kimse ki büyüklük tasladı, bencillik ettiyse onu ne Allah sever ne de kul. Büyüklenme elbisesini giyindin ise hemen üzerinden çıkarıp at. Halka karşı kibirle göğüs kabarttınsa dilini hemen düzelt. Allah'ın varlığına ve birliğine inancın belirtisi alçak gönüllü olmaktır. Eğer sen de mümin isen alçak gönüllü ol. Allah, alçak gönüllü olanı yüceltir, kibirliyi de aşağılara düşürür. Sakın

büyüklük taslama, gerçek ulu, yalnız Allah'tır. Allah, 'Ululuk bana mahsustur, onu siz üzerinize alınmayın.' dedi. Büyüklenmen, büyüklüğe uzanman eğer zenginlikten dolayı ise çıplak giderken malın sana ne yararı olacak dersin. Kasan ve cüzdanın burada kalacak. Eğer büyüklenen kişi, kendisini soylu olduğunu söylüyorsa ben ona kesin cevabı vereyim: İnsanlar başlangıçta ana ve baba bir kardeştir; iyice araştırırsan aralarında ne gibi farklar bulabilirsin?"[11]

Pendnâme: Vurguncülardan Uzak Dur Oğlum

Selçuklu Dönemi'nde yaşamış ünlü mutasavvıf Ferîdüddin Attâr (ö. 1221), başta Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî olmak üzere pek çok ismi derinden etkileyen, kendinden sonraki tasavvuf edebiyatının sınırlarını belirleyen önemli bir isimdir. Kendisine nispet edilen "Pendnâme" adlı eserinde sıklıkla vurguladığı "Oğlum" hitabının ardından nasihatlerde bulunur, takvanın ve ihlasın önemine vurgu yapar: "Oğlum: Makbul ve itibarlı insan olmak istiyorsan takva yolundan ayrılma. Din yapısı takvadan bayındırlaşır. Fakat tamah yüzünden de harap olur. Takva ilminden ders alanlara Tanrı'dan başka her şeyden uzaklaşmak yaraşır. Allah korkusu takvadan doğar. Takvasız yaşayan kepaze olur. Takva ile kendini doğru yola getiren kişinin hareketi de sükûtu da hep Allah içindir. Takvasız Tanrı'dan sevgi umanları muhabbette yalancı say."[12]

Nasihatnameler genellikle kendi dönemlerine ait hastalıklı alanlara işaret eder. Ferîdüddin Attâr'ın vurguncu ve faizcilere dair öğüdü, hem kendi devrine ışık tutar hem de sonraki yüzyıllarda anlamını korumaya devam eder: "Vurguncülardan da uzak dur oğlum: Çünkü onların düşmanı nur saçan Tanrı'dır. Halktan faiz alan kimselere asla merhaba demeyesin. Hastaların

11 Edib Ahmed Bin Mahmud Yüknekî, *Atebetü'l-Hakâyık*, haz. Yaşar Çağbayır, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı 2009, s. 24, 25.

12 Feridüddin-i Attar, *Pendname*, Çev. M. Nuri Gençosman, Maarif Basımevi, 2. Baskı 1958, İstanbul. s. 47.

ziyaretine uğra. Çünkü bu âdet insanların en hayırlısı olan Hz. Peygamber'in sünnetidir. Elinden gelirse susuzları suya kandır. Meclislerde dostlara hizmet et. Yetimlerin hâl ve hatırlarını sor ki Allah seni daima aziz etsin."[13]

Tarih bir süreklilik içinde akar. İnsanı diğer canlılardan farklı kılan ve yeryüzünde mirasçı mevkiine oturtan hususiyeti onun şuurudur. Bu şuur ki tecrübelerin nesilden nesile aktarımını, başta din olmak üzere ideal bir toplum dizayn etmek isteyen bütün inanç ve düşünce sistemlerini harekete geçirmektedir. Toplumlar, yaşadıkları kültür havzasında kendinden öncekilerin birikimiyle insanlık yürüyüşüne dâhil olurlar ve sonraki nesillere kendi kazanımlarını miras bırakırlar. Her çağ kendinden evvelki zamanların toplamı, sonraki zamanların ise bileşenidir bir bakıma. Hz. Peygamber'in, "*Din nasihattir.*"[14] hadis-i şerifini esas alan pek çok âlim ve edip, bildiği, duyduğu, tecrübe ettiği hikmetleri kendinden sonrakilere öğüt olarak bırakmak istemiş; söz uçar yazı kalır, diyerek yazılı kültürün imkânlarına başvurmak suretiyle nice tecrübenin, nice öğüdün kendilerinden asırlar sonrasına, bugünlere kadar erişmesine vesile olmuşlardır.

---

13 a.g.e., s. 66.

14 Müslim, Îmân, 95.

"Her devrin gençliği başka bir gurur ile yaşamıştır. Gurur, yani içten gelen büyüklenme, devrin değer hükümlerinden gıdalanarak şekil kazanır, konusunu cemiyette bulur, genç ruhlarda bu konuya bağlı ateşli bir inanç halini alır. Bu inanç hayati enerji ile yüklü gencin hareketlerinin kaynağı olur. İmanın içselliği ve derinliği nisbetinde gençlik değerlidir, verimlidir, takdirlere layıktır. Her cemiyet, kendi gençliğinin çehresinde değer kazanır. Milletin hayatı içinde bütün gençliğinin varlığı barınmaktadır. Tarihin satırları altında her devrin gençliğinin çehresi seziliyor."

(Nurettin Topçu)

HER ÇAĞIN GENCİ: FATİH SULTAN MEHMET

Ayşegül GÜRBÜZ
Sinop İl Müftü Yardımcısı

İnsanın ömrü boyunca hiç bitmesin istediği, yaşamalara doyamadığı, bir süre sonra –ki kişiden kişiye değişir- "Bakma yaşımın seksen olduğuna ruhum hâlâ on sekiz!" denilerek bedenen olmasa da ruhen yaşamaya devam ettiği döneme gençlik diyoruz. Ruhen genç olanları hayatın acımasız gerçeğiyle baş başa bırakırken esas konumuza yani hem ruhen hem bedenen genç olanlara dönüyoruz.

Kendimiz olma sürecinde ilk ciddi yaşam denemelerini yaptığımız, çoğu kere yanıldığımız hatta hayat denen bu şeyin pek de çekilir olmadığını düşünmeye başladığımız gençlik çağında yaşadıklarımız o kadar mühim ki… Dönem sonuna ya çok sıradan bir insan olarak ya da çok sıra dışı, bırakın yetmiş, seksen yılı yüzyıllar geçmiş olsa bile hiç yaşlanmayan, kaç yaşında ölmüş olursanız olsun hafızalarda hep "genç" olarak yer tutan ender bir karakter olarak ruhi gençlik dönemine adım atmış bulunuruz. Tıpkı "Fatih" gibi… İsmi geçen Fatih'in, Fatih Sultan Mehmet olduğunu tereddütsüz herkes bilir.

Peki, Fatih'in genç kalmasının sırrı nedir? Bu konuda İsviçreli bilim adamlarının bir araştırması var mıdır? O zamanki estetik cerrahi ve teknik ilerlemenin Fatih'in genç kalmasında ne kadar etkisi olmuştur? Düzenli spor ve sağlıklı beslenme konusunda Fatih'in bize tavsiyelerini içeren belgelere ulaşılabilmiş midir? Bugüne kadar çoktan ulaşılması gerektiğini

düşündüğümüz belgeler yoksa bizden saklanmak mı istenmektedir? Aklımızda oluşmasına engel olamadığımız bu deli soruları tek tek cevaplamaya çalıştık.

Her genç gibi hayalleri vardı Fatih'in… Kolayca para kazanabileceği bir iş bulmak ve yaşı geçmeden evlenip yuva kurmak öncelikli tercihleri arasında değildi. Öncesinde yapması gereken hatta kendisini yapmak zorunda hissettiği mühim işleri vardı. Gerçekleştirmek istediği halis bir niyeti ve din-i Mübin-i İslam için bir gayreti vardı. Ulaşılan belgelerde bunu açıkça ifade ettiğini görüyoruz:

İmtisâl-i "câhidû fillâh" olupdur niyyetüm

Mülk-i İslâm'ın mücerred gayretidür gayretüm.

(Bütün niyetim 'Allah yolunda cihat ediniz!' emrine uymaktan ibaret. Çabam da zaten bir İslam ülkesi için gösterilebilecek çabadan başka değildir.)

Çoğumuz için hayatla balayı şeklinde devam eden gençlik döneminde şehzade Mehmet -ki Fatih olacaktır kendileri- sorumluluklarının bilincinde olarak öğrenmelere doymamış. Tamam, kabul edelim biraz haylaz bir çocukmuş. Derler ki eğitim sistemimize bir zamanlar damgasını vuran, şimdilerde evlerden ırak düşünceler arasında yer alan "Eti senin, kemiği benim!" tabiri ilk defa Fatih'in babası II. Murad zamanında bizzat Fatih için kullanılmış. Koskoca padişah, padişah namzedi oğlunu zamanın otorite âlimlerinden Molla Gürani'ye bu şekilde teslim etmiş. Molla Gürani, veli desteğini de arkasına alarak şehzade Mehmet'e dersini dikkate almayan bir öğrencinin hocası tarafından dövülmesi gerektiği ile ilgili inceden tehdit içeren bir metni inceletince, şehzade olayı anlamış ve bundan sonra haylazlık yapmadan eğitimine devam etmiştir.

Bugünkü eğitim sistemine göre Fatih'i bir sınıfa kaydetmeye kalksak kaydedemeyiz. Zira kendisi ne sayısal, ne sözel ne de sosyalcidir. Bu bölümlerin tamamına vakıf olacak

zenginlikte eğitim almış sanat ve felsefeden de uzak kalmamıştır. İngilizce öğrenmekle matematik problemi çözmeyi aynı zorlukta değerlendiren zamane beyinlere inat sekiz yabancı dili felsefi konuşmalar yapacak derecede iyi öğrenmiştir. Malum olduğu üzere adettendir, okuyan herkese "Okuyacan da ne olacak?" diyen biri mutlaka olur. Bu fikre durduk yere sahip olunmadı elbet. Zira okumanın çoğu zaman asgari geçimi temine bile yetmediğini çok gördü bu millet. Evet, okumak saygın bir işti elbet ama mutlaka bir neticeye götürmeliydi zihinlerde. "Okumuş öğretmen çıkmış, okumuş mühendis olmuş…" şeklinde bir mesleğe dönüşmeyen okumalar boş olarak değerlendirilmiş. Bu kişilerin vakti zamanında bir meslek lisesine yönlendirilmesi temenni edilse de bu saatten sonra bu dileğin manasızlığı üzerinde hem fikir olunmuştur. "Diploma" gençliğimizin amacı, hayallerimizin baş tacı, gönlümüzün öncelikli ilk muradı olmazdan evvel okumada "istikamet" çizilirdi. Şehzade Mehmet daha o zaman istikametini Hz. Peygamber'in (s.a.s.) belirlediği şekilde çizmişti: İstanbul'u almak! Padişah çocuğu da olsanız bazı işler gerçekten zor olabilir. Daha da zoru iliklerinize kadar hissettiğiniz bir hayale etrafınızdakileri inandıramamaktır. İstanbul, Fatih için elle tutulabilecek kadar yakınken diğerleri için Kaf Dağı'nın ardında… Aşılamaz denen surları aşmak, yıkılamaz denen Roma'yı yıkmak! Hem de bu yaşta! Hiç kuşkusuz o zaman da akıl yaşta değil baştaydı ama gel de bunu yaş almışlara anlat!

Fetihler bir toprak parçasını bağlı olduğu yerden koparmak gibi algılansa da Ömer Nasuhi Bilmen'in "İstanbul ve Fatih" kitabında dediği gibi fetihler, çoğu kere bütünleştiricidir. Fatih'in İstanbul hayalini imkânsız gibi görenler muhtemelen Konstantinopolis'i koparılması mümkün olmayan parça olarak düşünüyorlardı. Oysa Fatih için bu, doğudaki topraklarını batıdakiler ile bütünleştirecek bir fetihti. Bütünleştirici, birleştirici fetih anlayışı onu iki milyon kilometrekarelik bir vatan sahibi yapacaktı. Ama o sırada kimsenin bundan haberi yoktu.

Gençken yapılacak işler listesinin başına "İstanbul'u almak" maddesini yazan bir genç olarak Fatih -çok çok genç de diyebiliriz- istikametini belirleyerek çıktığı yolda kararlılığını hazırlık çalışmalarıyla herkese gösteriyordu. Henüz öğrenciliği devam ederken sabahlara kadar yaptığı çizimler hocalarının gözünden kaçmıyordu. Hayalini gerçekleştirmek için lazım olan planlarını tek tek çizmiş, istişarelerini yapmış, çarelerini aramıştır. Yıkılmaz olarak kabul edilen surlar için daha büyük toplar gerektiğini düşünüyordu. Şahi denilen topların çizimlerini de bizzat kendisi yapmıştı. Çizimleri hayata geçirecek ustaları internet aracılığı olmaksızın bulmayı başarmıştı. Denemeler sırasında ustası ölse de Fatih vazgeçmedi. Nihayetinde amacına ulaşmıştı. Yaptırdığı toplar ve mermileri o zamana kadar görülmemiş büyüklükteydi. Çizimini yaptığı havan toplarıyla dik mermi yollu ilk silahı keşfettiği söylenir. Yetmezmiş gibi normalde savaş sırasında soğuması beklenen top ve silahları zeytinyağı döktürerek soğutmuş kısa sürede yeniden kullanılmasını sağlamıştır. Tarihte yağla makine soğutmasını uygulayan ilk kimse olduğu belirtilir. Hele bir de gemileri karadan yürütmesi vardır ki akıl havsala anlatmakta çaresiz kalır. Gençken yapılacaklar listelerinde her daim yer bulan "İlginç fikirler geliştir." maddesinin karşısına Fatih muhtemelen şunu yazardı: Gemileri karadan yürüt! İstikamet, azim ve bilgi üçlüsünün neler yapabileceğini bizzat kendi tarihimizde görmek bizler için şükür vesilesidir. Kendi tarihimizi hakkıyla yazamadığımızdan olsa gerek eloğlu çokça izleyicisi olan yabancı bir dizide Fatih Sultan Mehmet Han'ın dâhiyane fikrini bir Viking'e bahşederek istedikleri gibi tarih yazmaya çalışıyor. Tam da burada "Hoop gençler o tarih yazıldı!" diyecek genç yazar, senarist, yönetmen ve akçeli süvarilere -sponsor olur kendileri- ihtiyaç bulunmaktadır. Bu vefanın da bir gereğidir. Hazır vefa demişken Fatih Sultan Mehmet'e ismi her ne şekilde geçerse geçsin "FSM" dememek de vefaya dâhil. Kısaltma ve emojilerle hiyeroglif tadında iletişim kurmaya çalıştığımız bu çağda ömrünü devletine ve milletine

vakfeden bir sultanın adını söylerken tasarruftan kaçınmak yerinde bir ifade olacaktır.

Efendimiz (s.a.s.) o dönemde dünyanın yönetildiği merkez konumundaki İstanbul'u işaret etmiş, Fatih de bu gaye ile yola çıkıp Allah'ın izni ile muzaffer olmuştur. İstanbul'un fethi bizlere "Zoru başarırız, imkânsız zaman alır!" mesajını iliklerimize kadar hissedecek şekilde vermiştir. Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştaki gençler için yeni istikametler yeni muzafferiyetler için çalışma zamanıdır. Fettâh olan Allah yardımcımız olsun.

İçimi titreten bir sestir her gün,
Saat her çalışında tekrar eder;
"Ne yaptın tarlanı, nerde hasadın?
Elin boş mu gireceksin geceye?
Bir düşünsen! Yarıyı buldu ömrün.
Gençlik böyledir işte, gelir gider;
Ve kırılır sonra kolun kanadın;
Koşarsın pencereden pencereye."

(Cahit Sıtkı Tarancı)

YOLUN SONUNDA BEN

Sümeyye ÖZGEN
Diyanet İşleri Başkanlığı / Öğretmen

1. Zamanın yıprattığı zayıf yüzündeki derin çizgiler... Dünyaya uzak ve uzakları seyreden gözleri… Gözlerinde insanı dünyaya ve insanlara dair aldanmalara karşı koruyup kollayan, uyandıran bir şeyler vardı. Yorgun ama anlatan... Bir duanın dudaklardaki kıpırtısı gibi. Sessiz, ama çağıran… Durmadan anlatan, sanki iki siyah aynaydı gözleri... Ne zaman onu düşünsem değişen, yaşlanan yüzü, ama hiç değişmeyen genç ve diri gözleri geliyor gözümün önüne. Kahkahadan uzak ama daima tebessüm eden yüzü…

Ağaçların yaprakları kımıldıyor üzerimde. Sanırım kavak ağacı bunlar, diyorum içimden. Otları dalgalandırarak gelen, yüzümü okşayarak geçip giden rüzgârı hissediyorum. Adını bilmediğim, tanımadığım çiçeklerin kokusunu duyuyorum kısa bir an. Kayboluyor sonra. Yapraklar hışırdıyor. Yalnızım. Etrafta kuş ve otların arasında gezen çekirge seslerinden, ara ara hareketlenen ılık rüzgârın geçtiği yerde bıraktığı hışırtılardan başka hiçbir ses yok. Ölçemediğim bir zamanın içindeyim. Her gün kendi yatağında akıp giden, saatlerle sınırlı zamandan ayrı, bağımsız ya da yoğunlaşmış demeliyim, öyle bir an. Katmanlaşmış bir zaman bu.

Çok uğramazdım mezarlıklara oysa. Yapmadığım bir sürü şey gibi. Kim burada yatan? Gidişiyle yalnızlaştığım bu adam neyim benim? Başında tahta var sadece. Tahtada doğum ölüm

aralığı... Adının önemi yok. Önemi olmayan tek şey adı. Bana ayna olan gözlerine bakar gibi, başına dikilmiş tahtaya bakıyorum. Yine anlatıyor bana. Bilmediğim, daha çok da unuttuğum her şeyi yine tek kelime etmeden anlatıyor. Zamanın zamansızlığa açılmış gözleriyle izliyor sanki beni. Bu kez ölümü dinliyorum gözlerinden. Hayatın lezzetlerini yok eden ölümü hatırlatıyor bana. Hayatın ölüme ilişikliğini. Tutunduklarımın geçiciliğini. Tek kelime etmeden, ölümü bana anlatan bu adam, benim hayatımın neresindeydi ki yeryüzünde bir başıma kalmış gibi hissediyorum... Bu yalnızlığı unutmuştum oysa. Geldiğim ilk zamanlardan sonra hiç bu kadar sessiz bulmamıştım burayı.

2. Köyle kasaba arası, fazlaca gelişmemiş, tarihî dokusu bozulmamış bir yerdi burası. En yükseği iki katlı olan evler, sanırım su sıkıntısı yüzünden uzun servi ağaçlarının çoğunlukta olduğu yere çevrelenmişti. Otobüsten indikten sonra kalan yolu daha küçük bir yolcu otobüsüyle gitmem gerekmişti. Şoför geldik dediğinde, sabahın dokuzuydu. Yer yer sökülmüş, kiminin altına su dolmuş parke taşlarıyla örülü bakımsız yola adımımı attığım an bavulumu alıp geri dönmek istedim. Öğretmenlikten vazgeçmek, her şeyi bırakmak ve yanımdan hızla uzaklaşan küçük otobüse binip gitmek... Yirmi üç yaşındaydım... Orta hâlli bir ailede, en çok da annesinin el bebek gül bebek büyüttüğü, bir dediği iki edilmemiş, bulunmuş buluşturulmuş alınmış, yedirilmiş, giydirilmiş, her istediği yapılmış düpedüz şımarık bir adamdım. Hayata karşı donanımsız, mücadele etmeyi bilmeyen, emekten, alın terinden haberi olmayan haddinden fazla şımartılmış bir adam…

Okumakla sanki onları ödüllendiriyormuşum gibi, kendilerinden kısıp bana göndereceklerini bildiğim için önünü ardını düşünmeden harcardım cebimdekini. Gezip tozmanın bini bir para… Sonraki günler adını bile hatırlamadığım insanlarla üstelik. Ertesi gün sınavdan sonra hatırlamayacağım bilgiler haricinde hiçbir şey, kafa yorduğum fikirler, hayata dair hiçbir amacım yoktu. Aklıma eseni yapıyordum. Bomboş yaşıyordum

o zamanlar. Başka türlü yaşamak gelmiyordu aklıma. En kötüsü de düpedüz vurdumduymazdım. Sabah otobüsten indiğimde, bu kasabaya yirmi üç yaşında toy bir öğretmen olarak geldiğimde böyle bir adamdım.

Yeni sayılamayacak kadar yıpranmış belediye binası, sağlık ocağı, iki sınıflı bir okul... Hepi topu bu kadardı işte. Atandım diye uçarak geldiğim, maaşımla yapacaklarımla hayaller kurduğum yer, bu avuç içi kadar yerdi. Kapana kısıldığımı hissettim o an. Tanıdık hiç kimsenin olmadığı bu yer, içinde hiç insan yokmuşçasına, geride bıraktığım her şeye dair yakıcı bir özlem doldurdu içime. İlk kez küçük bir çocuk gibi ağlamak istedim. İlk kez, ben burada yaşayamam dedim... İşte ben hayatı ilk kez o gün tanıdım...

3. Bir oda ve mutfaktan ibaret olan evime yerleşmem çok uzun sürmedi. Birkaç tencere, tabak çanak, küçük bir soba, biri benim için diğeri olur da misafirim gelir diye iki kanepe, bir masa, küçük bir televizyon... Hepsi buydu. Küçük yerdi nihayetinde. Bir ihtiyacın var mı diye soranlar çok oldu. Eksiklerim varsa tamamlamak isterlermiş… Hatta şaşırdım benimle ilgili haberlerin bu kadar hızlı yayılmasına. Doğrusunu söylemek gerekirse en ince ayrıntısına kadar ne yaptığımı bilmeleri huzursuz etti beni. Yabancı bir cisimdim onlar için. Beni bu şekilde ölçüp tartmak istiyorlardı sanırım. Belki de gerçekten yardımseverdiler. Bilemiyorum. Güvenemezdim kimseye.

İlk günler sadece okuldan eve, evden okula gidip geldim. Okulun, yürüyeceğim mesafede olması iyi olmuştu. Vakit öldürüyordum kendimce. Uzuyordu günler... Geceler televizyonun karşısında uyuklamakla geçiyordu. Ne kadar süreceğini bilmediğim bir işkence gibiydi bu. Ne kadar dayanabilirdim bilmiyordum. İnsanlarla içli dışlı olmak istemiyordum. İşimi görecek cümlelerden fazlasını kurmaya, konuşmaya üşeniyordum âdeta. Buraya beni zorla onlar getirmiş gibi çocukça bir öfke vardı

içimde onlara karşı. Dünyanın dışına itilmiş gibi hissettiğim bu yerden olabildiğince çabuk kurtulmak istiyordum.

Kalabalıkların içinde kendini özgür hisseden, ne isterse yapmış, yaşamış birinin bütün gözleri üstünde hissetmesi. En zoru da bu olsa gerekti. Her hareketimin izlenecek olması… Hep böyle mi olacaktı bu? Hep hareketlerime dikkat etmek zorunda mı kalacaktım? Kiminle düşüp kalktığıma, kiminle konuştuğuma… Küçük yerin dedikodusu çok olur derdi babam. Bunu hatırladığımda güldüm. Babam bu hâlimi görse, oh olsun sana, derdi mutlaka. Hayta oğlanın biraz burnu sürtsün. Annem... Ağlardı annem... Ne çok insan ne çok anı kalmıştı geride. Geride bıraktıklarıma, getiremediklerime ne çok üzüldüm o an. Etrafımdan hiç ayrılmaz sandığım, varlıklarına sınırsız güvendiğim ailemin bile bir yere kadar benimle olabileceklerini hissettiğim o dakikalarda ilk kez, insanın dünyadaki büyük yalnızlığını iliklerimde tattım... Hayata dair her şeyin anlamının değiştiği ya da yitirildiği noktalar vardır. Oradaydım. Ve sıfır noktasına düştüğüm o anlarda ilk kez Allah'ı öylesine yakınımda hissettim...

4. İnsanların bir arada oturabildiği tek yer, ara sıra ailelerin, daha çok nişanlıların utana sıkıla geldiği, gizli saklı köşelerdeki masalarında oturduğu, küçük çay bahçesiydi. Üstüne çapraz çivilenen dallara asmalar sardırılmış, içindeki küçük dikdörtgen havuzlara en çok da çocukların ilgisini çeken balıklar bırakılmıştı. Evde oturmaktan bunaldığım günlerde tam anlamıyla buraya dadandım. Okuldan çıkar çıkmaz, kasabanın en kalabalık yeri olan -en fazla beş altı kişi- çay bahçesine gittim ve saatlerce, anlamsızca düşünerek balıkları izledim. Okuldaki diğer öğretmenin arkadaşlarıyla oturduk birkaç kez. Doktor ve bu küçük kasabada ne iş yaptığını hiç anlayamadığım mühendis. Benim bile alışamadığım bu avareliğe onlar çoktan alışmıştı oysa. Boş muhabbetlerle eğlendiklerini sanan, yaslandıkları hiçbir fikir olmayan, maaşını alıp yatmaya alışmış, herhangi bir şeye dair içinde bir gram bile rahatsızlık duymayan kendince

elit, okumuş insanlardı bunlar… Birkaç seferden sonra onlardan ayrılıp kendi yalnızlığıma döndüm. Uğramadım yanlarına. Hatta düpedüz umursamaz davrandım. Arkamdan ne söyledikleri umurumda değil.

Buraya geldiğimden beri en mutlu olduğum anlardan biri sıkılırsam okurum diyerek bavuluma alelade attığım birkaç kitabı fark ettiğim andı. *Gül Yetiştiren Adam* ve birkaç öykü kitabı… O küçük çay bahçesinde her akşam gizli bir kitabı ilk ben keşfetmişim gibi okudum *Gül Yetiştiren Adam*'ı. "Gününü değerlendirmeye bakacaksın… Günün nasıl değerlenir bak anlatayım: Şimdi ömrünü bitmiş say, ömrün bitmiş de sen yalvarmış yakarmışsın sana gözyaşların için cabadan bir gün daha vermişler. İşte şu anda da o bir tek son günün içinde bulunuyorsun... İşte o son günde ne yapacaksan, her gün onu yapacaksın." Tekrar tekrar, ezberleyecek kadar okuduğum satırlardı bunlar... Üst üste iki gün kitap okumuşluğu olmayan ben, burada kitaplarla ördüm yalnızlığımın duvarlarını. Bir şeyin tadına varabilmek için üstüne gitmek gerekiyordu belki de. Bir kitap bile tekrar tekrar okunduğunda açıyordu gerçek manasının kapılarını.

5. Okuldan ve kitaplardan arta kalan zamanlarda etrafı dolaşmaya çıktığım bir gün, pazar sokağındaki atölyelerden birinde karşılaştım onunla. Laf olsun diye girdiğim diğer birkaç yerden biriydi. İkindi güneşi atölyenin önüne özenle dizilmiş testileri, çömlekleri daha da kızıllaştırmıştı. Bu buğulu kızıl görüntü, garip bir etki bıraktı üstümde. Sebepsiz... İki kanatlı kapıdan içeri girdiğimde beni fark etmedi. Ya da ben öyle sandım. İçeride ondan başka kimse yoktu. Dönen çarkın uğultusu içerdeki sessizlikle bütünleşmiş gibiydi. Çarkın uğultusu olmadığında bu odadaki sessizliğin etkileyici dengesinin bozulacağı hissine kapıldım. Tırmalamıyordu, rahatsız etmiyordu hatta içerdeki büyülü havayı tamamlıyordu.

O, başını hiç kaldırmadan ayağıyla çevirdiği çarkın üzerinde dönen çamura elleriyle şekil vermeye çalışıyordu. Sağ elini bir kabın içindeki suya ara sıra daldırıp çıkardıktan sonra tekrar, aralıksız dönen, avuçlarının arasında sonsuz daireler çizerek kayan çamuru düzeltmeye devam ediyordu. İzlediğim bu usta ellerin bende bıraktığı etkinin bir ressamınkinden, bir müzisyeninkinden hiçbir farkı yoktu. Bu döngüyü seyretmek, zihnimi kemiren, gitmeye, kaçmaya ilişik düşünceleri susturmuştu ilk defa. İlk defa hiçbir şey düşünmeden, sadece izledim.

Öyle tuhaf bir yüzü vardı ki... Kararlı ama kararsız, kendinden emin ama ürkek, dalgın ama hüzünlü... Zihnim, onu ellerinden ve yüzünden hareketle çiziyor, şekillendiriyor ama tamamlayamıyordu... İlk kez içimde hiç tanımadığım birine karşı saygıya benzer bir his oluşmuştu. Belki adı daha farklı bir şeydi bunun. Tarif edemediğim, bende olmayan hislerin uyanışıydı sanki...

"Oturmaz mısın? Ayakta kaldın."

Cevap vermedim. Oturmadım da. Hiçbir şey söylemeden çıktım. Bu, diğerlerinden hiçbir farkı olmayan, sıradan yaşlı adamın benim üzerimde yarattığı etkinin sebebi neydi? Ayrıldığım andan uyuduğum ana kadar bütün gece sadece bunu düşündüm...

6. Bir kapının kapanışı ve bir kapının açılışı arasında mı sürüp gider hayat? Cevabı beni çok aşar. Bilmiyorum. Ama o benim kendime açılan kapımdı… Bunu hissetmiştim. İlk karşılaştığımız günden sonra yine aynı vakitte gittim atölyeye.

"Oturmaz mısın? Ayakta kaldın."

Cevap vermedim ama oturdum bu kez. İşine devam etti. Yeni mi geldim buralara? Kimim, neciyim? Sormadı hiçbir şey. Hiçbir şeyi merak etmiyor gibiydi. Bundan ölesiye hoşnuttum. Ben izledim, o elindeki, ıslak çamuru elleriyle şekillendirmeye devam etti. Hipnoz olmuş gibiydim. Bana başka hiçbir şey

düşündürtmeyen bu hâl, ruhuma dokunmuştu. Bir çamurun emekle, incelikle işlenerek böylesine zarif şeylere dönüşebildiğini somut olarak görmek ilginçti.

“Çayı yeni demledim. Koyuver de içelim.”

Başını hiç kaldırmadan söylüyordu bunu. Gözlerini ellerinden ayırmadan. Yadırgamadım... Kalkıp ikimize de çay doldurdum. Bu bir emir değildi. Bu bir rica da değildi. Bu, iki insanın asıl manaya gelene kadar aşması gereken ritüellerin aradan kaldırılmasıydı sanki. Bu, aynı şeyler etrafında yorulmuş iki ruhun gereksiz cümleleri aradan çıkaran muhabbetiydi. Bu dostluktu. Uzun bir tepeyi bir anda aşmış gibiydik ve bunu o sağlamıştı.

Akşama kadar yanında oturdum. O, aralıksız çamurla uğraştı. Hiç konuşmadık. Ben içeriyi inceledim. Ev gibiydi burası. Burada kalıyordu belli ki. Ailesinin olmadığını anladım ama hiçbir şey sormadım. Kitaplarını camın önündeki genişçe mermere dizmişti. En baştaki Kur’an’dı. Hiç okumadığım, babaannemin elinde göre göre aşina olduğum kitap. Diğerleri ona yaslanmış yan yana kitaplar. İtiraf etmeliyim ona dair en çok şaşırdığım an buydu. Benim bile sadece isimlerini bildiğim ama okumadığım dünya klasikleri, modern yazarlar... Bu kitaplar en az benim kadar eğreti duruyordu burada. Bu kitaplarla bu yaşlı adamı bir araya koyamadım zihnimde…

Çarkın uğultusu kesildi birdenbire. Ne kadar daldığımı o an fark ettim. Eşyalarını karıştırmamdan rahatsız olduğunu düşündüm. Utandım.

“Hadi!” dedi, “Ezan okunuyor, cami yakın.”

Ezanın sesini o an duydum. Elimdeki kitabı yerine bırakıp arkamı döndüğümde ellerindeki çamuru yıkıyordu. Üzerini değiştirdi sonra.

“Geliyorsun değil mi?” dedi, başka hiçbir şey söylemedi. Bu bir davetti. Yapacak daha iyi bir işim yoktu o an ve en nihayetinde, en azından bayram namazı kılmışlığım vardı…

Kendim, uysallığıma şaşırarak amaçsızca yürüdüm arkasından. Beni yeni tanıdığım bu ihtiyar ama bir o kadar dinç adamın sözlerine bu kadar hürmet etmeye iten o hissin adını bugün bile koyamadım...

7. İkindi vakitleri… Ağaçlara ve yıpranmış taşların üzerine düşen kızıl güneş... Dingin günler... Bu benim hayatımın yoluydu. Her gün aynı saatlerde oraya gittim. Gelebilir miyim diye sormadan, yarın da gel lafını duymadan… Aramızda kurulan o ince bağın örülüşünü izledim her gün. Önceleri öylesine vakit geçirmek için peşine takılıp gittiğim camide her akşam namazından sonra, içimde yıllarca örülmüş huzursuzluk yumağının yavaşça çözülmeye başladığını hissettim… Ömrüm boyunca özlediğim, aradığım her ne ise ona yaklaştığımı... Omuzlarımda birikmiş bir şeylerin azar azar döküldüğünü… Hafiflediğimi... En doğru ifade buydu sanırım. Hafifliyordum.

Hiçbir yerdeydim burada… Bu sıradandan bile küçük atölye benim için dünyadan sıyrılmış, hiçbir yerdi sanki. Yorulmuyordum sanki dinleniyordum. Uzun uzadıya sohbetler etmedik hiç. Ama ben onun söylediklerini anlamlandırabilmek için çok düşünürdüm.

“İnsanlar”, demişti bir keresinde, “Bazıları yaprak gibidir, rüzgâra kapılıp gider, yalpalar; bazısı da yıldızlar gibidir. Hiçbir şey yörüngelerinden çıkaramaz onları, kendisine tutunanlara yön verirler.”

“Senin için öyle biri var mı peki? Sana yönünü bulduran biri?” Aniden çıkmıştı ağzımdan bu soru. Ona dair merak ettiğim çok fazla şey vardı.

“Elbette. Senin yok mu?”

“Hayır. Yani sanırım...”

Gülümsedi bir müddet. Sonra, “Sen yönünü aramamışsındır belki. Yaprak gibi rüzgârda savrulmayı seçmişsindir.” dedi.

Bu kez karşılıklı gülümsüyorduk. "Öyle mi dersin?" dedim. "Sana yönünü bulduran kim peki?"

"Peygamber…"

"Onu diğerlerinden ayıran ne? Onda seni bu kadar etkileyen şey yani…"

Başını kaldırıp ilk kez o zaman gözlerimin içine o kadar uzun baktı. Öyle bir bakıştı ki ruhumu en yalın hâliyle gördüğünü sandım. Aklımdakileri okuduğunu... Yüzümün gittikçe kızardığını hissettim. O gözlerini çekmeden konuşmaya devam etti.

"Çünkü yumuşak sertten güçlüdür, su kayadan güçlü, sevgi zorbalıktan güçlüdür."

"Bunları o mu söylüyor?"

"Hayır, bir kitap… O bunları yaşantısıyla söylüyordu. Yaşayarak anlatıyordu en çok. Sabrı, dürüstlüğü, tevazuyu… Biliyor musun? Bunlar ancak yaşandığında insana sirayet eder. Bunları anlatarak öğretemezsin, başkalarına anlatmak için önce kendin yaşıyor olman gerekir."

Sanırım onda bana etki eden şey buydu. Etrafımda yıllarca örülmüş çemberi daralta daralta bana, özüme yaklaşıyordu... Sanki beni çevreleyen bir zar vardı da yavaşça yırtarak ruhuma ulaşıyordu. İncitmeden. Zorlamadan. Sabrederek. Söyleyerek değil yaşayarak anlatıyordu. Onu hiç yalan söylerken görmedim mesela. Birine sesini yükselttiğini, kimseyi kırdığını, isteyeni geri çevirdiğini... Söyleyeceği şeyi köpürttüğüne hiç şahit olmadım. O bir münzeviydi... Ve ben her geçen gün ona benzemek istedim. Onun, hayatımı uysallaştıran, başka bir dünyanın rüzgârıyla ruhumun en ücra köşelerine dokunan sayılı sözlerinin ardındaki sırrı öğrenmek istedim... Bu derin lisanı hangi kitapları okuyarak edindiğini öğrenmek istedim.

"Yukarda söylediklerin hangi kitaptan? Merak ettim de."

"Allah'ın hakkını koru ki, Allah da seni korusun. Allah'ın hakkını gözet ki O'nu yanında bulasın…"

"Ne demek bu?"

"Kur'an okumayı biliyor musun?"

Cevap vermedim. Cümlenin devamını duymaktan korktum. İşin aslı utandım. Bu yaşımda bir konuda eksik olmak, birinden bir şeyler öğrenecek olmak ağır geldi o an.

"Yarın" dedi gülümseyerek, "başlayalım. Öğretmenliğini duyduk bakalım öğrenciliğin nasıl."

Bu, onun dilinde okumaya önce Kur'an'la başla demekti…

Onunla başladım. Her şeyin başıydı bu. Yeni yeni kurmaya başladığım bir cümlenin ilk hecesiydi… İşi bu küçük odada sadece testi yapmak olan ve bu işi yürekten kabul ederek sadece testi yapan... Hayatın ilahî işleyişine elleriyle katılan... Gerekli olmadıkça konuşmayan ama yaşayışıyla her daim anlatan... Daha ötesi ikna eden bu adamdan hayatı, hayatı okumayı ve aradığım şeye içimdeki uzun yoldan ulaşabileceğimi öğrenmeye başladığımda ilk kez, öldürdüğüm zamanı ve geri gelmeyecek boşa geçmiş vakitlerimin hesabını düşündüm…

8. Hiçbir gün bıraktığımız yerden başlamıyor hayat… Kimileri için yeni bir doğumun başlangıcı gün. Kimileri için o gün sonlanıyor dünyadaki zaman… Bazı anlar, ilahî bir mesaj gibi doğru okunduğunda, hayatın geri kalanı için büyük kırılmalara dönüşüyor. Ben bu kırılmayı, beş yıldır yaşadığım bu kasabada onunla karşılaştığım ilk gün yaşadım. Bana hayatı bu gözle okumayı o öğretti. Tanıştığımızda yabancı olduğum için konuşmadığını zannettiğim bu adam ilk gün neyse son gün de oydu. Uzun boylu konuşmadı hiç. Büyüsüne kapıldığım o uhrevi hava hiç kaybolmadı.

Hiç şaşırtmayan bir dünyası vardı onun. Yormayan, zorlaştırmayan, kolaylaştıran… Konuşmadan anlattı. İzleyerek

öğrendim. Yaşayarak gösterdi. Yıllarını adadığı o ıslak çamura şekil verir gibi birkaç damla su serperek ruhuma, yoğurdu… Şekillendirdi… Kırmadan, incitmeden, şefkatle dokundu ruhuma. Fazlalıklarımı yonttu... Eksiklerimi yamadı… Anladım ki insan kendi yaşamadıklarını öğretemez başkalarına. Peygamberî ahlaktı bu...

…

Ölüm, küçük kıyameti insanın… Ve onun, bir yanıyla yaşamak güzel, gençliğinin kıymetini bil derken; bir yanıyla hiç tedirginlik duymadan kucakladığı ölüme çağıran bir hâli var. Ansızın gelen ve ona hiç yakıştıramadığım ölümüyle bile bana bir şeyler anlatan bir tarafı var onun… Başındaki tahtada doğum ve ölüm aralığı… Bana ayna olan gözlerine bakar gibi, başına dikilmiş tahtaya bakıyorum... Yine anlatıyor bana... Bilmediğim, daha çok da unuttuğum her şeyi yine tek kelime etmeden anlatıyor. Zamanın zamansızlığa açılmış gözleriyle izliyor sanki beni... Bu kez ölümü dinliyorum gözlerinden. Hayatın lezzetlerini yok eden ölümü hatırlatıyor bana. Hayatın ölüme ilişikliğini... Tutunduklarımın geçiciliğini...

Burada yatan kim? Gidişiyle yalnızlaştığım bu adam neyim benim? Ben çok uğramazdım mezarlıklara oysa. Ağaçların yaprakları kımıldıyor üzerimde. Yüzüme değip geçen rüzgârı hissediyorum. Yapraklar hışırdıyor. Atölyenin büyük anahtarı demir soğuğuyla değiyor avuçlarıma. Artık nereye gideceğimi ve yönümü biliyorum…